OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA
A P. DOMINICI VIVA
SOCIETATIS JESU.

OPUSCULUM PRIMUM.

DE PRINCIPIIS MORALITATIS.

Editio Secunda.

OPUSCULA
THEOLOGICO-MORALIA

Ad usum Tyronum elucubrata,

Et in Quotidianis Prælectionibus

A P. DOMINICO VIVA
SOCIETATIS JESU
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

Suis Auditoribus Tradita

In Palæstra Collegii Neapolitani ejusdem Societatis.

DICATA

EMINENTISSIMO, ac REVERENDISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO
SABINENSI EPISCOPO
S.R.E. CARDINALI PIGNATELLO
ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO.

OPUSCULUM PRIMUM.

DE PRINCIPIIS MORALITATIS,
Seu DE ACTIBUS HUMANIS
Prout universam Moralem Theologiam fundantibus.

PATAVII, Ex Typographia Seminarii, MDCCXXVI.
Apud Joannem Manfrè.
Superiorum Permissu, ac PRIVILEGIO.

EMINENTISS.^mo ac REVERENDISS.^mo PRINCIPI

FRANCISCO

SABINENSI EPISCOPO

S·R·E· CARDINALI PIGNATELLO

ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO

DOMINICUS VIVA E SOCIETATE JESU

Perpetuam Felicitatem.

Pera in lucem edituri sua, PRINCEPS EMINENTISSIME, *non parum sæpenumero laborant Auctores, ut præstabilem, insignemque, atque omni virtutum genere ornatum, cui ea consecrent, Mæcenatem nanciscantur, qui vel ipsomet suo ea Nomine illustret, iisdemque victricem oblivionis non tam spondeat, quam pariat immortalitatem. Mihi vero pertenuem hanc Opellam prælis commissuro, in eo laborandum non esse existimarem, si a quovis alio, quam a Te faustissima auspicia desumpta vellem; aut quemlibet alium præter Te Principem Inclytum, ut faventibus illam oculis aspiceres, deprecarer. Laborant itidem non semel plurimi in perquirendo, quibus de causis evulgandas lucubrationes Patronis commendent suis, benevolentiam ab illis aucu-*

paturi. Ast ipse in eo quam maxime laborare me fateor, ut rationes, causasque in medium proferam universas, quæ iturientem, ac festinantem licet, admotis tamen calcaribus acrius impulerunt, ut Tibi qualecumque hoc mei in Te obsequii levidense seu pignus, seu argumentum nuncuparem. Quis enim Tua in me, Parentemque meam amantissimam Societatem tot, ac tanta explicet pro dignitate merita? Quis meritis prosequatur laudibus? Quis digna admiratione excipiat? Quis debitis illa gratibus exæquet? Tantum quippe abest, ut nos illis qualitercumque respondere possimus, quin potius in dies illam, ac me magis, magisque ad invidiam pene oneres. Quamvis (bona Tui pace dixerim) non hanc Tu laudem primus es auspicatus, sed verius prosequutus; Cum a Majoribus Tuis insitam in nos benevolentiam non tam in hæreditatem accepisse, quam ipso cum lacte hausisse videaris. Intra Tuæ siquidem domus parietes, Regali sane Hospitalitate, prima sui Neapoli Societas nostra sortita est Cunabula: cum eam vixdum partem non tam domo, quam animo familia Tua exceperit, recentemque, ut ita dixerim, a lacte meliori munificentiæ succo, ac sanguine nutrierit. Proh quantus sane, vel una in re, se mihi offert rationum cumulus, quo & premi me, & prorsus obrui intelligo! Quid vero de Tuis in me meritis dicam? An non verear, ne, si vel delibare tantum ea velim, elevem potius, quam extollam; ne lux potius, quam laudandi materies me deficiat; neve mihi quodammodo aut plaudere videar, aut tacite superbire? Luce se illa produnt sua, nec alio indigent, quam eo, quo se ipsa commendant, Encomio. Majora quippe ea sunt, quam ut animo contineri omnia, nedum vocibus exornari queant. Animis ergone Societas, atque ipse prorsus excidamus? Minime sane gentium. Quinimmo generosa ipsa indoles Tua mihi animos facit, ut ad Te accedam, ac vectigal hoc qualecumque mei in Te obsequii, Tuis si minus, meis saltem viribus accommodatum exhibeam; Hoc quoque maximi beneficii habiturus loco, quod æquo nempe Tuo illud animo excipias. Theologico-Moralia, quæ in hoc libello Opuscula prosequutus sum, ad pedes E. T. provolvo fidenter. Quem enim magis illa deceant, quam Te, Princeps Eminentissime; cum abdita, altissimaque Sublimioris Theologiæ arcana pene sub ætatis Tuæ florem in præclarissimæ Parentis, Theatinæ nempe familiæ, sinu magno ubique exceptus plausu, admirationeque reclûseris; & nunc temporis inter Purpureos Patres a divinis facultatibus commendatos nulli secundus numerere? Tametsi nulla seu divina, seu humana facultas sit, quam non apprime calleas, qua maxime non floreas.

Quid,

Quid, quod tanta Morum luce semper, & ubique præfulseris, ut Clericali Ordini universo qua dictis, qua jussis, qua exemplis mores sanctissimos instillaveris? Quid, quod eo virtutis commissos Tibi populos evexeris, ut satis sit, Diœcesim intueri Tuam, quo statim omnium vel nolentium in oculos coacta in parvum Ecclesiæ Majestas non tam incidat, quam incurrat? Non sine quadam tamen aliorum populorum omnium invidia, qui Tibi uni parere omnes certant, maximumque a Te olim Maximo, ac Supremo Orthodoxæ Ecclesiæ Hierarcha capturos se ornamentum fore, jure meritoque confidunt. Quidni igitur Theologico-Moralia isthæc Opuscula Te unum in Auspicem deposcant, cum & a Theologiæ disciplina, & a Morum sanctimonia tantum Tibi ornamenti comparaveris? An vero quis miretur, quod beneficiis Tuis in me tantis tantulo Opere respondeam? Sed hoc omnino suum Maximi Principes, hoc maxima habent beneficia, ut nihil non minimum sit, ubi cum illis conferatur: Cumque id præclarissimorum quoque Virorum conatibus usuvenire, nemo unus ignoret, Quis non mihi, (cui tam angusta supellex) jure succenseat, si augusta Tui Nominis fretus clientela, in lucem, Solemque audeam prodire, cum de meo nihil nisi umbratile quidpiam afferre possim? An non arrogantis ista sint animi? At eo enimvero ductus consilio, Te in benemerentissimum Mæcenatem ut cum maxime statui; Is enim es, ut me Tua latentem sub umbra Purpuræ me hujusce Tuæ Splendore satis, superque illustres. Sileant profecto, sileant gratificantis illa animi voces, quibus Antiquus ille Encomiastes publica in Panegyri suum mirum quantum exornavit Cæsarem Theodosium dicens: Amicitiam, nomen antea privatum, non solum intra aulam vocasti, sed indutam Purpura, gemmisque redimitam solio recepisti. *Tuam quanto potiori jure hæc Purpuram decent, quæ repentem humi tenuitatem meam sublevas, omni denudatam ornamento foves, ac contegis, atque in sublime Tecum extollis. Cum jubeas, ut quæ propriis antea se tenebris involvebat, Purpuræ Tuæ luce fulguret, ac tantum non intumescat. Illa quippe non gemmis, auroque luxuriat, sed clarius tamen multo irradiat, utpote quam Virtutes certatim omnes, quæ Invicti, Integerrimique Præsulis sint, ad oculorum suspendium distinguunt. Inopes, Pupilli, Viduæ, miserorum genus omne, qui Tuæ sub Purpura levamen omne experiuntur, proh Superi, quantum illam in Cœlum evehunt, ac superno Splendore collustrant! Testem hanc Urbem universam appello, quæ nullo non loco ferventissimis Amoris Tui flammis calet, nullo non tempore Tuarum Virtutum exemplis*

 omni-

omnibus abunde affluit; itaque affluit, ut quocumque oculi se convertunt, stupore defigantur. Sed conqueri quodammodo, mihique succensere Tarentum, Roma, ac Polonia universa non immerito videntur, dum intra nostræ Urbis fines immoror. Non ita patrios intra fines Virtus Tua continere se potuit; quin longe, lateque pervaderet, ac rebus præclarissime gestis non minus, quam admiratione omnia compleret. Ad Poloniam de Latere Legatus missus arduam, supra quam cuiquam credibile sit, demandatam Tibi provinciam splendide; atque e Romanæ Ecclesiæ re ita obiisti, ut bona omnium pace dixerim, nescio, an parem sis habiturus; Qui Te vero præiverit, habueris sane neminem. Omnium animos, Regium quoque, Comitate Tua mirabili, ac melliflui sermonis affabilitate Tibi arctissime devinxisti. Unus ea cumulatissime implesti, quæ nec singuli quique longissimo, nec omnes simul tam exiguo temporis spatio præstitissent. Iris turbatissimo illi Cælo visus es affulgere, omnem importunæ calamitatis nubem longe prorsus avertens. Quanta enim in arduis, ac summi momenti rebus Tua emicuit Prudentia! Quanta eluxit dexteritas! Quantum (quod Tuum discrimen, atque Insigne, ut ita dixerim, est præstantissimum) quantum, inquam, Humanitas triumphavit! Humanitas illa, quæ propemodum tantundem Te ad aliorum placita deprimit, quantum Tua Te magnitudo supra omnes alios extollit. Quam periculosæ plenum opus aleæ, Deus immortalis, obeundum Tibi commissum? At quam expediisti feliciter? In quam difficilem, ac salebrosum adducta locum res erat? Quas ipse delatus in Syrtes, ut quocumque minimum deflecteres, hærere non immerito timeres? At quam secundo cursu ad Gloriam velificatus es! Quam fauste, prospereque optatum expeditionis portum tenuisti! Vix visus, omnium in Te oculos convertebas; vix auditus, omnium demulcebas, omnium in Te animos abripiebas. Verbo, Poloniam triumphis magis Tuis, quam passibus perlustrasti; At rebus omnibus e voto, (e voto autem? an supra vota ipsa?) confectis, Victor, ac Polonus ad Capitolium, plaudente Urbe, atque Orbe universo, Triumphantis in morem ascendere visus es. Ostro Te Polonia insignivit, an potius Ostrum ipsum in Te insignire est rata? Atque hoc unum in expeditione Tua habuit, quod doleret; nimirum, quod Te justo afficere præmio minus posset. At ad tantum honoris apicem multa Te jampridem provehebant: Tarentina sanctissime a Te Ecclesia gubernata; Ipsa necessitudinis, ac cognationis cum Summo Hierarcha vincula; Majorum Tuorum erga Ecclesiam merita; Pontificiæ Legationis munus; Sanguinis splendor, qui potiori, quam de

Nile

Nilo flumine dictum est; jure Cælesti verius, hoc est Heroum, quam terrestri vena flueret; Qui ortus suos præclarissimos celari maluit, quam nosci; ut a Longobardorum Principibus ne, an a Beneventanæ Urbis Ducibus, an vero a Patritio Romanorum fonte profluat, non satis in comperto sit; Qui Hispaniam, Italiam, atque Europam late universam tot exercituum Imperatoribus, tot Maritimæ rei Præfectis, tot Sublimibus Infulis, tot ad Reges, ac Pontifices Legatis nobilitavit; ut non immerito asseruerim, Trabearum, fasciumque vestrarum pondere laborare. Qui ipsam etiam Americam, novum nempe Orbem, Vaglii dominatu illustravit; Ac tot Aurei velleris Equites, tot Hispaniæ Magnates edidit; Tot Proreges invictissimos procreavit: Quos inter Principem sibi vendicat locum Germanus Tuus, Tuique omnino similis Dux Vibonensis, quem Sardinia olim suspexit pro Rege moderantem; Ac Trinacria nunc Regis gerentem Vices ea laudum segete onustum intuetur, ut latissima se præ gaudio non capiat Insula; Quæ triumphalibus semper Augustissimi Caroli armis devicta, Illius ex omni parte Amoris expugnari armis se animadvertit; Atque Hectorem illum Pignatellum, suo bene respondentem Nomini, Vibonensi etiam dominatu insignitum, veluti redivivum intueri, ac suspicere, morem ei gerendo obsequentissimum; Is quippe anteactis seculis assertam pariter Regi suo Siciliam felicissime est moderatus. Hæc, aliaque sexcenta hujusmodi Sanguinis Tui decora, quæ libenter missa facio (ne nunc primum malemeritus de Te videar, Tuamque præ ipsamet Purpura rubescere cogam modestiam), Hæc, inquam, decora Ostrum jam Tibi non uno Nomine deferebant; Sed indignum Te existimasti, quod nullo Tibi labore non staret; quod Tuo sudore non imbueres. Unus effecisti, ut magis ipsæ Tibi uni fumosæ Majorum imagines, Marmorataque laudes, quam Tu ipsis deberes; ut Posteris Tuis laudum prærogativam præriperes; ut Naturæ in Te uno ad maxima omnia effingendo conatus Virtute superares. Eo denique devenisti Celsitudinis, ut non modo supra famam, ultra Invidiam, trans omnem ancipitis fortunæ aleam Magnitudinis Tuæ securus consistas; atque ad supremum Ecclesiasticæ Hierarchiæ Solium, quo Tua Te merita provehunt, votis omnium evoceris; Sed etiam incolumes, atque in tuto locatos reddas, quos Tuo Patrocinio tueri non dedignaris. Vale, & diu, felixque Ecclesiæ Catholicæ, ac Tuis præsertim obsequentissimis famulis Vive.

E Collegio Neapolitano 1721.

LECTORI
Benevolo.

Iraberis profectò, quod paucis hisce Opusculis Theologico-Moralibus ad Te veniam, ubi Universa, prout in Scholis traditur, Moralis Theologia jamdiu a me in lucem danda expetebatur, & expectabatur. Ut verum fatear; post absolutam utcumque, Superis annuentibus, Trutinam Antiquesnellianam, a Moralibus in posterum quæstionibus ex professo pertractandis supersedendum statui; Siquidem vix calamo ad id operis admoto animadverti, plurimum studii, ac laboris, plurimum ingenii, ac perspicuitatis, plurimum dexteritatis, ac prudentiæ opus esse ad illud pro dignitate peragendum, atque ad Sapientium, ac Insipientium notas declinandas. Præsertim quia Moralem Cursum aggressuro immensum esset pelagus enavigandum, innumeris ubique disseminatum Syrtibus, in quas vel peritissimi ex Naucleris non raro impegerunt; Nec cuique facile est alterutrum scopulum declinare, aut laxitatis, aut nimii rigoris in opinando; passimque Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim. Quare impar ego tanto oneri, atque non minus ingenio hebes, quam acie oculorum, animis excidi; grates Deo bonorum omnium Largitori rependens plurimas, quod in exponendis Confixis Thesibus (nisi mea mihi sententia, ac non paucorum opinio blandiatur) incolumis evaserim.

Instantibus tamen, ac percupientibus Theologiæ Candidatis; Aliis etiam quotidiano pene convicio efflagitantibus, aut missis ad me literis perquirentibus, Necnon iis, quorum jussa declinare non poteram, suo nomine quasi debitum officium postulantibus, ut Theologico-Moralia saltem Opuscula in lucem ederem, prout olim in Scholis tradideram, quippe qui fore sperabant, ut humaniter, & citra nauseam, ac stomachum exciperentur; non secus ac benigne Cursus Theologicus, Scholastica pariter methodo in Scholis traditus, necnon Opusculum de Anni Sancti Jubilæo excepta fuere, quod toties iteratæ illorum editiones non obscure testantur, imperata facere oportuit: Ac tandem aliquando refectis,

Deo

Deo miserante, quantum provecta passa est ætas, viribus, apoplecticorum vitæ insidiantium insultuum vi non parum accisis, animum induxi, ut ea incudi redderem, & ad limam pro modulo meo revocarem. Ea quippe multis ab hinc lustris inter alia selegeram in Palæstra Theologica explicanda, velut ad Cursum Theologicum prodroma, utpote quæ magnam eruditionis, ac doctrinæ ad praxim spectantis segetem proferunt, nec Moralem dumtaxat, sed Scholasticam, immo & Positivam etiam sapiunt Theologiam. In primo siquidem ex his, quæ ad usum Tyronum elucubrata fuere Opuscula, disceptatur de Principiis Moralitatis, seu de Actibus Humanis prout universam Theologiam Moralem fundantibus. In secundo de Conscientia Dubia, & Scrupulosa; ubi etiam nonnulla de Conscientia Certa, Erronea, ac Probabili delibantur. In tertio de Beneficiis Ecclesiasticis; ubi fuse etiam de Simonia universim. In quarto demum de Usuris, quippe quæ affinitatem cum Simonia habent, quatenus quod in Spiritualibus Simoniam, in Temporalibus redolet Usuram; atque utrobique persæpe contractus, qui speculative, seu circumscriptis adjunctis, ab utraque labe depurati deprehenduntur, in praxi tamen ab ea non sunt immunes. Tradideram pariter Auditoribus meis quintum Opusculum inscriptum De Jubilæo, præsertim Anni Sancti, ac de Indulgentiis universim. Sed illud hic superaddere non est opus, utpote quod occasione Anni Sancti tunc temporis imminentis, videlicet anno 1699., Illustrissimus D. Fabius Caracciolus e Ducibus Montis Sardi inter meos Auditores nemini secundus, sanguinis claritate satis notus, præstanti ingenio, ac virtute ornatus, Prælatura jamdudum Romæ insignitus, ac ad Purpuram, Deo auspice, evehendus, vix exceptum, in sui, ac mei obsequium Eminentissimo Ursino Archiepiscopo Beneventano in lucem editum dicare censuit; Ac deinde Typographus, tanquam Appendicem, semper illud annexuit in quavis ex tot editionibus Trutinæ Theologicæ Thesium damnatarum, ut plurimæ Indulgentiæ passim assequibiles omnibus innotescerent; atque ad eas cum fructu lucrandas quilibet incitaretur.

At audire videor plurimorum querimonias, qui ab innumeris, ubique obviis, de re Morali pertractantibus libellis abhorrentes, nil nisi crambem recoctam in hisce Opusculis apponi posse autumant. Quid enim superaddi poterit iis, quæ tot præclarissimi Auctores in suis Voluminibus easdem quæstiones revolventibus, ac difficultates enodantibus candidissime enuclearunt? Qui fieri poterit,

rit, ut quidpiam de novo prodeat; quod in Veterum monumentis non habeatur in bono lumine collocatum? Non unus dumtaxat aptare hic posset illud Martialis: *Quem scribis, meus est, o Fidentine, Libellus; Sed male dum scribis, incipit esse tuus*. At cur querimoniis istis non pariter Martialis illud reponatur? *Cum tua non edas, carpis mea carmina Cæsar; Carpere vel noli nostra, vel ede tua*. Si quidpiam querimoniæ istæ, quæ passim obtruduntur, præseferrent; Nonne pariter evincerent, incassum celeberrimos superioris Sæculi Auctores desudasse in rebus Moralibus universim discutiendis; ubi de iisdem pariter Auctores longe præstantiores, ac non pauci, Sæculis anteactis disputarunt? Cum tamen in comperto sit, Superioris Sæculi Auctores multum splendoris Reipublicæ literariæ contulisse, ac ornamenti plurimum Bibliothecis addidisse. Siquidem quod Veteres profunde, ac dilucide prodiderunt, illud ipsum, sed alia via, alia methodo, aliis ratiocinationibus, ac doctrinis illustratum a Neotericis proditum est, non sine magna ingeniorum, ac animorum utilitate. Idipsum in hisce Opusculis præstare conatus sum, animo revolvens, quod post tot Thesium proscriptiones malint Theologicæ Facultatis studiosi Opellis istis, quæ nec mole obruunt, nec brevitate confundunt, sedulam navare operam; quam aliis utut præstantioribus, in quibus evolvendis scopulorum ignari sæpenumero hærent, ac timore trepidant etiam ubi non est timor. Non abs re itaque quæstiones plurimas ad praxim passim occurrentes, quas alii fusiore calamo pertractarunt, veluti in compendium perstrinxi, brevitati simul consulens, & claritati, ut eas præ manibus Tyrones habere facile possent; iis opinionibus meum calculum superaddendo, quæ magis veritati consonæ visæ sunt. Hisce de causis, mutato consilio, post hæc elaborata Opuscula animum etiam induxi ad incudi pariter reddendum Moralem Cursum, & jam nonnullos hujusce rei Tractatus pro modulo meo ad umbilicum perduxi; ac labori non parcens confido post non multum temporis alios pariter perducturum, ut simul omnes typis committantur; si tamen divina inde gloria (quæ tantorum laborum unicus est scopus) promovenda sit. Interim Lector, si quid boni in revolvendis meis lucubrationibus deprehenderis, Clementissimo bonorum omnium Auctori gratias age; si quid mali, tribuas tenuitati meæ. Vale.

JOAN-

JOANNES BAPTISTA GRIMALDI
Præpositus Provincialis
SOCIETATIS JESU
In Regno Neapolitano.

CUM Librum, cui titulus est, OPUSCULA THEOLOGICO-MORALIA, a P. Dominico Viva Societatis nostræ Sacerdote conscriptum, aliquot ejusdem Societatis Theologi, quibus commissum fuit, recognoverint, & in lucem edi posse probaverint; facultate nobis ab Adm. Rev. P. Nostro Michaele Angelo Tamburino Præposito Generali communicata, concedimus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has literas manu nostra subscriptas, & sigillo Societatis nostræ munitas dedimus.

Neapoli die 7. Octobris 1720.

Joann. Baptista Grimaldi.

NOI

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione, & Approbazione del P. F. Ambrosio Lisotti Inquisitore di Padova nel Libro intitolato *Opuscula Theologico-Moralia ad usum Tyronum elucubrata a P. Dominico Viva Societ. Jesu*, &c. non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi, concedemo Licenza a Gio: Manfrè Stampatore, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. 4. Agosto 1720.

(Gio: Francesco Morosini Cav. Ref.
(
(Pietro Grimani Cav. Proc. Ref.

Agostino Gadaldini Segret.

INDEX

INDEX
QUÆSTIONUM,

Quæ in hoc primo Opusculo continentur

DE PRINCIPIIS MORALITATIS, Seu DE ACTIBUS HUMANIS

Quoad ea, quæ fundant Theologiam Moralem universam.

QUÆSTIO PRIMA.

QUÆSTIO II.

QUÆSTIO III.

QUÆ-

QUÆSTIO IV.

QUÆSTIO V.

QUÆSTIO VI.

QUÆSTIO VII.

QUÆSTIO VIII.

QUÆSTIO ULTIMA.

OPUS-

OPUSCULUM PRIMUM.

DE PRINCIPIIS MORALITATIS,

SEU

DE ACTIBUS HUMANIS

Quoad ea, quæ fundant Theologiam Moralem universam.

PROOEMIUM.

N Tractatu de Actibus Humanis Scholastici viam muniunt ad Moralem Theologiam, ejusque fundamenta jaciunt, examinando nostrorum actuum bonitatem, ac malitiam moralem, motusque animi voluntarios, ac liberos; Cum enim moralitas in actu esse non possit sine libertate, & actus non possit esse liber, nisi sit voluntarius, idcirco anxie discutiunt, quomodo ratio voluntarii, ac liberi ab Ignorantia, Metu, Concupiscentia, & similibus lædatur, ut dignosci possit quandonam actus ex defectu voluntarii, aut plenæ libertatis, vel culpa simpliciter vacet, vel saltem gravi culpa. Hæc nos, Numine aspirante, in præsenti præstabimus, ut facilius percipi possint, quæ Scholastica Theologia discutit de Actibus humanis in ordine ad speculationem.

Primo itaque quæremus, quid, & quotuplex sit Voluntarium, ac Liberum? Secundo, An peccatum de se mortale evadere possit veniale, sive ex defectu plenæ deliberationis, sive ratione puræ delectationis morosæ de objecto pravo non pertingentis ad desiderium, aut operationem; sive ratione delectationis, vel desiderii sub conditione tollente malitiam ab objecto? Tertio, Quænam ignorantia circa leges, ac præcepta seu tollat, seu minuat culpam? Quarto, Quænam ignorantia, aut error in contractibus illos irritet, sive naturali jure, sive positivo? Quinto De vi, coactione, ac metu excusante a legum, ac votorum observantia. Sexto De Metu, tam juste, quam injuste incusso reddente contractus sive irritos, sive irritandos. Septimo nonnulla examinabimus de Concupiscentia, seu de passione partis inferioris mentem perturbante, quæ sæpe tollit, aut minuit voluntarium, & subinde malitiam, aut bonitatem moralem auget. Demum quæ ad essentiam moralem actuum humanorum spectant paucis perstringemus; Supersedendo a quæstionibus de Conscientia, seu ultimo rationis dictamine, quæ proxima regula est humanarum actionum, cui se conformando voluntas dicitur moraliter bona, & difformando mala; cum de ea in Opusculo insequenti de conscientia dubia, & scrupulosa, Deo dante, agendum sit.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid, & quotuplex sit Voluntarium, ac Liberum?

Discutienda est primo Voluntarii, ac Liberi definitio. Deinde multiplex eorundem acceptio. Tertio satisfaciendum nonnullis hac de re quæsitis ad praxim necessariis.

ARTICULUS PRIMUS.

Quomodo definiatur Voluntarium, quomodo Liberum?

I. Definitur voluntarium, & Violentum.
II. Definitur liberum libertate a coactione, & libertate indifferentiæ.
III. Pura Omissio quomodo dicatur voluntaria, & libera?

I. Voluntarium ex Philosopho 3. Ethic. 1. dicitur, *Cujus principium est in agente cognoscente singula*: Quare tria requiruntur, ut actio sit voluntaria. Primum est, quod sit a principio intrinseco; nam Violentum est, *quod fit ab extrinseco nullam vim conferente passo*. Secundum, quod procedat a principio cognoscente, eo quod voluntas non feratur in incognitum. Tertium, quod cognoscantur singula, idest ea omnia, ex quibus operationis substantia, tamquam ex objecto dependet: Sic, ut Parricidium, v. gr. sit voluntarium debet esse a principio intrinseco cognoscente, non solum quod qui occiditur sit homo, sed etiam quod sit pater; aliter non erit voluntarium in quantum parricidium est.

Voluntarium sic definitum opponitur, tam Violento, quod scilicet procedit ab extrinseco, quam Naturali, quod scilicet fit a natura, absque cognitione ejus, quod geritur, ut sunt operationes vegetativæ, quæ licet sint a principio intrinseco, non sunt tamen voluntariæ, sed naturales: Coincidit tamen cum Spontaneo, ut notat D. Th. 1. 2. quæst. 6. art. 2., quod reperitur etiam in Brutis; nam Bruta etiam operantur cum cognitione ejus, quod agunt, quamvis careant cognitione perfecta, & libero arbitrio. Quare voluntarium presse sumptum in quantum est proprium Hominis definitur, *Quod procedit a voluntate*; in quo sensu non competit Brutis ratio voluntarii, quamvis iis competat ratio spontanei.

Porro differt Voluntarium a Volito, ut notat Cajet. quæst. 154. art. 5., quia volitum comparatur ad voluntatem tanquam objectum ad suam potentiam; voluntarium vero ad voluntatem comparatur tanquam effectus ad suam causam; unde solus actus voluntatis, & omissio dicuntur voluntaria, quamvis possint esse etiam Volita actu reflexo.

II. Liberum vero definitur: *Quod procedit a Potentia, quæ positis omnibus requisitis ad agendum potest agere, & non agere*. Ita communiter cum Suar. lib. 1. de Gratia cap. 3.; quod colligitur tum ex Scripturis, tum etiam ex Tridentino sess. 6. cap. 5., ubi Libertatem nostram, qua ad Deum convertimur in eo reponit, quod Deo tangente cor nostrum sua gratia, possimus illi assentiri, si velimus, aut dissentire; quod est posse agere, vel non agere. Quicquid sit, utrum hoc intelligendum sit in sensu composito, an diviso? Quod fuse discutit contra Thomistas Coninch disp. 2. de actibus humanis dub. 3.

Hæretici docentes cum Calvino, & Luthero, Gratiam efficacem non tollere libertatem, quamvis necessitet ad assensum, duplicem libertatem distinguunt, alteram *a coactione*, quæ habetur, quoties voluntas non coacte, sed spontanee, & cum inclinatione fertur ad unam partem contradictionis; etiamsi nequeat ad alteram ferri; Alteram vero libertatem vocant a *necessitate*, seu indifferentiæ, quæ habetur, quoties voluntas indifferenter se habet ad utramque partem contradictionis. Verum libertatem a coactione non esse dicendam libertatem ad meritum, vel demeritum sufficientem in natura lapsa, constat ex Tridentino adducto: Unde Innoc. X., & Alex. VII. proscripserunt tertiam illam Jansenii thesim, in qua dicitur: *Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.*

III. Ex dictis sequitur primo, differre voluntarium a libero, tamquam superius

ab inferiori: etenim omne liberum est voluntarium, sed non e converso; amor enim v. gr. in Patria, & amor, quo Deus semetipsum diligit, est plene voluntarius, non tamen liber, nisi tantum a coactione. Notandum tamen sæpe confundi Voluntarium cum Libero, ita ut nomine actus voluntarii significetur actus liber; & juxta hunc sensum locutus est August. lib. 1. de vera Relig. c. 14., ubi dixit: *Usque adeo peccatum est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium*, hoc est liberum: & in hoc eodem sensu a nobis deinceps usurpabitur.

Sequitur secundo, definitionem Voluntarii posse etiam applicari puræ omissioni liberæ; hæc enim quatenus libera procedit a principio intrinseco cognoscente singula, & in omissionem influente, non quidem positive, sed privative, ut notat D. Th. loco laudato art. 2.: Voluntas enim, quæ est causa positiva suæ operationis, dici potest causa privativa suæ omissionis; Causa enim dicitur id, per quod respondemus interroganti propter quid res sit; interroganti autem propter quid sit Omissio, respondemus, quia voluntas libere se determinavit ad non operandum, seu ad omittendum.

ARTICULUS II.

Quotuplex sit Voluntarium?

I. Quid sit directe, quid indirecte voluntarium, seu liberum?

II. Explicatur Voluntarium elicitum, ac imperatum.

III. Item expressum, & tacitum.

IV. Voluntarium voluntate propria, & aliena.

V. Necnon actuale, virtuale, & habituale.

I. Dividitur primo voluntarium, prout confunditur cum libero: Aliud enim est voluntarium directe, quod scilicet est voluntarium in se: puta si quis occidat hominem advertens esse hominem, hujusmodi homicidium dicitur directe voluntarium: Aliud est voluntarium indirecte, seu in alio, tanquam in causa, soletque appellari voluntarium interpretative, quod dupliciter contingit: Primo si quis ponat actionem, ex qua prævidetur secuturus aliquis effectus: V. g. si sciens te in ebrietate facile alios occisurum, adhuc inebriens, homicidium inde secutum erit tibi indirecte voluntarium. Secundo si quis effectum aliquem impedire possit, & impedire omittat: V. g. si videns mergi navem omittat submersionem impedire, cum possit, submersio censetur voluntaria indirecte.

II. Dividitur secundo voluntarium in Elicitum; quod scilicet libera voluntas elicit immediate; & Imperatum, quod non elicitur ab ipsa voluntate, sed ab aliis potentiis, quibus voluntas imperat, ut sunt actus loquendi, legendi &c.: imo ipse actus intellectus potest a voluntate imperari, dummodo non sit prima cognitio, cum voluntas ferri nequeat in incognitum; potestque etiam unus actus voluntatis alium imperare, ut quando posita intentione finis imperatur electio medii: Quicquid sit, an circa actus a voluntate sibimet imperatos exerceatur immediata libertas? in quo disputant Doctores.

III. Dividitur tertio in Expressum, quod scilicet verbis, aut aliis signis ad id institutis exprimitur, & Tacitum, quod scilicet ex solo pacto, aut conventione perpensis circumstantiis prudenter colligitur. Hinc est regula illa quarta Juris in sexto. *Qui tacet consentire videtur*; quando scilicet taciturnitas aliis adminiculis adjuvatur, ut notat Azor. tom. 1. lib. 1. cap. 4., aliter militabit regula quadragesima quarta dicens, *Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur*: Unde Doctores apud Sanch. l. 1. disp. 5. varias tradunt conjecturas, quibus tacentis consensus, aut dissensus præsumi possit; videlicet si quid fiat in favorem tacentis, taciturnitas habetur pro consensu; sicut etiam si facile contradicere possit, & non contradicat: secus vero si quid fiat in ejus incommodum, & contradicere non debeat, aut non possit sine periculo, vel scandalo.

IV. Dividitur quarto in Voluntarium voluntate propria, quod scilicet a singulis elicitur, & imperatur, & Voluntarium voluntate aliena: sic actus voluntarius Tutoris censetur esse voluntarius Pupilli, voluntas Patris censetur voluntas Filii impuberis, & voluntas nostri Protoparentis censetur esse voluntas Posterorum.

V. Denique dividitur in Actuale, Virtuale, & Habituale: dicitur voluntarium Actuale, quando quis aliquid facit, advertens ad id, quod agit; dicitur Virtuale, quando quis ex vi actus præcedentis aliquid facit, non advertens hic & nunc ad id, quod agit, v. g. si Confessarius distra-

ctus absolvat ex vi voluntatis antecedentis, qua ad Confessionem audiendam accessit. Dicitur Habituale, quando quis aliquid facit, neque sciens id, quod agit, neque id faciens ex vi alicujus actus præcedentis, ita tamen dispositus, ut si sciret, adhuc faceret ex vi actus præcedentis, non amplius perseverantis moraliter, sed interrupti v. gr. per somnum, ebrietatem, amentiam; ut si quis post somnum non advertens occidat inimicum, quem olim vigilans volebat occidere. Hoc tamen voluntarium habituale non sufficit ad tunc peccandum, nec ad valorem contractuum, nec ad sacramenta conferenda, licet satis sit ad quædam sacramenta suscipienda.

Hinc potest amens, qui aliquando habuit usum rationis, voluitque christiane mori, recipere in articulo mortis Eucharistiam (si citra irreverentiam possit) & Extremam unctionem; potest etiam baptizari, & absolvi, dum caret usu rationis, qui Baptismum, aut absolutionem petiit ante quam sensibus destitueretur, quia in his Sacramentis recipiendis satis est habitualis intentio: Non potest tamen valide matrimonium verbi gratia contrahere, absolvere, consecrare; quia in his requiritur intentio virtualis. Et ratio disparitatis est, tum quia suscipiens Sacramenta habet se passive, conferens vero active; major autem perfectio requiritur in agente, quam in patiente; tum etiam quia quamvis sapientem deceat aliquando dispensare bona amentibus, nunquam tamen decet ea dispensare per amentes; unde quamvis Christus Dominus voluerit quædam Sacramenta conferri amentibus, & cum sola aut interpretativa, si nunquam rationis usum habuerint, aut cum habituali intentione, si rationis usum præhabuerint, nulla tamen Sacramenta voluit conferri per amentes, & sine intentione saltem virtuali, & humana.

ARTICULUS III.

Satisfit quibusdam quæsitis ad praxim necessariis.

I. Num requiratur ad voluntarium directe non solum expressa scientia, sed etiam expressa voluntas?

II. Utrum dicatur indirecte voluntarius effectus prævisus in causa sua, si non detur obligatio illam vitandi?

III. Qui pravo suo exemplo alium inducit ad furandum, num teneatur ad restitutionem?

IV. Quid si Confessarius culpabiliter omittat Pœnitentem monere de restitutione facienda?

V. Num peccet contra justitiam Gubernator, inducens suo exemplo alios ad furandum?

I. Circa primam divisionem Voluntarii, seu Liberi, dubitatur primo, an ad Voluntarium directe requiratur non solum expressa scientia, sed etiam expressa voluntas? v. gr. si quis propinet venenum, advertens solum esse mortiferum, non tamen intendens mortem, quæritur an homicidium secutum dicatur directe voluntarium, ita ut propter illud incurratur irregularitas proveniens ex homicidio directe voluntario, cujus dispensatio semper excipitur in omnibus privilegiis.

Negant nonnulli apud Vasquez 1.2. disp. 24. cap. 2.; & ratio videtur esse, quia ut homicidium dicatur directe voluntarium debet esse volitum in se; & per hoc distinguitur a casuali, quod casuale debet esse volitum in sua causa, quod habetur in casu adducto.

Sed præstat sentire cum Avila de censuris p. 7. disp. 6. sect. 2. Henriquez, Navar., Sa, dicentibus homicidium esse directe voluntarium, si sit volitum vel in se, vel in causa adeo propinque, ut sit moraliter impossibile velle illam, & nolle mortem: puta si quis velit mortaliter ferire, venenum propinare &c.: Contra vero esse casuale, & indirecte voluntarium, quando est volitum in causa remota, ex qua casu, & veluti per accidens mors sequatur, v. gr. si quis velit leviter aliquem vulnerare, & deinde non temperavit manum, unde mors præter intentionem secuta est, quamvis cum culpa gravi.

II. Dubitatur secundo, Utrum dicatur indirecte voluntarius eventus proveniens ex aliqua causa positiva, ex qua prævidetur futurus, etiam si nullum sit præceptum, ne fiat tale opus positivum, in quo ille eventus prævidetur, v. gr. si quis audiendo confessiones, vel comedendo temperate prævideat delectationem carnalem, vel aliam spirituum commotionem secuturam, quæritur, an hæc dicatur indirecte voluntaria?

Affirmat Vasquez 1. 2. disp. 24. c. 3. probatque ex definitione voluntarii, quod est a principio intrinseco cognoscente singula talis

talis autem delectatio carnalis est a principio intrinseco illam prævidente; ergo est indirecte voluntaria. Etenim voluntas, dum vult causam, in qua prævidetur eventus futurus, vult pariter eundem eventum *ex lege* p. de *Usus fructus petitione*, & qui vult antecedens vult consequens inde deductum.

Sanchez vero lib. 9. disp. 43. putat, effectum prævisum in causa, quam non tenetur quis vitare, non dici indirecte voluntarium; cum non imputetur ad culpam operanti, si causam vitare non teneatur: Hinc peccata non dicuntur Deo voluntaria per hoc, quod prævideantur secutura ex collatione auxilii inefficacis; nec dicitur voluntarium Scandalum Pharisaicum ponenti actionem de se bonam, quamvis prævideatur illud præter intentionem bene operantis secuturum.

Utramque sententiam conciliat Merolla, Franciscus Lugo, Layman, & alii, dicendo dupliciter posse aliquem effectum dici indirecte voluntarium, videlicet Physice, seu quasi Physice, & moraliter, seu imputative ad culpam: Ut effectus in casu adducto sit voluntarius Physice, docent non requiri obligationem vitandi causam; secus vero ut sit voluntarius moraliter.

Dico equidem primo cum Martinonio disp. 9. de actibus humanis; Effectus prævisus in sua causa libere volita dicitur moraliter, seu imputative ad culpam voluntarius, si detur obligatio vitandi causam. Ratio est, quia si nullum detur præceptum non ponendi causam, in qua effectus prævidetur, sicuti ad culpam non imputatur causa, ita nec effectus. Quare si ex comestione calidorum, v. gr. prævideatur secutura spirituum commotio, hæc non dicetur imputative ad culpam voluntaria, si non datur obligatio vitandi eam comestionem: Quando tamen ea intentione quis ponit causam, ut sequatur effectus (v. gr. ea intentione comedit calida, ut spirituum commotio consequatur) hæc dicetur voluntaria moraliter, & imputative ad culpam, quia quamvis non teneatur ab ea comestione abstinere, tenetur tamen abstinere a comedendo cum ea intentione, ut talis conspurcatio sequatur. Non est autem mirum, quod possit aliqua citra culpam poni causa, ex qua prævidetur malus effectus secuturus, quin possit ea poni cum hac intentione, quod talis effectus sequatur. Sic potest aliquis indigens mutuo petere illud ab usurario prævidens, quod ille petiturus sit usuras; non tamen potest ea intentione petere mutuum, ut ille petat usuras. Potest pariter fœmina cum decente ornatu ire ad Ecclesiam, prævidens quod ab aliquibus vage sit concupiscenda, quin possit ea intentione ad Ecclesiam ire, ut ab aliquibus concupiscatur.

Dico secundo: Effectus prævisus in sua causa per se libere volita dicitur indirecte voluntarius, tantum physice, seu quasi physice, si nulla detur obligatio vitandi causam, ut est v. gr. commotio spirituum prævisa in comestione calidorum. Ratio est; quia ex lege laudata, Qui vult causam per se, vult effectum ex illa provenientem: Quomodo enim intelligi potest, quod quis velit lethaliter ferire, & non velit etiam occidere? Ergo effectus in sua causa per se prævisus dicitur voluntarius physice, seu quasi physice: Non est tamen moraliter voluntarius, si non detur præceptum non apponendi talem causam, juxta dicta in prima conclusione.

Dico ultimo, effectus prævisus in sua causa per accidens, neque physice, neque moraliter dicitur voluntarius indirecte, si non detur obligatio vitandi causam. Ratio est, quia voluntas relate ad talem effectum neque influit physice, cum solum physice influat in causam, quæ de se non trahit talem effectum: neque influit moraliter; cum non detur obligatio vitandi causam, ex qua provenit.

Hinc peccata creaturarum non dicuntur Deo voluntaria nec physice, nec moraliter; non physice, aut quasi physice, quia prævidentur secutura per accidens ex libertate collata; nec moraliter, quia non tenetur Deus abstinere a conferendo libertatem. Idemque dicas de scandalo Pharisaico.

III. Ex dictis sequitur, quod si Titius suo pravo exemplo moveat Cajum, v. gr. ad furandum, hujusmodi furtum sit indirecte voluntarium moraliter Titio, etiamsi per accidens sequatur. Ratio est, quia Titius prævidit Cajum accepturum ansam furandi, & debebat impedire. Notandum tamen, quod quamvis furtum Caji imputetur ad culpam Titio inducenti illum ad furandum suo pravo exemplo, non per hoc Titius tenetur ad restitutionem, ut docent Sanch. lib. 1. cap. 6. Layman. lib. 2. tract. 3. cap. ult. Bonacina de restitutione disp. 1. quæst. 2. Ratio est, quia Titius peccavit solum contra charitatem, non contra justitiam; etenim justitia non violatur, nisi

quis influat positive in damnum alterius, sive physice, sive moraliter, v. gr. consulendo, mandando &c., aut cum quis ex contractu, vel officio tenetur damnum impedire, & non impedit. Titius autem neque influit positive ad furtum, neque ex contractu, aut officio tenetur impedire, ne Cajus furetur; ergo quamvis furtum Caji imputetur Titio, non peccat proinde Titius contra justitiam; unde non tenetur ad restitutionem.

IV. Idemque docent multi de Confessario, qui culpabiliter omittit monere pœnitentem, ut restituat. Docent enim probabiliter, Confessarium hunc ad restitutionem non teneri; quia ex officio non tenetur consulere damno temporali aliorum, sed solum bono spirituali pœnitentis; unde non videtur peccare contra justitiam erga alterum, si omittat culpabiliter monere pœnitentem de restitutione facienda: secus vero si positive dixerit pœnitenti, nullam habere obligationem restituendi; tunc enim moraliter influeret suo consilio in damnum alterius; unde contra justitiam peccaret, & ad restitutionem teneretur.

V. Utrum autem Princeps, aut Gubernator Reipublicæ, si suo malo exemplo inducat alios ad furandum, peccet solum contra charitatem, an etiam contra justitiam? disputant Doctores: Docent multi apud Bonac. peccare contra justitiam, & consequenter ad restitutionem teneri, quia ex officio suo videntur Principes, & Gubernatores teneri ad impedienda furta, & sic consulere bono temporali subditorum: Sanchez vero probabiliter docet, non teneri ex justitia, seu ex proprio munere facultates subditorum custodire, aut bonum exemplum præbere, cum non sint Pastores; sed solum debere consulere bono pacis, unde si pravo exemplo moveant alios ad furandum, aut aliter damnificandum, ad restitutionem non tenentur.

ARTICULUS IV.

Num dicatur voluntarius, & aperiendus sit in Confessione effectus procedens ex causa libere volita, quando non potest ea amplius evitari?

I. Num effectus peccati clavibus subjiciendus sit, non secus ac peccatum externum?
II. Videtur, quod sic, eo quod sit peccati complementum.
III. Sed peccati effectus non habet amplius rationem peccati, si retractetur voluntas prava, antequam ille sequatur.
IV. Secus vero, si non sit ea revocata; & in tali casu peccati effectus clavibus subjiciendus est.
V. Non tamen, si prava voluntas antecedenter fuerit revocata, & simul præcesserit etiam Sacramentalis Confessio.
VI. Quid si Confessio non præcesserit?
VII. Utrum irregularitas, aut censura incurratur effectu secuto post voluntatem pravam retractatam?

I. Dubitatur acriter, num effectus, vel omissio procedens ex actione voluntaria, quando non potest amplius impediri, ita sit indirecte voluntarius, & ad culpam imputabilis, ut debeat necessario subjici clavibus, perinde ac actus externi peccaminosi. E. g. si quis propinavit venenum, ita ut non possit amplius mors impediri, quæritur, an mors deinde secuta ita sit effectus peccati volitus in causa, ut sit novum peccatum aperiendum in Confessione? Pariter si quis culpabiliter neglexit scire obligationem sui muneris, v. gr. an hodie sit audiendum Sacrum? & adveniente tempore audiendi non possit illud audire, quæritur, utrum hoc sit novum peccatum confitendum? Sic si prævideas homicidium in ebrietate patrandum, satis ne erit in Confessione aperire ebrietatem, cum ea prævisione, aut etiam intentione factam, an debeat etiam aperiri ipse effectus secutus? Ad eum modum quo necessario aperiendi sunt in Confessione actus externi, præter internos, quamvis externi actus nullam addant malitiam internis; sicuti re vera isti effectus contingentes eo tempore, quo vitari non possunt, nullam addunt malitiam peccato præsupposito: Cum enim nullam addant denuo libertatem, quæ fundamentum est bonitatis, & malitiæ moralis, nullam possunt addere malitiam, ut docet D. Tho. in 4. dist. 10. quæst. 2. Suar. Vasq. Sanch. lib. 1. cap. 16. Recolimus hic paucis, quæ in tractatu de Pœnitentia satis diximus.

II. Prima itaque sententia cum Sanchez loco laudato, & lib. 9. de Matr. disp. 45. Palao tract. 2. disp. 1. punct. 3. putat, eodem modo aperiendum in Confessione effectum secutum ex causa voluntaria, pro quando impediri non potest, ac actus exteriores: Quare, inquit Soto in 4. dist. 12. q. 1., si quis percusserit graviter Petrum, & statim post percussionem hanc confessus sit, mor-

morte deinde secuta ex percussione, tenetur iterum homicidium confiteri. Ratio est, tum quia hujusmodi effectus est veluti complementum peccati antecedentis, ut actus externus est complementum interni, atque adeo tanquam peccatum confitendum est; tum etiam quia in foro externo punitur v.g. per Irregularitatem, per Censuras &c. ergo signum est, esse peccatum, atque adeo confitendum.

Secunda sententia docet, hujusmodi effectus pro quando vitari non possunt non esse peccata in se, sed in causa, & proinde vocari peccata, ut vocantur peccata actus externi peccaminosi, sed esse effectus peccati; unde satis est in Confessione causam tantum illorum aperire. Ita Vasq. Bonac. de legibus disp. 2. q. 4. p. 4. Azor., & alii apud Dia. p. 1. tract. 2., resol. 64.: Et ratio est, quia nemo dicitur peccare, quando peccatum impediri non potest, aliter peccatum non esset liberum; ergo hujusmodi effectus pro quando vitari non possunt nullatenus habent rationem peccati, atque adeo non sunt in Confessione aperiendi. Intantum actus externi, licet non habeant propriam, & formalem libertatem, sunt tamen vere peccata in Confessione aperienda, quia pro quando ponuntur vitari possunt, & sic libere ponuntur: At effectus isti pro quando ponuntur vitari non possunt; ergo nullatenus induunt rationem peccati in Confessione aperiendi.

III. Dico equidem primo cum Sanch. loc. cit. de Matrim., Henriquez., Becan., Salas, & aliis apud Dia. loc. laud., si voluntas prava v. gr. patrandi homicidium veneno propinato, antequam sequatur effectus, retractetur, hujusmodi effectus non habet rationem peccati.

Probatur, quia effectus hic non est voluntarius; ergo non habet rationem peccati, quod essentialiter debet esse voluntarium, ac liberum. Antecedens probatur: causa præterita, puta venenum propinatum, quando sequitur homicidium, non erit amplius voluntaria; cum fuerit revocata per Pœnitentiam; quamvis ergo effectus procedat ex causa olim voluntaria, & voluntarie posita, non oritur tamen hic, & nunc ex causa voluntaria, atque adeo non est voluntarius.

Confirmatur: Qui mandat Procuratori, ut nomine suo matrimonium contrahat, si revocet mandatum, & antequam ad notitiam Procuratoris ea revocatio perveniat, sic contrahat matrimonium nomine Principalis, profecto hic contractus, quamvis processerit a causa voluntarie olim posita, voluntarius tamen non est; unde matrimonium non est validum; ergo idem in casu: potest enim causa in ratione voluntarii revocari, quamvis effectus inde sequatur naturaliter, perinde ac si revocata non esset.

IV. Dico secundo, si voluntas ista prava non fuerit revocata, antequam sequatur effectus, puta homicidium post venenum propinatum, in tali casu homicidium dicitur vere peccatum externum, aut saltem complementum peccati externi participans malitiam per extrinsecam denominationem a causa præterita. Ita Doctores citati cum Palao, Suar., Becano, & aliis. Probatur, quia ad rationem peccati non requiritur actualis libertas, sed satis est, quod maneat moraliter liberum, vel habitualiter, quatenus non fuit retractatum, vel virtualiter, quatenus voluntas tunc operatur per causam appositam; sed totum hoc habet homicidium, quando post propinatum venenum non est retractata prava voluntas; ergo hujusmodi homicidium habet rationem peccati externi. Major probatur, quia in communi hominum sensu dicitur v. gr. voluntarie omisisse recitationem Horarum, qui projicit Breviarium, etiamsi deinde non possit eas recitare: Sic voluntarie dicitur peccare peccato somni vetiti, qui contra præceptum sui domini ad dormiendum libere se composuit, etiamsi deinde non possit amplius vigilare; ergo ejusmodi effectus habet vere rationem peccati per malitiam extrinsece derivatam a causa voluntaria moraliter perseverante in ratione voluntarii per non retractationem.

Confirmatur, quia projiciens Breviarium, ne possit Horas recitare, non incurrit Censuram (si forte ea esset imposita propter omissionem recitationis Horarum) quando Breviarium projicit, sed circa mediam noctem, quando peccatum talis omissionis consummatur; Atqui Censura non incurritur, nisi ponatur peccatum; ergo omissio illa recitationis Horarum, quamvis necessaria post projectionem Breviarii, adhuc est peccaminosa, & voluntaria in sua causa, perseverante moraliter ejus voluntarietate.

Dico tertio cum Sanchez, Palao, Salas: Ejusmodi effectus promanantes a voluntate prava non retractata subjiciendi sunt clavibus, non secus ac peccata externa. Probatur,

batur, quia aliter universim non teneremur confiteri v. g. aut mortem ex propinato veneno secutam, aut pollutionem, vel alium effectum contra castitatem, sed satis esset dicere, datam esse culpabilem causam morti, aut pollutioni, vel aliis effectibus adversus castitatem; & similiter qui fornicatus est, posset dumtaxat dicere, se habuisse tactus impudicos cum soluta ex intentione consummandi copulam: Quod tamen est contra sensum fidelium, & Doctorum: Quidquid in contrarium videatur docere Vasquez 1. 2. disp. 94. cap. 4. n. 16.

Confirmatur, quia si quis emissa sagitta interficeret hominem, posset solum confiteri jaculationem sagittæ animo occidendi, & præscindere, imo etiam citra mortale negare homicidium; quod tamen nemo dixerit; Et ratio a priori est, quia, ut aliquid in se vere, & formaliter sit peccatum non est necesse, quod sit in se, & directe volitum, sed sufficit, si saltem indirecte, & in sua causa sit voluntarium.

V. Dico quarto, effectus orti a prava voluntate jam retractata non sunt iterum clavibus subjiciendi post Confessionem de causa illis data. Ita Fagund. Salas, & alii apud Dian. p. 3. trac. 6. resol. 52.

Probatur: nam, ut ostendimus in 1. conclusione, hujusmodi effectus non habent rationem peccati, aut voluntarii, & consequenter non habent malitiam in confessione aperiendam; quæ enim malitia præcessit in causa, jam in confessione explicata fuit; effectus vero, qui consequitur retractationem, non dicitur voluntarius, quia indirecte volitus in sua causa; nam non perseverat, nec communicatur effectui voluntarietas.

VI. Utrum autem clavibus subjiciendi sint hujusmodi effectus, si non præcessit Confessio, sed sola interna revocatio pravæ voluntatis? Negant Azor., & Palaus, quod probabile putat Sanch. lib. 1. cap. 16. n. 46., quia, cum hujusmodi effectus non sint voluntarii, non habent rationem peccati, & consequenter non continent malitiam in Confessione aperiendam: Conveniunt tamen Doctores, tutius esse eos aperire, ut ex illis clarius elucescat prior culpa. Imo Bonac. de leg. disp. 2. q. 4. punct. 4. n. 36., & alii communius docent, confitendos omnino esse, quando ad illos consequitur irregularitas, censura, aut obligatio restituendi, quæ solum actum externum consummatum comitantur.

VII. Non est tamen improbabile, quod docet Henriquez lib. 5. cap. 3. n. 3. lit. A., Tabiena, & alii, nullam censuram effectu secuto incurri, quando voluntas prava antecedenter fuit retractata; etenim cum Censura sit pœna medicinalis ordinata ad infringendam contumaciam, si voluntas prava, antequam effectus sequatur retractetur, jam non habetur deinde contumacia; unde nec incurritur censura; Et sane si post incursam censuram tollatur contumacia per Pœnitentiam, censura debet a superiore tolli; ergo si antequam sequatur effectus, contumacia tollatur, censura non debet incurri.

Dices cum Meroll. disp. 2. cap. 1. nu. 5. Si Presbyter iter faciens projiciat Breviarium, ne possit recitare horas per decem dies sui itineris, & post quinque dies eum pœniteat projectionis, & statim confiteatur peccatum suum, dicens: Projeci Breviarium animo omittendi horas per dies decem, sed solum quinque diebus omisi; juxta hanc sententiam non teneretur deinde confiteri, quod per alios quinque dies omiserit recitationem horarum: hoc tamen videtur absurdum, quia re vera per decem dies recitationem omisit, & solum confiteretur omissionem quinque dierum.

Sed Sotus, Medina, Sanch. Henriq. fatentur, non teneri hunc confiteri alias omissiones, utpote non voluntarias. Quare negatur esse absurdum eo pacto confiteri omissiones illas: Sicut enim juxta doctrinam traditam, qui propinavit venenum, & antequam mors sequatur confitetur peccatum suum, non tenetur deinde iterum confiteri homicidium post mortem secutam; ita in casu adducto non sunt necessario aperiendæ in confessione omissiones horarum in quinque ultimis diebus, si post quinque primos illos dies facta fuit confessio de projectione Breviarii, cum animo omittendi horarum recitationem per decem dies, ita ut de facto tunc temporis per quinque dies jam illam omiserit.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

Utrum peccatum ex genere suo mortale evadat veniale ex defectu voluntarii?

Ubi plurima de Delectationibus Morosis.

PEccatum, quod ex Augustino contra Faustum est *Dictum, factum, concupitum contra legem æternam*, seu contra voluntatem divinam, aliud est ex genere suo mortale, quod scilicet secundum se graviter lædit charitatem Dei, vel Proximi, ut sunt peccata contra virtutes Theologales, contra justitiam, contra castitatem &c. Aliud est ex genere suo veniale, quod scilicet secundum se leviter lædit charitatem erga se ipsum, aut erga proximum, ut risus, esus, potus immoderatus, mendacium jocosum, verbum otiosum, vanæ cogitationes, aut desideria &c. Peccatum, quod est ex genere suo veniale, potest multipliciter evadere mortale; videlicet, vel ratione finis mortalis adjuncti (ut si quis mentiatur ad mœchandum) vel si committatur ex contemptu, non quidem legislatoris humani, sed ipsius legis, & potestatis præcipiendi, vel ratione periculi incidendi in mortale; aut ratione gravis scandali, vel ratione conscientiæ erroneæ; ut si quis putet esse mortale proferre mendacium jocosum &c.

Pariformiter peccatum ex genere suo mortale potest multipliciter fieri per accidens veniale, vel ratione ignorantiæ, ut si quis invincibiliter putet esse veniale perjurium in re levi; vel ratione parvitatis materiæ; si tamen in eo genere detur materiæ parvitas; nam hæc non excusat, quando integra irreverentiæ, & offensionis ratio reperitur tam in materia parva, quam in magna, ut accidit in peccatis, quæ immediate contra Deum versantur, puta in odio, & contemptu Dei, in infidelitate, perjurio assertorio, divinatione superstitiosa &c. sicut etiam in simonia juris naturalis,& in re venerea.

Illud hic inquirimus, an possit peccatum ex genere suo mortale evadere per accidens veniale, ex defectu voluntarii. Primo scilicet ex libertate imperfecta, vel quia intellectus non plene advertit ad malitiam objecti, vel quia voluntas non plene consentit in illam: Triplex enim in voluntate nostra reperitur motus, ut notant communiter cum Almayno, & Soto; quidam dicitur motus primo primus, qui nullatenus est liber; quidam vero secundo primus, qui liber est, sed libertate imperfecta, ac tenui; quidam demum perfectus, qui plene liber est; quare de motibus secundo primis instituitur quæstio, an vacent mortali culpa ex defectu plenæ libertatis, etiam si malitia objectiva de se sit gravis? Secundo quæritur, an peccatum de se grave possit esse veniale, præcisa ratione delectationis morosæ, nullatenus pertingentis ad desiderium, aut ad opus? Tertio, an saltem ratione delectationis, ac desiderii tendentis in objectum malum, sub conditione tollente malitiam ipsius; ut si quis dicat, vellem furari, aut fornicari, si liceret?

ARTICULUS I.

An peccatum ex genere suo mortale evadere possit veniale ex defectu voluntarii, seu plenæ libertatis.

I. Videtur peccatum de se mortale non posse, aut ex defectu plenæ deliberationis in intellectu, aut ex defectu perfecti consensus in voluntate per accidens evadere veniale.

II. Sed dicendum id non repugnare, imo passim accidere, præsertim in semidormientibus.

III. Di-

III. Diluuntur objecta.
IV. Quid si dubitetur de plena deliberatione, aut perfecto consensu?
V. Utrum ex opposito peccatum de se veniale ratione consuetudinis possit in mortale transire?

I. NEgant Palud., & alii apud Jo. Sanch. disp. 18. putantes, nullum hujusmodi peccatum esse veniale ex semiplena deliberatione, sed peccatum de se mortale semper vel esse mortale, vel nullum. Primo, quia committens v. g. homicidium ex semiplena deliberatione, vel potuit plene deliberare, vel non; si potuit, peccat mortaliter non deliberando; si non potuit, ne venialiter quidem peccat patrando homicidium; quia Deus non ligat suis legibus semihominem, sed hominem integrum, ac plene liberum; ergo si non sit homo suarum operationum plene dominus, non peccat, ne venialiter quidem.

Secundo, vel semiplena deliberatio excusat a veniali, quando peccatum est de se veniale, ut est mendacium jocosum, vel non excusat; si primum, ergo pariter excusat a mortali, quando peccatum est de se mortale; aliter semiplena deliberatio magis favebit veniali, quam mortali, cum illud a propria culpa excuset, hoc non; si secundum, ergo neque excusabit a mortali, quando peccatum est de se mortale, & consequenter posita semiplena deliberatione peccatum de se mortale vel erit mortale, vel nullum.

Tertio, quia non potest explicari, in quo consistat ista semiplena deliberatio; vel enim consistit in remissa cognitione malitiæ; & contra est, quia cum cognitione quantumcumque remissa potest haberi voluntas plene libera; vel consistit in difficultate vitandi culpam; & contra etiam est, quia assueti culpis maximam habent difficultatem vitandi peccatum, & tamen mortaliter peccant.

II. Dicendum tamen cum Sanch. lib. 1. cap. 1. Vasquez disp. 107. cap. 4. Palao, & aliis communiter, peccatum de se mortale evadere veniale, tam ex imperfecta cognitione intellectus, quam ex imperfecto consensu & deliberatione voluntatis. Ratio est, quia cum mortale divinam amicitiam dissolvat, & reatum pœnæ æternæ inducat, non est credendum illud contrahi, ac tam diro supplicio hominem propter illud puniri a Deo clementissimo, sine plena mentis deliberatione, ac perfecto voluntatis consensu. Et ratio ulterior est, quia sicut ad rationem peccati essentialiter requiritur libertas, ita ad rationem peccati mortalis, quod propriissime peccatum est, requiritur voluntas plena, ac perfecta, & consequenter, quando in semidormientibus, aut etiam in plene vigilantibus alio distractis tenuis, ac confusa habetur mentis consideratio ad malitiam peccati, tunc lethalis culpa non contrahitur.

III. Ad primam rationem in contrarium respondetur, committentem homicidium, cum semiplena deliberatione, non posse plene deliberare, sed non proinde ab omni peccato excusari; solum excusatur a mortali, cum ad veniale sufficiat deliberatio semiplena: Deus enim homines libertate utentes suis præceptis ligat, ita tamen, ut si libertas sit semiplena, solum venialis culpa contrahatur.

Ad secundam; semiplena deliberatio sicut excusat a mortali, redditque illud veniale, ita excusat aliquatenus a veniali, reddendo illud inter venialia levissimum; non tamen ab omni omnino culpa excusat, quia ad declinandam quamcumque culpam in amplexu mali, debet homo simpliciter libertate carere, quod non contingit quando habetur semiplena deliberatio.

Ad tertiam; hæc semiplena deliberatio non consistit aut in difficultate vitandi peccatum, aut in cognitione malitiæ remissa, sed in cognitione malitiæ confusa, ac tenui, qua homo non redditur plene liber, sed similis semidormienti, ac semiebrio.

IV. Quando autem dubitatur de consensu, num fuerit plenus, an semiplenus, ex variis conjecturis discerni potest; puta ex peccantis ætate, proposito, moribus, &c. Quod si adhuc dubium perseveret, sub eo dubio peccatum in confessione aperiendum est, ut explicetur, prout est in conscientia. Quicquid sit, an peccatum mere negative, seu suspensive dubium sit materia necessaria confessionis? Qua de re fuse in cursu Theologico part. 8. disp. 4. qu. 3. n. 10.

V. Posset hic inquiri, num ex opposito possit peccatum de se veniale in mortale transire, ratione consuetudinis? videtur enim, quod sic, teste August. tr. 1. in Epist. D. Jo., ubi ait: *Multa peccata levia faciunt unum grande; multæ guttæ implent flumen, multa grana faciunt massam.* Idemque do-

docent D. Antonin. 2. p. tit. 9. cap. 3. & alii. Et ratio videtur esse, quia consuetudo peccandi venialiter fert legis contemptum, qui non vacat culpa lethali.

Sed communissime id negant apud Sanch. lib. 1. cap. 5.: Etenim ex D. Th. 2. 2. quæst. 186. art. 9. non habetur contemptus, quando ex malitia, aut ex prava consuetudine præceptum violatur; sed solum quando contemptus præcepti est causa, cur præceptum violetur, videlicet quando quis præceptum violat, quia præceptum est, seu quia ipsi præcepto, aut superiori præcipienti renuit subjici. Solum itaque pro foro externo, ut notat Navarr., consuetudo peccandi multum facit ad contemptum præsumendum. Tunc autem verum est, quod consuetudo peccandi leviter ferat mortale, quando quis ex tali consuetudine exponit se periculo proximo peccandi graviter, juxta illud Eccles. 19. *qui spernit modica, paulatim decidet*, & in hoc sensu loquitur August. loco laudato. Propterea communiter docent apud eundem Sanch., quod propositum committendi quodcunque veniale occurrat, & solum abstinendi a mortali, sit culpa gravis, præcise ob periculum proximum labendi in mortale vi talis propositi: Immo etiam propositum committendi quodvis veniale in aliqua determinata materia, puta in materia luxuriæ, quæ de se fert lubricitatem ob periculum proximum labendi in mortale, censetur culpa gravis. In alio pariter sensu ex venialibus iteratis potest committi mortale; quando scilicet materia levis, ratione cujus transgressio est levis, per multas iterationes coalescit in unam gravem sufficientem ad peccandum lethaliter, ut accidit in furtulis iteratis, & quando quis diebus esurialibus sæpius modicum quid comedit, ex thesi 29. proscripta ab Alex. VII. Quomodo autem, & quando id accidat, vide quæ fuse habentur in hujus thesis expositione in codice Thesium damnatarum, ubi assignatur regula ad dignoscendum, quando materiæ leves in unam notabilem coalescunt.

ARTICULUS II.

An delectatio morosa de objecto turpi secundum se pertingat ad mortale.

I. Quid interest inter desiderium objecti pravum, & simplicem ejus complacentiam?

II. Delectatio morosa alia est de re turpi, alia de cogitatione rei turpis; & hæc potest non esse culpabilis.

III. Delectatio isthæc de objecto formaliter pravo procul dubio est peccaminosa; dubitatur tamen, an vacet gravi culpa, si ea sit de objecto materialiter pravo?

IV. Delectatio deliberate quæsita in re venerea excludit parvitatem materiæ in solutis.

V. Discutitur, num etiam in Sponsis? num in Viduis, num in Conjugibus, quando sunt absentes?

VI. Delectatio morosa videtur non desumere specificam diversitatem a diversitate objecti, sicut desumit desiderium.

VII. Si delectatio morosa sit de objecto jure tantum positivo prohibito, poterit vacare culpa gravi: Secus vero si sit de objecto prohibito jure naturali, si nullatenus a malitia denudari possit?

VIII. Conciliantur variæ hac in re Doctorum sententiæ.

I. Duplex est nostræ voluntatis affectio, altera dicitur desiderium, seu volitio efficax consequendi quod delectat, & fugiendi quod displicet; & hujusmodi desiderium est ejusdem omnino malitiæ cum opere volito; eo quod exterior executio, quæ intenditur, non possit a sua malitia, & ab omnibus suis circumstantiis sejungi. Hinc dicitur Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo:* Sicut enim quando desideratur objectum turpe quoad ejus substantiam, contrahitur malitia propria talis objecti, v. gr. si desideratur furtum, peccatur contra Justitiam: ita si desideretur idem objectum sub circumstantia turpi, quæ adversatur alteri virtuti, contrahitur malitia talis circumstantiæ concupitæ, unde si desideratur furtum sacrilegum, peccatur tum contra justitiam, tum etiam contra Religionem. Altera voluntatis affectio dicitur Simplex complacentia boni, vel displicentia mali absque desiderio executionis; & hæc dicitur delectatio morosa; non a mora temporis, cum possit in instanti ea haberi, sed a mora rationis; quatenus voluntas post plene cognitam talis affectus malitiam, adhuc illam plena libertate admittit.

II. Porro delectatio isthæc morosa vel potest esse de cognitione rei, v. gr. turpis, vel de ipsa re turpi. Si sit de ipsa re turpi procedens ex ejus consideratione, & affectu,

ctu, procul dubio culpabilis est: Sin autem delectatio sit solum de cognitione rei turpis, potest non esse peccaminosa; sicut citra culpam delectari possumus de ipsa narratione, vel lectione præliorum, hæresum, incantationum, absque ullo affectu ad res ipsas; Nec peccat, qui delectatur de notitia, quam studendo acquirit de gravitate malitiæ, quæ est in actibus luxuriæ, vindictæ, &c. Et ratio a priori est, quia cognoscere rem malam non est malum, cum id competat Deo; ergo nec delectari de hujusmodi cognitione; imo talis delectatio erit honesta, si finem honestum habeat; erit vero venialis, si procedat a cognitione otiosa, aut curiosa; erit etiam sæpe mortalis, si conjungatur cum periculo delectationis morosæ circa rem ipsam turpem, atque adeo cum periculo peccandi graviter; Idemque dicas, si quis delectatur de modo quodam mirabili, aut artificioso pravis objectis adjuncto; ut si quis delectatur de fortitudine, dexteritate, ingenio, quæ pravis actionibus adjunguntur, potest enim delectatio nullatenus terminari ad ipsa objecta prava: Sicuti quando videmus aliquem labentem, ridere solemus, etiam si graviter ille sit læsus, quia non de malo proximi, sed de modo cadendi lætamur. Ad discernendum tamen, utrum delectatio morosa sit de re ipsa turpi, an vero de cogitatione illius, aut de artificio, ingenio &c. variæ conjecturæ adducuntur a Sanch. lib. 1. cap. 2., Palao tract. 2. disp. 2. & aliis; Præcipua est, si simile piarum rerum artificium, aut cognitio, & cogitatio non delectet, aut si quis ad rem ipsam valde afficiatur.

III. Notandum denique, delectationem de re ipsa cognita aliquando esse de objecto formaliter pravo, aliquando vero de objecto materialiter malo. Dicitur esse de objecto pravo formaliter, & qua tali, quando voluntas fertur in objectum sub motivo illicito, v. gr. si quis delectatur de morte hominis quatenus injuste illata, in quo casu procul dubio peccat, qui sinit se moveri a motivo pravo. Et quia actus specificatur a suo motivo, ideo tale erit peccatum, quale ejus motivum; unde delectatio de malo proximi, quatenus conducente ad bonum proprium, est actus Invidiæ; delectatio de proximi doloribus, quia illum torquent, est actus crudelitatis; delectari de obscænis ob delectationem veneream est luxuria; delectari de peccato, quatenus est Dei offensa, est odium Dei; delectari de eodem, quatenus est transgressio legis, est actus inobedientiæ &c. De objecto vero materialiter pravo delectamur, quando voluntas fertur in objectum illicitum, sub motivo aut licito, aut indifferenti, ut si quis de morte alicujus delectetur ob bonum inde sibi proveniens, vel si delectetur de furto facto Joanni, ut ab eo tollatur avaritiæ occasio. De hac autem delectatione respiciente objectum materialiter tantum pravum quæritur, an vacet culpa gravi?

Prima sententia docet cum Medina, Valentia, & aliis, omnem delectationem de objecto graviter turpi, sive sit contra jus naturale, sive contra jus positivum, esse peccatum mortale, quia scilicet grave peccatum est conformari per affectum peccato gravi, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 74. a. 8.

Secunda sententia cum Martino de Magistris, quam probabilem putat Corduba lib. 1. disp. 23. dub. 11., negat, hujusmodi delectationem etiam in re venerea esse de se mortalem, sed ad summum esse venialem, si motivum habeat otiosum, præscindendo a periculo consentiendi in affectum efficacem. Ratio est, quia quamvis virtus Castitatis omnes motus ad delectationes circa res venereas reprimat, at non videtur reprimere sub mortali delectationes inefficaces, sed solum efficaces, quæ tendunt ad opus.

Tertia sententia cum Lessio l. 4. c. 3. Sanchez l. 1. c. 9. Navarro, & aliis docet, delectationem morosam de objectis graviter prohibitis jure naturali esse mortalem, non vero de prohibitis jure positivo; ut si quis diebus esurialibus delectetur de comestione carnium, qua tali, non qua prohibita.

IV. Dico primo, omnem delectationem deliberate quæsitam circa rem veneream in solutis hominibus esse mortalem, adeo ut non detur in ea parvitas materiæ. Ita Vasquez, Less. Palaus, & alii communiter docentes, oppositam sententiam esse omnino improbabilem, & temerariam.

Probatur, quia delectatio ista sejungi non potest a proximo periculo consentiendi in luxuriam; cum natura sua excitet appetitum sensitivum ad turpes affectus, & commoveat spiritus vitales generationi deservientes, accendatque corpus facibus libidinis; ergo per se est graviter opposita castitati, non minus quam oscula, & amplexus venerei, quos esse mortalia constat

ex propositione 40. ab Alexandro VII. proscripta, quæ habet: *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, qu. ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.*

V. Hinc sequitur primo, graviter etiam peccare Viduas, si deliberate admittant delectationes venereas de copula præterita, necnon Sponsas, si delectentur de copula futura; tum quia in iis etiam est proximum periculum consentiendi in luxuriam; tum pariter, quia cum iis non sit licita copula de præsenti, nec licita est delectatio, quæ via est ad copulam, & quædam copulæ inchoatio: Solum Conjugibus, quibus licita est copula, licitum est de ea delectari, quia si licet terminus, nempe copula, licere etiam debet via, & initium viæ, qualis est hujusmodi delectatio. Quod si hæc habeatur, quando non est via ad talem terminum, v. gr. quando Conjuges sunt absentes, dissidium est inter Doctores, num ea sit mortalis? Affirmant Silv., Corduba, Navarr., Vasquez in 1. 2. tom. 1. disp. 173. Azor. lib. 4. cap. 6. dub. 8., quia hic, & nunc talis delectatio ad copulam non ordinatur. Negant vero Reginaldus, Less. Sanch. lib. 9. disp. 44., Gaspar Hurtado de matrim. disp. 10., tum quia delectatio isthæc natura sua ordinatur ad copulam, quod videtur sufficere, ut ea non sit graviter illicita; tum etiam quia propter bonum matrimonii sicut excusantur a mortali tactus, & oscula inter Conjuges, absque animo consumandi copulam, ita hæc delectatio morosa de actu conjugali, etiam si hic, & nunc ad illum non ordinetur. Prior tamen sententia videtur solidior.

Sequitur secundo, nec licere delectari de conspurcatione in somnis habita: Quamvis possimus de ea gaudere propter tentationes sedatas, aut propter sanitatem inde secutam; quia hoc est solum gaudere de bonis ex illa provenientibus, ut notant Bonac. Vasquez 1. 2. d. 115. Sanch. lib. 1. c. 2.

Sequitur tertio, nec licere delectari de copula illicita, sub conditione, si non esset prohibita; quia hujusmodi delectatio etiam commovet spiritus generationi deservientes, ac libidinem accendit, & exponit hominem proximo periculo consentiendi in luxuriam.

VI. Dubitatur apud Doctores, an delectatio morosa circa rem veneream speciem suam desumat a varietate materiæ, circa quam versatur, ita ut delectatio de copula cum moniali, v. gr. sit sacrilegium, cum conjugata sit adulterium, cum consanguinea sit incestus: eo modo, quo omnes fatentur de desiderio. Videntur multi affirmare cum Sanchez lib. 1. cap. 2. nu. 11., Suar. tom. 3. de Religione lib. 9. c. 2., Salas, & aliis apud Meroll. d. 2. c. 4. nu. 21., quia scilicet delectatio morosa ideo est peccatum, quia versatur circa objectum pravum; ergo pro diversitate specifica objecti diversa est ejus malitia. Probabiliter tamen multi negant cum Vasquez d. 112. c. 2. Azor., Reginal., Palao, Sa, Bonac., Filliuc., & aliis apud Dianam p. 1. tr. 3. res. 48. Nam in tantum consensus efficax, seu desiderium contrahit malitiam omnem circumstantiarum, in quantum tendit ad executionem operis intenti, a qua circumstantiæ non separantur ex parte objecti: At delectatio morosa potest præscindere ex parte actus a circumstantiis; potest enim quis veneree delectari de copula cum Berta conjugata, attingendo illam, quatenus fœmina est, non quatenus conjugata; ergo delectatio morosa potest non contrahere malitiam circumstantiarum, si ab iis præscindat. Unde sequitur in Confessione aperiendas quidem esse circumstantias objectu efficaciter voliti, nec satisfieri dicendo; Concupivi fœminam, quando quis concupivit conjugatam; Contra vero, si quis delectetur de copula cum conjugata, non qua tali, sed qua quædam fœmina est, præscindendo a circumstantia conjugii, satisfit dicendo: Delectatus sum de copula cum fœmina, quam obviam habui, quia cum circumstantia Conjugii non sit objectum motivum, non variat speciem delectationis.

Hinc si quis desideret infligere vulnus inimico in loco sacro, tenetur circumstantiam sacrilegii aperire: at si solum delectetur de vulneribus inimico inflictis in loco sacro, sine consideratione loci sacri, peccatum erit solum odii, non sacrilegii, ut notat Less. l. 4. c. 3.: Et qui delectatur de verbis obscænis, & contumeliosis in alterum prolatis, præcise quia impura sunt, non quia contra proximum, non peccat contra justitiam, sed contra castitatem: secus vero si desideret ea verba proferre, quia desiderium est quidam motus, & progressus ad opus sub iis circumstantiis, sub quibus repræsentatur; Unde eamdem habet malitiam, ac ipsum opus: Delectatio vero spe-

speciem sumit solum ab objecto, quod movet ad illam, & quia potest movere objectum ad delectationem præscindendo a circumstantia, quæ etiam repræsentatur, ideo non sumit ab eo malitiam.

VII. Dico secundo: Delectatio morosa de objecto prohibito tantum jure positivo potest vacare culpa mortali, si scilicet proponatur voluntati objectum præscindendo a circumstantia, qua redditur malum: V. gr. potest quis diebus esurialibus delectari de comestione carnium, si præscindatur a circumstantia prohibitionis, quamvis non possit talis comestio desiderari. Ita Less., Vasq., Sanch., & alii communiter: Et constat ex hactenus dictis, quia objectum hoc secundum se non est malum; ergo nequit secundum se consideratum transfundere malitiam in delectationem; Potest autem per intellectum denudari a conditione vitiante; quia sicut ab illo objecto separabilis est prohibitio, ita & malitia; unde potest præscindendo a conditione vitiante repræsentari, & ad delectationem movere, quæ proinde non est de objecto secundum se malo, & a quo in ipsam delectationem malitia transfundatur.

Dico tertio: Quoties objectum jure naturali prohibitum sub nulla circumstantia nudari potest a malitia (ut est odium Dei, mendacium, perjurium, infidelitas) tunc delectatio morosa de tali objecto semper est mortale; si vero possit sub aliqua circumstantia denudari a malitia, ut est homicidium (quod si fiat in bello justo, aut auctoritate publica, vel in defensione non est prohibitum) tunc delectatio pura de hostium internecione sub circumstantia, in qua a malitia depuratur, poterit vacare culpa mortali. Prima pars constat ex dictis, quia delectatio contrahit malitiam ab objecto suo pravo, si quatenus pravum est moveat: atqui quando ab objecto denudari non potest ejus malitia, tunc quatenus pravum est, movet, quia quatenus tale est pravum; ergo delectatio de tali objecto semper est peccaminosa.

Secunda pars probatur, quia delectari, v. gr. de hostium internecione, quatenus facta auctoritate publica, est delectari de objecto secundum se bono; ergo quoties delectatio ista non procedit ex odio Proximi, aut non trahit illud, non potest esse graviter peccaminosa. Idcirco enim dicimus, in re venerea quamcumque delectationem, deliberate quæsitam esse peccatum mortale, etiamsi quis, v. gr. delectetur de copula cum Berta sub hypothesi, quod esset Uxor, quia quamvis copula cum Uxore non sit objectum de se malum, quod desiderari non possit sub ea conditione; at delectatio de tali objecto exponit hominem proximo periculo consentiendi in luxuriam: in exemplo tamen adducto hoc non habetur; ergo delectatio de objecto jure naturæ prohibito sub circumstantia, sub qua non est prohibitum, potest vacare culpa mortali, quod clarius apparebit articulo quarto.

VIII. Ex dictis sequitur, primam sententiam Medinæ, & Valentiæ supra relatam veram esse, quoties delectatio morosa in objectum jure seu naturali, seu positivo prohibitum tendit sub motivo illicito, cui subinde per affectum conformetur. Secunda sententia est vera extra rem veneream in iis objectis, in quibus potest malitia gravis per intellectum separari. Tertia sententia non est universaliter vera relate ad objecta jure naturali prohibita; cum ab iis aliquando separari possit malitia: quod si nomine objecti jure naturali prohibiti veniat objectum sub ea circumstantia, sub qua jure naturali prohibetur, v. gr. homicidium prout commissum contra Dei voluntatem, tunc tertia illa sententia est universim vera, sed voce tenus discrepat a nostra.

ARTICULUS III.

An delectatio morosa de objecto turpi indirecte volita sit etiam culpa lethalis.

I. Dupliciter potest delectatio isthæc morosa esse volita indirecte, aut volendo illam in causa, aut non repellendo.

II. Si primo modo sit indirecte volita, dubitatur, num possit vacare culpa gravi?

III. Sin autem sit indirecte volita per hoc, quod non repellatur, speculative loquendo poterit vacare culpa gravi.

IV. Non tamen practice.

V. Habetur quippe consensus interpretativus in illam, si minus formalis.

VI. Dissolvuntur, quæ in contrarium objectantur.

VII. Quamvis non semper consensus interpretativus in gravitate culpæ æquivaleat formali; æquivalet tamen in casu nostro.

I. HActenus locuti sumus de Voluntario directo, & expresso, quod consi-

consistit in positivo voluntatis consensu libere amplectente delectationem ex cogitatione objecti pravi promanantem; dicendum nunc de eadem delectatione indirecte voluntaria, quæ duobus modis contingere potest: Primo si quis voluntarie, & directe ponat operationem, puta lectionem, aut locutionem, prævidens, aut probabiliter suspicans inde secuturam delectationem de objecto turpi. Secundo, si quis plene advertens ad cogitationem naturaliter subortam de objecto pravo, & ad delectationem sensitivam inde naturaliter etiam promanantem, illam repellere negligat, aut actu positivo eidem opposito, aut saltem animum ad alia avocando.

II. Et sane si primo modo sit indirecte, & in sua causa volita delectatio de objecto pravo, communiter Doctores distinguunt cum Sanch. lib. 9. d. 46. Vasq. d. 108. c. 3., Corduba, Layman lib. 1. tr. 3. c. 6., dicendo, quod si actio directe volita, ad quam ea delectatio consurgit, exerceatur ob causam aliquam secundum se honestam, & simul utilem, ac necessariam, v. gr. ad discendum, aut docendum, tunc ne venialis quidem culpa subsit, si nullum sit periculum consentiendi in talem delectationem; si vero actio directe volita sit solum vana, & inutilis, ut est, v. gr. collocutio, lectio, aspectus curiosus, tunc habebitur solum culpa venialis, si pariter absit periculum consensus.

III. Circa secundum modum, quo potest esse indirecte voluntaria delectatio morosa de objecto turpi, est gravissima difficultas, num scilicet vacet mortali culpa mere negative se habere in repellenda delectatione sensitiva orta ex cogitatione turpi naturaliter consurgente. Et certe si quis ideo negligat repellere talem cogitationem, ac delectationem, quia ea placet, procul dubio peccabit mortaliter peccato delectationis morosæ, quia habetur positivus consensus voluntatis in illam: Si vero ideo negligat positive eas repellere, quia conscius de constantia suæ voluntatis contemnit delectationem partis inferioris tanquam passionem non voluntariam, nec sufficientem ad inclinandam voluntatem; Nonnulli docent in hoc casu haberi dumtaxat veniale, si nec periculum habeatur consensus, nec pollutionis. Ita Sanch. l. 1. c. 2. Tolet., Corduba, Armil., Salas, Cajet., Navarr. apud Laym. loco laudato; idemque videtur docere D. Thomas de veritate quæst. 25. art. 4. ad 10. Ratio hujus sententiæ est, quia licet voluntas teneatur appetitum sensitivum gubernare, at sufficienter huic obligationi satisfacit, si ipsa non consentiat; Quod si non reprimat positive motus appetitus sensitivi, peccabit quidem venialiter, eo modo quo si reprimat remisse, solum venialiter peccabit.

Confirmatur ex Layman, quia in tantum permissio talis delectationis esset graviter peccaminosa, in quantum voluntas non impedit grave aliquod malum, quando commode potest; quod si malum impediendum non sit grave, voluntaria ejus permissio non erit peccatum grave; atqui inordinata commotio appetitus sensitivi, si naturaliter oriatur, non videtur esse grave malum; ergo si permittatur, non habebitur culpa lethalis. Minor probatur, quia talis commotio, & sensitiva delectatio potest citra culpam permitti ob causam aliquam honestam, etiam non valde gravem, ut nuper diximus; imo si actione aliqua vana, puta verbis jocosis, detur causa tali commotioni citra periculum consensus, erit solum venialis culpa; ergo talis commotio, supposito originali peccato, ac naturæ infirmitate, non est censenda grave malum.

Confirmatur secundo, quia tam est indirecte, & interpretative voluntaria hujusmodi commotio spirituum, ac delectatio appetitus sensitivi, si ea solum permittatur, & non impediatur actu positivo animum ad alia avocando, quam si actione aliqua vana ad illam causa præbeatur; atqui in hoc secundo casu, in quo agens voluntarium ad illam concurrit positive, & indirecte, non habetur culpa mortalis; ergo a fortiori nec in primo casu, in quo ne indirecte quidem positive concurrit.

IV. Quamvis autem hæc speculative loquendo videantur probabilia, communius tamen, & probabilius Doctores cum Less. Val. Azor. Med. Vasq. d. 108. c. 2. Kuriel., Zumel., Merol. d. 2. c. 6. dub. 4. docent, in praxi non vacare lethali culpa hanc voluntatis permissionem, & negationem resistentiæ positivæ. Quod videtur aperte sentire Divus Thomas 1. 2. quæst. 74. art. 8. ad 3., ubi dicit, delectationem appellari morosam, non ex mora temporis, sed ex eo quod ratio deliberans circa eam immoratur, *Nec tamen eam repellit*: Et Vasquez loco laudato dicit, plerisque nostri temporis Doctoribus oppositam sententiam videri omnino improbabilem.

Ratio conclusionis est, quia idcirco communiter docent non dari parvitatem materiæ

riæ in delectatione venerea deliberate quæsita, quia hæc ita est intrinsece mala, ut non possit sejungi a proximo periculo consentiendi in luxuriam, ut diximus articulo superiore (adeo ut P. Claudius Aquaviva Præpositus Generalis Societatis Jesu anno 1612. in virtute S. Obedientiæ præceperit nostris, ne contrariam sententiam doceant ullo modo, non solum ut probabilem, sed ne ut tolerabilem quidem, aut secundum illam dent consilium, & quod manifestetur Superioribus, qui in hoc deliquerit) atqui hoc etiam asseri debet, si voluntas negative se habeat, cum moraliter fere nihil interfit inter parvam materiam, ac nullam, seu inter parvam delectationem deliberate quæsitam, ac inter nullam delectationem quæsitam, sed deliberate non repressam; ergo sicut ratione periculi proximi consentiendi in libidinem sine lethali, non potest minima isthæc delectatio deliberate quæri, ita nec potest deliberate non reprimi: Est enim objectum natura sua vehementer alliciens, ut difficile sit illi resistere, nisi vi, & actu positive repellatur; unde de ea dici potest: *Mus in pera, ignis in sinu, serpens in gremio male suos remunerat hospites*, ut habetur ex cap. *Etsi Judæos de Judæis*.

V. Ratio ulterior, quam communiter Doctores promovent, est, quia ad mortale committendum sufficit solus consensus in objectum pravum interpretativus, qui in moralibus æquivalet consensui expresso formali, & directo: sed in casu nostro haberetur consensus interpretativus in delectationem appetitus sensitivi, quæ continet malitiam mortalem, ut proinde non possit directe intendi; ergo in casu nostro habetur culpa mortalis. Probatur minor, quia consensus interpretativus habetur universim, quoties quis potest, & tenetur facere aliquid, & non facit: atqui in casu potest voluntas eam delectationem reprimere, & tenetur (ut adversarii ipsi concedunt dicentes, ad id teneri sub veniali), non tamen reprimit, si negative se habeat; igitur erga illam exercet consensum interpretativum.

VI. Ad rationes in contrarium dicendum, delectationem istam sensitivam ferre grave malum, & incommodum, quia exponit hominem periculo consentiendi in libidinem. Verum quidem est, quod ex causa honesta possit licite ea permitti: & citra mortale etiam ob causam venialiter malam; & ratio est, quia nimis durum esset cogere homines ad desistendum ab actibus honestis, & sub gravi compellere ad desistendum ab actibus leviter malis, ne detur causa his effectibus naturaliter provenientibus: Etenim plurimæ, & frequentes hujusmodi causæ contingunt; unde sicuti impossibile est sine speciali Dei auxilio, per longum tempus abstinere a venialibus; ita impossibile moraliter esset abstinere ad longum tempus a mortali, si sub mortali teneremur vitare omnes actiones leviter malas in hujusmodi delectationem influentes. Quare potest citra mortale in his casibus permitti, dummodo absit periculum consensus: Contra vero in casu nostro non est durum obligare homines sub gravi ad positive resistendum his delectationibus vehementer allicientibus ad libidinem; sicut non est durum obligare homines sub gravi, ne minimam delectationem in re venerea deliberate quærant, quia hoc exigit regimen debitum partis inferioris.

VII. Dices. Si communis ratio fundamentalis hujus sententiæ obligantis hominem ad resistendum actu positivo delectationibus venereis, consistens in hoc, quod permissio talis delectationis esset consensus in illam interpretativus, quicquam evinceret, indivisim evinceret esse etiam mortale exercere actiones vanas, ad quas naturaliter consurgit hujusmodi delectatio: sequela non admittitur; ergo nec id unde sequitur. Probatur sequela, quia etiam in hoc casu haberetur consensus interpretativus, & indirectus in talem delectationem æquivalens directo, quatenus voluntas potest, & tenetur illam impedire, & non impedit.

Respondeo, nego sequelam. Ad probationem concedo, etiam in tali casu haberi consensum interpretativum erga delectationem, sed nego hunc æquivalere in gravitate culpæ consensui formali, & directo. Nam, ut notat Laym. l. 1. t. 3. c. 6., non semper in gravitate culpæ consensus interpretativus æquivalet formali, & directo, sed solum quando eadem ratio militat ad utrumque prohibendum. Sic petere mutuum absque necessitate ab usurario parato, consentiendo interpretative in peccatum usuræ, probabiliter ex Mendoza apud Dianam p. 5. t. 7. ref. 8. est tantum veniale, quamvis directe velle peccatum usuræ ab eo committendum esset mortale. Sic etiam si fœmina egrediatur domo absque necessitate, ut sua libertate utatur, prævidens se ab adolescentibus vage, non ve-

vero ab aliquo particulari concupiscendam non peccat, nisi venialiter consentiendo tantum interpretative in peccatum illorum; peccaret tamen mortaliter, si directe illud intenderet. Et ratio est, quia non militat in utroque consensu eadem ratio prohibitionis: etenim grave incommodum esset fœminæ privari sua libertate ad egrediendum, ne ab aliis ametur, quia cum hoc sæpe contingat, deberet fere semper clausa detineri; unde solum venialiter peccabit, si absque necessitate velit sua libertate uti ad egrediendum, ut communiter docent apud Busemb. l. 2. tr. 3. c. 2. Idem dicas in casu nostro; esset gravissimum incommodum sub mortali obligare homines ad abstinendum ab actionibus vanis frequentissime occurrentibus, ad quas consurgit naturaliter delectatio sensitiva; & ideo consensus interpretativus in talem delectationem non æquivalet in gravitate culpæ consensui formali: Contra vero in casu conclusionis non est grave incommodum sub gravi obligari homines ad positive resistendum his delectationibus; sicut non est grave incommodum sub mortali teneri ad non admittendam deliberate ne minimam quidem delectationem in re venerea, & ideo consensus interpretativus in hujusmodi delectationem æquivalet in gravitate culpæ consensui formali.

ARTICULUS ULTIMUS.

Utrum desideria objecti pravi sub conditione tollente ejus malitiam vacent lethali culpa?

I. Diversimode loquendum de desideriis circa objectum vetitum sub conditione possibili, quod non prohibeatur, ut est comestio carnis die Veneris, ac sub conditione impossibili, ut est mendacium, perjurium, &c.

II. Videtur hoc etiam posse vacare culpa.

III. Sed dicendum ea non licere; quippe quæ in praxi ferunt absolutam, & actualem propensionem in malum, ac pravam voluntatem.

IV. In casu nostro conditio impossibilis habetur pro non adjecta.

V. Præ oculis habendæ theses 13. 14. & 15. ab Innoc. XI. proscriptæ circa desideria inefficacia de malo alterius, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

VI. Desideria isthæc tam absoluta, quam conditionata graviter lædunt Charitatem.

I. Certum est, quod sicut vacat lethali culpa delectari de objecto prohibito jure positivo, aut etiam jure naturali sub circumstantia, sub qua non prohibetur juxta dicta articulo 2., ita vacat lethali culpa idem objectum desiderare sub conditione, quod non esset prohibitum; ut si quis diebus esurialibus dicat, Vellem comedere carnes, nisi prohiberentur; aut si quis dicat, Utinam essem Judex, ut malefactorem hunc occidere possem ex amore justitiæ. Potest pariter citra mortale conjugatus dicere, Ducerem Bertam, si uxore carerem; & Religiosus potest etiam dicere, Ducerem uxorem, nisi a voto impedirer; dummodo tamen isthæc desideria non influant de præsenti in veneream delectationem; Et ratio est, quia eo actu Religiosus vel exprimeret naturalem aliquam propensionem ad uxorem ducendam; & in hoc nulla est culpa: vel exprimeret desiderium, quod habet, carendi voto Castitatis, ut possit uti Conjugio; & hujusmodi desiderium conditionatum de se non est culpa gravis, cum feratur in objectum denudatum malitia mortali. Ita Cajet., Palaus, Sà, Sanch. lib. 1. cap. 2. num. 24., & alii communiter.

Dubium solum est, an si voluntas feratur in objectum jure naturali prohibitum, quod sub nulla circumstantia potest esse licitum, (ut est odium Dei, mendacium, perjurium, peccatum contra naturam) tunc desiderium ad id terminatum sub conditione impossibili, quod non prohiberetur, vacet lethali culpa?

II. Affirmant Vasquez 1.2. disp. 116. cap. 2. Palaus, Sà, Bonac., tum quia desiderans v. g. mentiri sub conditione, quod per mendacium Deus non offenderetur, re vera non desiderat efficaciter mentiri, cum videat id esse impossibile citra Dei offensam; sed solum exprimit propensionem suæ voluntatis ad mendacium, a quo detinetur propter ejus malitiam; cum qua propensione bene stat voluntas absoluta nunquam mentiendi; tum etiam quia qui vult mendacium, si liceret, non vult objectum malum, qua tale, sed sub hypothesi impossibili, quod non esset malum; ergo non peccat.

III. Sed Azor., Adrian., Sanch. loco laudato verius docent, hujusmodi desideria, si non exprimant solum naturalem propensionem ad hujusmodi objecta, non vacare culpa gravi: Quis enim dixerit, sine gravi culpa posse hominem desiderare Deum de-

struere, si liceret? Nonne in hoc desiderio conditionato relucet absoluta, & actualis Dei displicentia? Idemque dicas, si quis desideret alapam v. gr. Crucifixo infligere, si liceret; hæc enim non videntur posse in praxi esse absque prava voluntate in objectum pravum inclinata.

IV. Confirmatur, quia qui dicit, Pejerarem, si liceret, eo ipso videtur absolute desiderare, quod perjurium sit licitum; atqui hujusmodi desiderium absolutum est graviter peccaminosum; ergo etiam illa voluntas conditionata. Adde, quod conditio impossibilis haberi debet pro non adjecta ex cap. *Si tale*, *De Conditionibus appositis*: atqui si abesset ea conditio, procul dubio desiderare objectum pravum esset peccaminosum; ergo etiam si ea impossibilis conditio apponatur.

Neque dicas, solum in favorem Matrimonii sancitum esse, quod conditio impossibilis in eo contractu habeatur pro non adjecta. Nam contra est, quia si universim conditio impossibilis non haberetur pro non adjecta, actus voluntatis tendens in objectum sub hypothesi impossibili esset nugatorius, & fatuus; ergo etiam in casu nostro habetur pro non adjecta. Et per hæc patet ad rationes in contrarium pro prima sententia.

V. Denique quod attinet ad desideria inefficacia de malo alterius, non quia illius malum est, sed quia inde bonum provenit desideranti, consulenda, quæ habentur in expositione thesium 13. 14. & 15. ab Innoc. XI. proscriptarum; in quarum 13. dicitur: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum*: In 14. vero habetur: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est parentis hæreditas*. Denique in 15. legitur: *Licitum est filio gaudere de parricidio patris a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas*.

VI. Desideria isthæc esse graviter peccaminosa, ex eo constat, quia per illa graviter læditur ordo Charitatis; Charitas quippe erga proximum postulat (sicut etiam Pietas erga Parentes) quod vita proximi, & a fortiori vita Parentis præferatur bono temporali proprio; adeo ut pauperi in extrema necessitate constituto teneamur etiam de necessariis statui subvenire ad ejus vitam conservandam: atqui cupiens, quamvis inefficaciter, sicut etiam complacentiam habens de morte proximi, aut Parentis, præfert affective lucrum temporale proprium vitæ illorum, ut patet; ergo graviter per isthæc desideria inefficacia, & per similem complacentiam læditur Charitas erga proximum, & Pietas erga Parentes. Et sane quilibet ægre ferret, & graviter contristaretur, si sciret alterum sibi mortem inefficaciter exoptare ob finem sordidum acquirendi ejus divitias; quare a posteriori etiam constat inefficacibus istis desideriis graviter lædi Charitatem. Quoniam autem ipsa Charitas postulat, ut vita etiam propria, nedum proximi, posthabeatur bono altiori, puta bono Fidei, aut Reipublicæ, ideo desideria inefficacia de morte proximi non sunt illicita, quando ad hos fines altiores ordinantur. Propterea non peccat v. gr. filia, si inefficaciter exoptaret, aut etiam complacentiam haberet de morte Patris, qui volebat illam prostituere, ut ab hoc ingenti malo liberaretur.

Neque obstat, quod effectus isti non oriantur ex odio, aut displicentia personæ, sed solum ex amore boni temporalis, quod ex ejus morte provenit. Nam ut graviter Charitatem lædant non est opus, quod oriantur ex odio personæ, sed satis est, quod vita proximi, quæ est in ordine altiori, bono exiguo emolumenti temporalis præferatur. Sic pariter invidia non tristatur de bono alterius ex odio personæ, sed solum ex amore inordinato propriæ excellentiæ, ægre ferente, quod alter sibi præcellat, & tamen etiam, ut habetur ad Galat. 5., excludit a regno Dei. Quæ omnia fusius in expositione harum confixarum thesium pertractantur; Ubi pariter explicatur, quomodo illicita, & contra charitatem sint non solum desideria inefficacia absoluta de aliorum morte ob lucrum temporale inde provenienс (de quibus solum in hisce thesibus proscriptis est sermo) sed etiam desideria conditionata, ut si quis diceret: Vellem mortem proximi, vel mei Parentis, si Deus ita disponeret juxta altissimos fines suæ Providentiæ, ut possem divitias consequi ab iis mihi relinquendas: Sicut enim desideria conditionata de objecto turpi sub hypothesi, quod non essent prohibita (v. g. vellem mentiri, pejerare, aut Deum odio habere, si liceret) non vacant lethali culpa, ut ostendimus, quia quamvis videantur a culpa depurari propter talem condi-

tio-

tionem appositam, adhuc tamen culpam imbibunt propter actualem affectum erga objectum illud turpe, qui rapit animum ad exprimendam illam velleitatem conditionalem; ita prorsus desiderium conditionatum de morte proximi, aut Patris sub hypothesi, quod Deus ita disponeret ad divitias comparandas, non vacat lethali culpa; quia licet videatur a culpa depurari propter illam conditionem appositam, adhuc tamen culpam imbibit propter actualem affectum erga mortem illorum ob illud sordidum motivum, quod rapit animum ad exprimendam illam conditionalem velleitatem: Cum autem talis affectus actualis graviter repugnet Charitati erga proximum, ac Pietati erga Parentes, ideo adhuc isthæc desideria conditionata de aliorum morte propter emolumentum temporale sunt graviter peccaminosa. Vacat quidem saltem lethali culpa complacentia de hæreditate acquisita post mortem Patris, aut proximi; necnon desiderium de illa acquirenda quandocunque Deo libuerit independenter ab aliorum morte; Sed complacentia de illorum morte, aut desiderium inefficax mortis, ad illam acquirendam, lethali culpa non vacat.

QUÆSTIO III.

Quænam Ignorantia circa Leges, aut Præcepta tollat, vel minuat Culpam?

QUærendum primo, Quid, & quotuplex sit Ignorantia, & quænam reddat actum involuntarium? Secundo, Utrum Ignorantia invincibilis, non solum antecedens, sed etiam concomitans excuset a culpa? Tertio, Utrum ignorantia invincibilis solius pœnæ per legem impositæ excuset delinquentem a pœna incurrenda? Quarto, Quandonam ignorantia censeri debeat invincibilis, etiamsi proveniat ab Ignorantia culpæ, itaut excuset a pœna transgressoribus imposita? Quinto, Utrum dari possit ignorantia invincibilis Dei, & juris naturalis? Sexto, An ignorantia vincibilis, quæ non excusat a gravi culpa, excusare possit delinquentem a pœna? Demum, An peccata ex Ignorantia vincibili commissa sint ejusdem speciei moralis cum peccatis scienter admissis?

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Ignorantia, & quænam reddat actum involuntarium?

I. Quid intersit inter Ignorantiam, Nescientiam, & Errorem?

II. Sub nomine ignorantiæ comprehenditur oblivio, & inadvertentia.

III. Multiplex est ignorantia Invincibilis, & Vincibilis, seu Antecedens, & Consequens; quæ scilicet actum culpabilem voluntatis consequitur; daturq; ignorantia Concomitans, quæ non antecedit, sed comitatur actum.

IV. Ignorantia antecedens excusat a culpa, actumque reddit omnino involuntarium.

V. Ignorantia concomitans neque reddit actum voluntarium, neque involuntarium positive, sed tantum negative voluntarium.

VI. Ignorantia consequens actum, quem causat, reddit indirecte voluntarium, & secundum quid involuntarium; propterea peccati gravitas a tali ignorantia minuitur. Sed quid si ea sit affectata?

I. IGnorantia ex Divo Thoma 1. 2. quæst. 76. art. 2. in hoc differt a Nescientia, & Errore, quod Nescientia importat negationem scientiæ in subjecto, aut non apto simpliciter ad sciendum, ut in lapide, aut non apto pro tali tempore, aut statu, ut in Infante, vel Amente: Ignorantia vero importat scientiæ privationem, ut quando alicui deest scientia eorum, quæ aptus natus est scire: Error autem supra Ignorantiam addit positivam deceptionem; ut si quis contractum usurarium putet esse licitum, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 16.

II. Dividitur primo in ignorantiam Juris, & Facti. Ignorantia Juris habetur, si ignoretur jus, seu præceptum; ut si quis ignoret prohiberi accessum ad non suam:

Ignorantia facti habetur, quando res ipsa præcepta ignoratur; ut si quis ignorat fœminam, ad quam accedit, non esse suam, vel si quis sciens prohiberi carnium comestionem in pervigiliis, non advertat hodie esse pervigilium; hujusmodi enim oblivio, aut inadvertentia, aut inconsideratio nomine ignorantiæ comprehenditur in præsenti, ut notat idem Sanch.; quia sicuti inadvertentia est ignorantia actualis, ita ignorantia est quædam inadvertentia habitualis.

III. Dividitur secundo in Ignorantiam Invincibilem, & Vincibilem. Invincibilis habetur, quando ignorans vel non potest illam superare, vel non debet; ut si quis adhibeat diligentiam omnem debitam humano modo ad veritatem inquirendam, quam tamen non assequitur. Solet hæc ignorantia appellari Antecedens, quatenus omnem operationem liberam antecedit, unde dicitur etiam involuntaria, inculpabilis, probabilis, & justa; Vincibilis vero habetur, quando ignorans potest, ac debet illam superare: Hæc appellari consuevit Consequens, quatenus consequitur ad illam operationem liberam; unde dicitur etiam voluntaria, culpabilis, improbabilis, & injusta.

Porro ignorantia vincibilis triplex est, Affectata, Crassa, & generico nomine dicta Vincibilis. Affectata est directe voluntaria, ut cum quis data opera vult ignorare; juxta illud Psalmi, *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Crassa, seu supina est voluntaria indirecte, quatenus ignorans nullam, aut fere nullam adhibet diligentiam ad illam superandam, quamvis non sit directe volita. Vincibilis absolute dicta est etiam indirecte voluntaria, & dicitur illa, ad quam superandam adhibet quidem ignorans aliqualem diligentiam, non tamen quantam debet, unde ea non pertingit ad crassam. Utrum autem dari possit ignorantia vincibilis, quæ non sit affectata, neque crassa, & tamen sit mortaliter culpabilis? Negant communiter cum Suar., Vasq., Azor., Coninch. disp. 13. n. 95. putantes, ignorantiam, quæ non est affectata, nec crassa, esse solum venialiter culpabilem, si sit vincibilis. Admittunt vero Sanchez lib. 1. cap. 16. Bon. de censur. d. 1. q. 2. Valentia, Salas, & alii. Equidem censeo cum Francisco Lugo, ignorantiam hujusmodi mortaliter culpabilem, & non crassam vix posse in praxi discerni, etiamsi esset possibilis. Quod si ea daretur, deservire posset solum ad vitandas censuras Ordinariorum, quæ ex Cap. *Ut animarum de Constit.* non ligant Ignorantes, nisi eorum ignorantia sit crassa, vel supina.

Subdividitur deinde utraque Ignorantia tam vincibilis, quam invincibilis in Antecedentem, & Concomitantem. Ignorantia antecedens est causa actus, qui ignoranter fit, atque adeo illum antecedit; ut si quis putans occidere feram occidat Patrem, quem non occidisset, si cognovisset: Concomitans ignorantia est illa, quæ non antecedit, nec causat actum, sed illum comitatur; ut si quis credens occidere feram occidat inimicum, quem si cognovisset, adhuc occidisset: Illa occisio Patris, quæ fit cum ignorantia antecedente, ab Arist. 3. Ethic. 1. dicitur fieri ex ignorantia: hæc occisio Inimici, quæ fit cum ignorantia Concomitante, dicitur fieri ignoranter, quia occisio Patris causatur ab Ignorantia, non vero Occisio Inimici: Ignorantia tamen illa antecedens, ut notat Suarez in 1. 2. tract. 2. disp. 4. sect. 1. est causa occisionis Patris solum per accidens, & tanquam removens prohibens, seu quatenus tollit cognitionem Patris, quæ si adfuisset, actum impedivisset. Ignorantia vero Comitans nullatenus est causa actus, quia licet tollat cognitionem Inimici, hæc tamen si adfuisset, actum non impedivisset. Sicut autem ignorantia invincibilis appellatur Antecedens, quia antecedit omnem actum voluntatis; ita ignorantia vincibilis appellatur Consequens, quia consequitur ad culpam voluntatis obligatæ ad ignorantiam superandam, & tollendam; Ut si quis occidat hominem, quem putat esse feram culpabiliter, quatenus antequam sagittam intorqueret, debuisset investigare, essetne fera, an homo? Utraque tamen ignorantia tam Antecedens, quam Consequens antecedit, & causat actum (puta homicidium) quatenus illud non fieret, si ignorantia abesset: Quia tamen ignorantia vincibilis consequitur ad culpam voluntatis, secus vero ignorantia inculpabilis, idcirco hæc ignorantia dicitur antecedens, ignorantia vero vincibilis dicitur consequens.

Notandum denique, quod ad discernendum quando quis operatus est cum Ignorantia antecedente, & quando cum concomitante, ex Philos. loco laudato illud est indicium, quod operans cum ignorantiæ antecedente, adveniente scientia, dolet de facto, puta de homicidio Patris, operans vero cum ignorantia concomitante, adveniente scientia, lætatur de facto, puta de homicidio Inimici. His explicatis

IV. Dico primo: Ignorantia antecedens reddit

reddit actum simpliciter involuntarium, atque adeo omnino a culpa excusat; ut si quis occidat hominem, quem invincibiliter putat esse feram, illum non occisurus, si nosset. Ratio est, quia actus, qui fit cum hac ignorantia, neque est directe, neque indirecte voluntarius; imo est contra impetum saltem habitualem voluntatis, quatenus occidens sic hominem est habitualiter dispositus ad illum non occidendum, si sciret.

V. Dico secundo: Ignorantia Concomitans, prout præscindit a vincibili, & invincibili, neque reddit actum voluntarium, neque involuntarium positive, sed tantum negative voluntarium; ut si quis occidat hominem, putans esse feram, illum occisurus etiam si sciret: Ita communiter cum Divo Thoma, & Philosopho 3. Ethic. 1.

Probatur prima-pars conclusionis, quod non reddat actum voluntarium; hujusmodi enim occisio hominis neque est voluntaria directe, cum non possit esse directe volitum, quod est ignoratum; neque est voluntaria indirecte, quia solum ignorantia consequens, & vincibilis reddit actum indirecte voluntarium. Secunda pars conclusionis, quod scilicet non reddat actum positive involuntarium, etiam probatur; quia ut aliquid sit positive involuntarium, debet esse contra impetum voluntatis sive actualem, sive habitualem; quod autem fit cum ignorantia concomitante, non solum non est contra impetum internum voluntatis, sed potius est juxta habitualem dispositionem voluntatis; unde multi docent, hujusmodi occisionem esse potius voluntariam habitualiter; ergo actus, qui fit cum ignorantia concomitante, non est positive involuntarius: Quare remanet, quod sit negative tantum voluntarius. Utrum autem hæc ignorantia excuset a culpa, si sit invincibilis, explicabimus articulo sequenti.

VI. Dico tertio. Ignorantia Consequens, seu vincibilis reddit actum voluntarium indirecte, & solum involuntarium secundum quid, quando est causa actus: ut si quis occidat hominem culpabiliter putatum feram, quem non occideret, si sciret.

Prima pars probatur, quia ignorantia isthæc, ad quam sequitur occisio, est voluntaria, cum sit culpabilis; ergo voluntaria redditur indirecte occisio, quæ ad illam sequitur. Secunda pars ab Angelico ostenditur, quia si ignorantia ista est causa occisionis, adeo ut occisio non poneretur, si haberetur notitia hominis, qui occiditur, eo ipso occisio ista est secundum quid involuntaria: Unde fit, rationem voluntarii relate ad occisionem hominis minui sub hac ignorantia consequente; & idcirco peccatum hoc homicidii est minus grave, quam si scienter poneretur: Universim enim minus voluntarium est, quod ignoranter, etiamsi culpabiliter, quam quod scienter ponitur. Quicquid sit, an hoc sit verum de ignorantia affectata? quam Valentia, & alii apud Meroll. d. 1. c. 2. dub. 7. putant minuere culpam; Alii cum Navar., Becan., Layman ex Divo Thoma 1. 2. q. 36. ar. 4. putant augere. Verius tamen est, quod si ea procedat ex animo peccandi liberius, & sine conscientiæ remorsu, culpam augeat; si vero procedat ex tædio addiscendi, seu ut transgressio levior sit, culpam minuat; ut docent Corduba, Salas, Sanch. lib. 1. c. 13.

ARTICULUS II.

Utrum a Culpa excuset Ignorantia Invincibilis, etiam si sit Concomitans?

I. Ignorantia invincibilis antecedens excusat a Culpa solum secundum illam rationem, quæ ignoratur.

II. Ignorantia invincibilis concomitans probabilius excusat a malitia objecti ignorata, necnon a pœna illi annexa.

III. An, & quale peccatum sit affectus annexus Ignorantiæ concomitanti?

IV. Qui putat invincibiliter sagittam intorqueri in feram cum animo intorquendi illam in Clericum Inimicum, si ibi adesset, probabiliter non incurrit irregularitatem, nec excommunicationem, aut onus restitutionis, si forte illum occidat.

V. Quodnam homicidium casuale trahit irregularitatem?

I. Diximus, Ignorantiam Invincibilem antecedentem omnino a culpa excusare, cum reddat actum simpliciter involuntarium. Hoc tamen intelligendum est, si tota malitia actus invincibiliter ignoretur; aliter excusabitur a peccato actus solum secundum illam rationem, secundum quam habetur ignorantia invincibilis, e. g. si quis occidat Clericum, ignorans invincibiliter Clericatum, sed non ignorans, quod sit homo, erit solum homicidii reus, non sacrilegii; Quod si actus apprehendatur ut continens malitiam levem, invincibiliter ignorando, quod contineat

tineat gravem, solum venialis culpa committitur per talem actum. Dubitatur dumtaxat de Ignorantia concomitante invincibili, an etiam excuset a peccato?

II. Censent a peccato non excusare Ugolin. Sayr. Durandus, Gabriel, quia talis ignorantia non reddit actum positive, & simpliciter involuntarium, ut diximus articulo superiore, sed solum negative voluntarium, cum habituali propensione voluntatis ad illum: Unde inferunt, quod si quis occidat Clericum, cum ignorantia invincibili concomitante, non solum peccet, sed etiam excommunicationem incurrat; Nituntur que auctoritate Divi Thomæ 1. 2. quæst. 76. art. 3., ubi aperte dicit ignorantiam concomitantem non excusare a peccato.

Communius tamen, & verius cum Suar. d. 4. de Censuris sect. 8., Vasquez, Molina, Sanchez l. 1. cap. 16. n. 13. docent, Ignorantiam hanc sive juris, sive facti excusare a malitia objecti ignorata. Quare excusatur a peccato homicidii, & consequenter ab excommunicatione, ac irregularitate, necnon ab onere restitutionis, qui occidit Clericum Inimicum, invincibiliter putans esse feram, quamvis esset habitualiter dispositus ad illum occidendum, si cognosceret sagittam in Inimicum esse intorquendam, non in feram.

Probatur, quia actus non potest esse peccaminosus, nisi prosequatur objectum, quod apprehendatur malum; atqui posita illa ignorantia concomitante, homicidium illud non apprehenditur ut malum: ergo. Confirmatur, quia quod non est volitum, non est culpabile; quod autem est ignoratum non est volitum; ergo quod est ignoratum non est culpabile; sed posita ignorantia concomitante in casu nostro ignoratur homicidium; ergo homicidium sub ea ignorantia non est culpabile. Ex quo fit, ad rationem peccati requiri, quod actus sit voluntarius positive, nec satis esse, quod sit negative voluntarius, prout est sub ignorantia concomitante; nam quod est negative voluntarium non est simpliciter voluntarium; ergo non est peccatum.

Ad rationem in contrarium, verum est, quod hujusmodi homicidium sub ignorantia concomitante non sit actus simpliciter, & positive involuntarius, hoc tamen non sufficit ad culpam inducendam; cum ad hanc requiratur positiva voluntarietas, saltem indirecta, quæ in casu nostro habetur. Ad authoritatem Divi Thomæ respondet primo Vasquez, Angelicum voluisse solum, quod ignorantia concomitans non excuset a culpa gravi affectus interni concomitantis, non vero quod non excuset a culpa actus externi, qui solum trahit onus restitutionis, censuram, & irregularitatem. Respondent 2. Soto, & Medina apud Merollam, ignorantiam concomitantem, utpote præscindentem a culpabili, & inculpabili, secundum se neque excusare a culpa, neque accusare, sed si sit inculpabilis, excusat a peccato, secus vero si sit culpabilis.

III. Dubitatur tamen, an, & quale peccatum sit ille affectus annexus Ignorantiæ concomitanti, quo quis vellet occidere inimicum, si sciret ibi non esse feram, prout invincibiliter putat, sed Inimicum?

Ad quod respondendum, triplicem posse esse dispositionem operantis cum hac ignorantia. Prima est habitualis tantum, quatenus ea voluntate habituali est, ut Inimicum vellet occidere; at, dum projicit sagittam, non habet actu hanc voluntatem; Et in hoc casu certum est, non haberi peccatum ullum, ne internum quidem, quia per dispositionem habitualem non peccamus, donec ea in actum prodeat. Secunda dispositio potest esse actualis, quam haberet projiciens sagittam, si tunc in actum hunc prorumperet; Utinam illa fera esset Inimicus meus, libenter illum occiderem: & in hoc casu habetur quidem peccatum homicidii internum, non vero externum; quia actus ille internus nullatenus influit in projectionem sagittæ ad hostem interimendum, posito quod invincibiliter putetur, ibi adesse feram; & ideo hujusmodi actus internus peccaminosus non trahit onus restitutionis, nec censuras, aut irregularitatem. Ita Suar. Vasq. Sanch. contra Cordubam lib. 7. qu. 19. Tertia dispositio est, quando mittens sagittam cum Ignorantia concomitante voluntatem habet occidendi quodcunque ibi sit, sive fera, sive homo, etiamsi sit Clericus; in quo casu dubitatur,

IV. Utrum hic peccet peccato homicidii externi, & si occidat Clericum, an incurrat etiam excommunicationem, præter onus restitutionis, & irregularitatem? Affirmant communiter cum Suar. d. 4. de Censuris, sect. 8. Azor., Sanch. lib. 1. c. 16., Reginal. Bonac., Corduba, quia sub illa voluntate generali configendi quicquid appareet, sive fera sit, sive homo, sive etiam Clericus, continetur actualiter occisio Clerici, unde, si ea sequatur, habetur pecca-

ca-

catum homicidii, & facrilegii externi, quod eas pœnas fecum trahit.

At Zumel, Lorca, Curiel., & Leff. c. 7. n. 25. non improbabiliter putant, peccatum illud internum homicidii, & facrilegii non effe peccatum externum, quod eas pœnas trahat. Ratio eft, quia actus ille exterior, quatenus eft occifio Inimici Clerici, non poteft effe imperatus ab illo actu interno peccaminofo occidendi quidquid apparet, pofito quod invincibiliter ignoretur, ibi effe hominem, & credatur adeffe fera: unde licet in tali cafu occifio hominis poffit dici volita, non poteft tamen dici voluntaria, atque adeo non eft actus externus peccaminofus; cum ex dictis ratio voluntarii effentialiter requiratur ad rationem peccati. In eo tamen differt, ut notavimus, volitum a voluntario, quod volitum comparetur ad voluntatem, tamquam objectum ad potentiam; voluntarium vero tanquam effectus ad caufam, ut conftat ex definitione voluntarii, quod eft id, quod procedit a principio intrinfeco cognofcente fingula.

Confirmatur, quia hic actus mere internus, Vellem occidere Inimicum Clericum, non trahit irregularitatem, excommunicationem, aut onus reftitutionis; ipfa etiam occifio Clerici, fi non procedat a voluntate illum occidendi, neque trahit has pœnas: atqui in cafu noftro habetur voluntas illa interna occidendi Clericum, & habetur occifio Clerici, non tamen procedens ab ea voluntate, fed cafualis, cum credatur ibi adeffe fera; ergo non incurruntur illæ pœnæ, ut docent etiam Molina d. 128., & alii apud Meroll. loco citato.

V. Et fane occifio Clerici neque fuit voluntaria directe, cum non adfuerit ulla cognitio, quod ibi adeffet homo; neque fuit voluntaria indirecte, quia, cum fupponatur invincibilis ignorantia illa concomitans, non habebatur debitum comparandi talem notitiam; ergo occifio illa fimpliciter non fuit voluntari, fed omnino cafualis, non trahens poft fe irregularitatem, & cenfuras; Quiequid in contrarium dicat Avila 1. 2. c. 5. d. 5. dub. 5.: Illud enim homicidium cafuale trahit irregularitatem, quod ita fequitur præter intentionem, ut tamen non adhibeatur debita diligentia, ne fequatur, puta quando quis volens folum graviter percutere Petrum, illum occidit: at in cafu noftro cum ignorantia illa fit invincibilis, non debet ulla diligentia adhiberi, ne fequatur homicidium; ergo, ea fecuta hoc pacto cafualiter, irregularitas non incurritur.

ARTICULUS III.

Ex præjacta doctrina plurimæ difficultates refolvuntur.

I. Num incurrat excommunicationem, & onus reftitutionis, qui volens occidere Inimicum Clericum occidit invincibiliter amicum etiam Clericum?

II. Quid fi volens comburere agrum inimici, comburat invincibiliter agrum amici?

III. Num ignorantia vincibilis leviter culpabilis relate ad legem excufet a pœna gravi per legem impofita?

IV. Num invincibilis ignorantia legis peccatum refervantis excufet a refervatione?

V. Quandonam refervatio peccati habet rationem pœnæ; quando vero fert limitationem jurifdictionis in Confeffario?

VI. Pœna privationis petendi debitum non incurritur ab eo, qui invincibiliter illam ignorat.

VII. Invincibiliter immemor voti pœnalis, v. gr. de non furando fub pœna jejunii, non tenetur jejunare, fi furetur; nec ad id tenetur, fi oblivio fuerit venialiter culpabilis.

VIII. Beneficiarius inculpabiliter omittens Horas recitare, non tenetur ad fructuum reftitutionem.

I. Sequitur ex dictis primo decifio illius quæftionis, an incurrat onus reftitutionis, irregularitatem, & excommunicationem, qui volens occidere Titium Clericum Inimicum, occidit invincibiliter Cajum Amicum, etiam Clericum?

Refpondendum cum Suario de Cenfuris difp. 45. fect. 2., & difp. 32. fec. 1. n. 54., dupliciter poffe cafum contingere. Primo quidem, quod volens occidere Titium Clericum inimicum adhibeat omnem diligentiam debitam, ne alia perfona occidatur. Secundo fi talem diligentiam non adhibeat. In hoc fecundo cafu occidendo Cajum Clericum amicum tam irregularitatem, quam excommunicationem incurrit, & confequenter etiam onus reftitutionis; quia vere eft homicida relate ad Cajum culpabiliter illum occidens, efto noluerit talem hominem occidere. Idemque docent Sanch. l. 9. d. 332. Henriq., & alii communius apud Croix de Cenfuris n. 9. In primo vero cafu, cum omnem diligentiam adhibuerit, ne

alia persona a Titio inimico occideretur, nec irregularitatem, nec excommunicationem incurrit occidendo involuntarie, & inculpabiliter Cajum amicum Clericum; sicut qui volens occidere feram omnino inculpabiliter occidit Clericum, non est irregularis, nec excommunicatus, nec subit onus restitutionis. Monet tamen in praxi idem Suarius, sanum consilium esse, quod petatur dispensatio ab irregularitate propter dubium, & horrorem facti. Equidem communiori huic sententiæ adhærendum censeo. Quamvis Tambur. lib. 6. cap. 4. §. 3. n. 29. aliique apud eundem Croix putent absolute, quod volens percutere Titium, si præter intentionem Cajum Clericum percutiat, censuram non incurrat, quia talis actio exterior neque est formaliter injuriosa Titio, cum illum non tangat, neque formaliter injuriosa Cajo, quem non cognoscit, & omnino involuntarie percutit.

II. Quod si objicias: Qui vult comburere agrum A, quem putat esse Titii inimici, & re vera est Caji amici, adhuc ad restitutionem tenetur; ergo pariter qui vult occidere Titium inimicum, si invincibiliter occidat Cajum amicum, etiam tenetur ad restitutionem, & incurrit irregularitatem; quandoquidem vere habet animum patrandi homicidium, & illud patrat de facto.

Respondeo, concesso antecedente cum Lugo, disp. 17. de Just. n. 75. negatur consequentia. Disparitas est, quia in primo casu intenditur substantia delicti, & error est in circumstantia; re vera enim agrum A intendit comburere, quamvis erret in hoc, quod putet esse inimici, & est amici; ergo debet restituere damnum illatum: At in secundo casu error est circa substantiam; siquidem nullatenus intenditur occisio amici; & ideo cum omnino casualiter hoc accidat, non trahuntur ea onera. Sicut communiter docent, quod si volens occidere feram, omnino casualiter, & inculpabiliter occidat Clericum, non incurrat excommunicationem, nec onus restitutionis. Sicut autem in Sacramento Matrimonii error circa Personam est error circa substantiam, ut proinde qui contrahit cum Berta, putans illam esse Teresiam, invalide contrahat: Secus vero in Sacramento v. gr. Pœnitentiæ error circa Personam est error accidentalis, unde qui absolvit Petrum, putans esse Paulum, secundum se valide illum absolvit: Ita in casu nostro error circa Personam est error substantialis relate ad homicidium, vel percussionem; secus vero error relate ad dominum hujus Agri, quem vult damnificator comburere; & ideo hic ad restitutionem tenetur, secus vero ille homicida: Et pariformiter dicimus, collationem beneficii, v. gr. factam Petro, qui putatur esse Paulus, non esse validam, quia error hic circa personam spectat ad substantiam collationis: Contra vero collationem beneficii factam Petro, qui putatur esse castus, & quæ non fieret, si sciretur ejus improbitas, esse validam, eo quod talis error sit accidentalis, & quoad circumstantiam. Idem dicunt accidere in casu nostro; error relate ad Dominum Agri, quem vis comburere, est accidentalis; & quamvis non combussisses, si scivisses, quod esset Ager tui Amici; adhuc teneris ad restitutionem; error vero circa Personam, quam percutis, vel occidis, est substantialis; & ideo, si ex errore omnino inculpabili percutis Amicum Clericum loco Inimici Clerici; actus est omnino involuntarius, relate ad Clericum amicum; atque adeo non incurris excommunicationem, nec onus restitutionis. Sed his non obstantibus non est recedendum a communi sententia, quod irregularitatem, excommunicationem, & onus restitutionis incurrat, qui volens occidere Titium Clericum inimicum, ita occidit Cajum Clericum amicum, ut non adhibuerit debitam diligentiam, ne alia persona occidatur; Etenim licet homicidium Caji fuerit involuntarium relate ad Cajum, utpote amicum, non facit involuntarium homicidium ut sic, si non adhibita est diligentia debita, ne alius occidatur. Illud solum admiserim, quod si volens occidere feram, adhibita debita diligentia ne ibi subsit homo, intorquet sagittam eo animo, ut vellet ibi subesse inimicum, & illum occidere, si per accidens ibi subsit inimicus, & occidatur, ad restitutionem ille non teneatur: Etenim illa occisio externa non prodit ex illo pravo animo conditionato, atque adeo ille pravus animus, cum non prodeat in actum externum, non trahit onus restitutionis: Secus vero si volens occidere inimicum per accidens occidat amicum, non adhibita debita diligentia ne alius occidatur, tunc enim occisio externa prodit ex actu pravo interno, & ideo trahit onus restitutionis.

III. Sequitur secundo, Ignorantiam invincibilem, tam antecedentem, quam concomitantem legis prohibentis aliquam operationem excusare a pœna per legem imposita; Cum enim excuset a culpa, ut hacte-

nus

nus ostendimus, excusat etiam a pœna; Immo si ignorantia vincibilis legis pœnam imponentis sit tantum venialiter culpabilis, excusat etiam a pœna; quia non incurritur pœna gravis propter culpam levem; ergo si Ignorantia vincibilis venialem culpam contineat, non trahit pœnam gravem per legem impositam: Et quod diximus de ignorantia, dicendum etiam de inadvertentia, ac oblivione, juxta superius dicta. Adde ignorantiam invincibilem tam juris, quam facti excusare; quamvis enim in regulis juris in 6. dicatur Ignorantia facti, non Juris excusare; id tamen intelligendum est pro foro externo, in quo ignorantia Juris non præsumitur, ut notat Laym. lib. 1. tr. 4. c. 26. & Sanch. lib. 4. c. 22.

IV. Sequitur tertio, quod si nova aliqua constitutione reservetur aliquod peccatum in odium illius, & in pœnam delinquentis; ut fecit Sixtus V. contra male promotos ad ordines Sacros, tunc Ignorantia Invincibilis talis legis excusaret a reservatione; non secus ac excusaret ab excommunicatione, si in pœnam alicujus delicti imponeretur excommunicatio. Ratio est, quia qui committeret peccatum illud sic reservatum, quamvis transgrederetur legem Divinam, atque adeo peccaret; at non transgrederetur legem humanam imponentem in pœnam delicti reservationem, aut excommunicationem, cum talis lex invincibiliter ignoretur; ergo quamvis mereretur pœnam æternam debitam transgredienti legem Divinam, non mereretur tamen pœnam reservationis, aut excommunicationis debitam solum transgredienti legem illam humanam. Idemque probabilius, & cohærentius docent de irregularitate Sanchez l. 9. d. 32. Navarr. Reginal., Bonac. contra Avilam 2. parte, cap. 5. disp. 5. dub. 10. Suar. de censur. disp. 40. sec. 5. Azor. Alvar. Cordub.; cum etiam irregularitas ex delicto imponatur in pœnam: Quare licet simul sit impedimentum Canonicum, ut est irregularitas ex defectu; at quia quando consequitur ad culpam, habet rationem pœnæ, ideo ignorata non incurritur.

Dices: Reservatio peccati non est pœna delicti, sed est limitatio jurisdictionis in Confessario; atqui limitatio jurisdictionis non reddit validam absolutionem per hoc, quod peccans ignoraverit illam, quando peccavit; ergo ignorantia invincibilis legis reservantis peccatum non impedit, quominus peccans reservationem incurrat: Esto verum sit, quod impediat quominus incurrat excommunicationem impositam per legem, quia excommunicatio est pœna, quæ ex Cap. *Ut animarum*, *De Constit.*, ut supra diximus, non incurritur ab ignorante illam, nisi ignorantia esset crassa, aut supina.

Sed contra est, quia reservatio peccati dupliciter imponi potest, Primo limitando jurisdictionem in Confessario, idque ad bonam Ecclesiæ gubernationem, ut scilicet graviora delicta Superioribus reserventur, a quibus melius curari possunt: Secundo potest in lege aliqua imponi reservatio in puram pœnam delicti: Si primo modo imponatur, verissimum est, quod ad illam vitandam nullatenus suffragetur Ignorantia; secus vero si imponatur in pœnam; ut videtur imponi quoties in odium delicti superadditur.

Et sane neque arridet sententia Januarii de Januario disp. 1. de casibus reservatis putantis cum Graffiis, reservationem semper esse pœnalem, & in odium delicti impositam, & sic nunquam incurri ab ignorante illam; sicut nec etiam a non advertente ad illam, dum actu peccat. Hanc enim opinionem esse improbabilem jure merito docet Hurtad. apud Dian. p. 6. tract. 6. resol. 42. Neque arridet sententia aliorum communius putantium, reservationem semper esse limitationem jurisdictionis, & nunquam habere rationem pœne, atque adeo nunquam per ignorantiam declinari.

V. Censeo siquidem cum Sanch. l. 9. d. 32. Merolla disp. 1. cap. 2. 12. Bonac. Dia. l. c. habere rationem pœnæ, quoties lex ipsa videtur reservationem in pœnam comminari; habere vero rationem limitationis jurisdictionis, quoties ad bonam Ecclesiæ gubernationem imponitur, quæ postulat, ut a Superioribus graviora delicta cognoscantur. Utrum autem reservatio habeat rationem pœnæ, semper ac per legem universalem imponitur, & solum habeat rationem limitationis jurisdictionis, quando imponitur Confessario per modum præcepti? Affirmant Fagun. 2. Eccl. præc. l. 8. cap. 1. n. 28., Graffius, Navar., Januarius, & alii apud Dianam p. 10. tract. 14. res. 63. Equidem tamen non subscribo; potest quippe lege aliqua Confessarii jurisdictio limitari. Quare id ex tenore legis inspiciendum est. In dubio tamen, num reservatio sit pœnalis, an vero jurisdictionis limitativa? dicendum, eam esse pœnalem, quia in dubio melior est conditio possidentis; est autem in possessione jurisdictio, quan-

quando ea confertur absolute, & dubitatur de ejus limitatione; sicuti dicitur esse in possessione lex, quando absolute est lata, & promulgata, & dubitatur, num sit usu recepta, & dicitur esse in possessione votum, quando constat, quod sit emissum, & solum dubitatur, an sit emissum cum animo obligandi se sub gravi.

VI. Sequitur quarto cum Sanch. l. 9. disp. 32. n. 49., Navar., Sylv. contra Cordubam, Henriquez, Sotum, Guttierez apud Dia. p. 3. tr. 5. ref. 12., quod si conjux contrahat cum altero conjuge affinitatem, aut cognationem, videlicet aut cognoscendo consanguineam conjugis, aut tenendo in Baptismo, vel Confirmatione filium communem, aut filium alterius conjugis, vel ipsum conjugem, & simul invincibiliter ignoret Jus Ecclesiasticum, privans in his casibus conjugem petitione debiti, immunis erit ab hac pœna; Etenim ignorantia invincibilis Juris excusat a pœna eo jure imposita, quamvis factum sit cæteroqui jure naturali prohibitum; atqui pœna privationis debiti solo Jure Ecclesiastico est imposita; ergo quamvis conjux peccet contra legem naturalem, cognoscendo consanguineam alterius conjugis, quia tamen ignorat invincibiliter legem Ecclesiasticam imponentem hanc pœnam, ideo ea non incurritur.

VII. Sequitur demum, quid dicendum ad quæsitum, Num transgressio voti pœnalis, si vacet culpa sacrilegii, excuset a pœna? v. g. voveat quis non furari, vel non ludere sub pœna jejunii; si deinde immemor hujus voti furetur, aut ludat, teneturne ad jejunium? Dicendum cum Sanch. lib. 4. c. 22. n. 18. non teneri, quia cum oblitus sit invincibiliter voti illius pœnalis, quod habet rationem legis sibi impositæ cum comminatione pœnæ, sicut hanc legem non transgreditur, ita nec pœnam incurrit. Immo nec ea pœna incurritur, si tantum cum culpa veniali vincibiliter sit oblitus voti; nec incurritur si transgressio sit levis, ut notat idem Sanch.; quia pœna illa censetur imposita transgredienti votum mortaliter.

VIII. Unde etiam sequitur quod docet Diana p. 3. tract. 6. resol. 41., Beneficiarium omittentem recitationem Horarum inculpabiliter non teneri ad restitutionem fructuum, non obstante lege pœnali fructuum acquisitionem irritante.

Utrum autem immunis sit a pœna, qui memor voti, & immemor pœnæ sibi impositæ votum transgrediatur furando, aut ludendo? constabit ex mox dicendis. Illud hic adverto, quod omittens culpabiliter recitationem Horarum post sex menses ab adeptione Beneficii, quamvis non advertat, aut ignoret; quod omittentes culpabiliter hanc recitationem teneantur fructus Beneficii restituere, & illos non faciant suos, adhuc teneatur illos restituere. Et ratio est, quia (ut fuse diximus in expositione thesis vigesimæ ab Alex. VII. proscriptæ, quæ habet: *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pœna*) lex ista, qua imponitur restitutio fructuum non recitantibus culpabiliter, non est lex pœnalis, sed conditionalis, quatenus sub hac conditione dantur fructus, quod recitatio non omittatur culpabiliter; Quare hac conditione non impleta, fructus retineri non possunt. Ad eum modum, quo si relinquantur fœminæ centum sub conditione, quod caste vivat, non potest retinere hos nummos, si vivat turpiter, non quidem in pœnam turpitudinis, sed ob conditionem non adimpletam, ut notat Less. & Salas apud Dian. p. 1. tr. 10. ref. 23.

ARTICULUS IV.

Utrum Ignorantia Invincibilis solius pœnæ per legem impositæ excuset ab ea pœna delinquentem?

I. Communius docent, Conscium legis pœnam imponentis, immemorem tamen invincibiliter talis pœnæ, culpæ simul, ac pœnæ reum esse, si legem violet, exceptis Censuris, quæ contumaciam supponunt. Quod autem attinet ad irregularitatem ex Delicto Doctores variant.

II. Sed non est improbabile, universim pœnam hanc non incurri, si ea sit extraordinaria, & exorbitans.

III. Hinc non incurritur in tali casu privatio petendi debitum, nec irregularitas ex delicto invincibiliter ignorata.

IV. Pariter in voto pœnali, quoties pœna est exorbitans, ad illam non tenetur, qui illius tantum invincibiliter immemor votum transgreditur. In dubio tamen, an pœna sit extraordinaria, censenda est Ordinaria.

I. Communiter Doctores docent cum Laym. l. 1. tract. 4. c. 20. Sanch. l. 9. disp.

disp. 32. Suar. l. 5. de legibus cap. 12. Avila p. 2. c. 5. disp. 6. conscium legis, quamvis pœnam annexam ignoret invincibiliter, culpæ simul, ac pœnæ reum esse, si legem transgrediatur. Primo, quia obligatio delinquentis ad pœnam est naturalis, nec requirit consensum delinquentis in ipsam pœnam, sed solum in culpam, ad quam naturaliter consequitur reatus pœnæ. Secundo, quia alias Infideles ignorantes pœnam inferni annexam esse mortali ab ea excusarentur; & rustici, ac mulieres ignorantes legum pœnas in nullam earum inciderent; quod non est admittendum: Qui enim vult antecedens, videlicet culpam, quæ est causa pœnæ, vult necessario consequens, nempe pœnam, ex l. *Illud, ff. de acquirenda hæreditate.*

Excipiuntur tamen a Layman, Sanchez, Suario disp. 4. de Censur. sect. 4., & aliis apud Dianam p. 3. tract. 5. res. 12. omnes censuræ, quæ cum supponant essentialiter contumaciam, supponunt consequenter sui notitiam, sine qua consistere non potest adversus potestatem Ecclesiæ contumacia.

Excipitur etiam a Sanchez, Palao, Navarro, Diana loco laudato, irregularitas ex delicto, quia licet non sit proprie censura, habet tamen rationem censuræ; Quod tamen negant Suar., Laym., Salas, cum ea non sit pœna medicinalis imposita propter contumaciam, sed perpetua.

II. Equidem censeo, communem hanc Doctorum sententiam esse veram solum relate ad pœnas ordinarias, ac delictis consentaneas, quod scilicet eæ incurrantur a delinquentibus, etiamsi ignorentur. Cæterum non est improbabile, quod docet Layman. loc. cit. Navar., Sà, Sylv., Sanch., & idem Suar. disp. 4. de censur. sect. 9. n. 102., quod si pœna delictis imposita sit extraordinaria, & exorbitans, ea non incurratur a delinquentibus, si ignoretur, v. g. si Peregrinus transeat per locum, ubi præter morem puniatur venatio ferarum pœna gravissima, quamvis delinquat venando, & pœnam infligi solitam mereatur, non tamen illam gravissimam. Ratio est, quia quamvis non requiratur consensus delinquentis in pœnam, ut ad illam obligetur, requiritur tamen consensus in causam pœnæ, non solum materialiter, sed etiam formaliter ut causa est; qui certe non datur, quando ea pena exorbitans ignoratur.

Confirmatur: In tantum ea pœna extraordinaria est debita delinquenti, in quantum per legem imponentem eam pœnam delictum prohibetur gravius; unde peccans contra hujusmodi legem, quia gravius peccat, gravius puniendus est; ergo si quis ignoret invincibiliter transgressoribus legis impositam esse pœnam illam extraordinariam, non peccat contra hujusmodi legem quatenus gravius prohibentem delictum: ergo delictum in hoc casu non est puniendum gravius, atque adeo pœnam extraordinariam non meretur. Et per hæc patet ad rationes pro communi sententia adductas, quæ non impugnant hanc nostram limitationem de pœnis extraordinariis.

III. Hinc sequitur primo, quod si conjux contrahat cognationem, & affinitatem cum altero conjuge, ex ignorantia non solum juris, vel facti, de qua diximus articulo superiore, sed etiam solius pœnæ, non privetur petitione debiti; quia hujusmodi pœna est extraordinaria, & supra delicti secundum se considerati gravitatem imposita; ut contra nonnullos docent Sanch. l. 9. d. 32. n. 47., & Dian. p. 3. tr. 15. res. 12.

Sequitur secundo, non solum excommunicationem, & alias censuras, sed etiam irregularitatem ex delicto probabiliter non incurri ab ignorante invincibiliter hujusmodi pœnam, quia ea est pena exorbitans, ut docent Sanchez loc. cit., Coninch., Bonac., Merolla disp. 1. cap. 2. n. 85. contra Filliuc., Reginal., Alvar. Et confirmatur, quia in cap. *Ut Animarum de Constitutionibus* indefinite deciditur, Ignorantes non ligari sententiis Ordinariorum, nisi ignorantia sit crassa, vel supina; Irregularitas autem est sententia, quam supremus omnium locorum Ordinarius imponit: ergo invincibiliter ignorata non incurritur.

IV. Sequitur tertio, quod si quis voveat v. g. non furari, sub pœna servandi castitatem, aut ingrediendi in Religionem, & deinde memor voti, sed immemor hujus pœnæ furetur; quamvis sacrilegium committat, nihilominus hanc pœnam, utpote exorbitantem, non incurrat; secus vero si pœna voto promissa non esset exorbitans. In dubio tamen, num aliqua pœna sit extraordinaria, an ordinaria, quæ ab ignorantibus incurri debeat, ea censenda est ordinaria; quia possessio stat pro lege, & in dubio melior est conditio possidentis.

ARTICULUS V.

Quandonam Ignorantia censeri debeat Invincibilis, etiamsi proveniat ab Ignorantis culpa, itaut excuset a pœna.

I. Ignorantia est inculpabilis, quando non est in potestate nostra illam repellere.
II. Ignorantia, quæ fuit vincibilis in causa, potest hic, & nunc esse omnino invincibilis, & a culpa excusare.
III. Quomodo peccant non jejunando Rustici, qui culpabiliter neglexerunt audire Sacrum, in quo Parochi promulgant jejunia illius hebdomadæ?
IV. Unumne, an duplex peccatum committit, qui culpabiliter neglexit inquirere de tali lege, & deinde jejunare omittit?
V. Num peccet contra Justitiam, qui vacans v. g. venationi illicitæ aliquem inadvertenter occidit?

I. CONveniunt Doctores in hoc, quod ignorantia invincibilis, & inculpabilis ea sit, ad quam superandam homo facit, quod facere debet, quin possit illam vincere; Quare dicitur v. g. invincibiliter ignorare Mysteria Fidei, qui licet possit, non putat tamen teneri adire Parochum, a quo instituatur.

Sed quamvis hæc doctrina sit vera, non tamen explicat, quandonam homo teneatur diligentiam adhibere ad vincendam aliquam ignorantiam; unde non explicat, quando Ignorantia sit invincibilis, quando vincibilis.

Clarius itaque dici potest cum Vasquez 1. 2. disp. 123. Suar. dec. 4. de censur. sect. 8., Sanch., Coninc. d. 14. de actibus humanis, tunc ignorantiam alicujus legis, vel inadvertentiam, seu oblivionem esse invincibilem, quando nulla notitia, dubitatio, aut scrupulus de ea venit in mentem, unde possit homo excitari ad inquirendam scientiam talis legis. Ratio est, quia, quoties non occurrit naturaliter menti aliqua notitia, dubitatio, aut scrupulus de re aliqua, non est in potestate nostra de ea consultare, amplecti, aut respuere; ergo talis ignorantia est invincibilis, cum sit supra humanam diligentiam eam expellere.

II. Hinc sequitur primo contra Navarr. Valen. apud Meroll. d. 1. c. 2. n. 110., quod licet peccet, qui negligit addiscere ea, quæ scire tenetur (v. g. licet Medicus ignorans pharmacum ægroto applicandum peccaverit, si olim negligens fuerit in studendo iis, quæ ad suum munus spectant) at si hic, & nunc non advertat, quod scire cæteroqui hic, & nunc teneretur, nunc nullatenus peccet; idque ratione ignorantiæ invincibilis, quamvis in causa ea fuerit vincibilis, & culpabilis.

Neque dicas, Jura sæpe clamare, quod ignorantia non excuset, quando quis debuit scire, & quod paria sint scire, & debere scire. Nam hæc intelligenda sunt, si adsit hic, & nunc aliqua advertentia, dubium, aut scrupulus de tali obligatione: Vel intelligenda sunt pro foro exteriori, in quo non præsumitur ignorantia eorum, quæ quis scire tenetur. Et ratio a priori est, quia, ut hic, & nunc peccemus, requiritur hic, & nunc libertas ad faciendum, quod præcipitur, & consequenter advertentia ad præceptum; nec satis est libertas in causa: unde damnata est ab Alex. VIII. prima illa propositio dicens: *In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, ac libertate Adami peccantis.*

III. Sequitur secundo, quod Rustici non servantes jejunia, ac festa intra hebdomadam occurrentia, non peccent, si non advertant ad præceptum, etiamsi culpabiliter non interfuerint die Dominico Missæ, in qua Parochus ea solet promulgare. Quod si die Dominico, quando Missæ noluerunt culpabiliter interesse, occurrit dubitatio de promulgatione facienda jejunii, aut festi infra hebdomadam, & culpabiliter neglexerunt ea scire, aut alios ea de re interrogare, peccarunt quidem tunc tam contra præceptum audiendi Missam, si illam simpliciter non audierunt, quam peccato interno contra præceptum Jejunii, quod obligat ad inquirendum, quando occurrit aliqua dubitatio de aliquo jejunio præcepto: At si deinde non jejunent, non peccant novo peccato, si tunc nulla suboritur advertentia de tali obligatione. Verum quidem est, quod ista transgressio jejunii fuerit indirecte, & virtualiter volita ab eo, qui neglexit interrogare, imo fuit etiam indirecte voluntaria, si culpabilis omissio illius diligentiæ debitæ fuit causa, ut hic, & nunc violaretur jejunium; at non proinde ista jejunii transgressio est novum peccatum; sed solum se habet, ut effectus peccati, qui utrum in Confessione aperien-

riendus sit, examinavimus quæst. 1. art. ult.

IV. Dubitatur hic, Unumne, an duplex peccatum committatur ab eo, qui culpabiliter neglexit inquirere de aliquo jejunio, si deinde non jejunet? Corduba, Rodr. Avar. putant, duplex peccatum committi, alterum omissionis diligentiæ debitæ, quod profecto committitur, etiamsi deinde nullum occurrat jejunium in hebdomada, alterum violationis jejunii, si re vera occurrat jejunium præceptum. Sed dicendum cum Merolla, unum tantum committi peccatum, si revera occurrat jejunium, & violetur; Unde non esset opus in Confessione dicere: Omisi culpabiliter inquirere de jejunio præcepto, & deinde illud ea de causa violavi; sed satis esset dicere; Violavi Jejunium præceptum. Ratio est, quia obligatio inquirendi de jejunio non oritur per se ex aliquo speciali præcepto, sed solum a præcepto jejunii; quod obligat per accidens ad inquirendum, tamquam ad medium requisitum, ut servetur jejunium: Sic qui projicit lapidem e fenestra, omittens culpabiliter inspicere, ne quis tunc transeat per viam, si forte aliquem occidat, unum tantum peccatum homicidii; committit; quia quamvis omissio illius diligentiæ sit peccatum internum homicidii; (quod certe committeretur, etiam si nullus occideretur) at quia diligentia illa præcipitur per accidens ab eodem præcepto non occidendi, idcirco, secuto homicidio, unum tantum peccatum homicidii actu externo completum commissum est. Sic etiam Sacerdos, qui post mortale sine contritione administrat Sacramentum, non committit duo peccata, alterum omittendo contritionem, alterum administrando Sacramentum absque prævia contritione, sed unum tantum peccatum sacrilegæ administrationis; quia non obligatur tunc speciali præcepto ad contritionem, sed per accidens ab eodem præcepto, quo tenemur Sancta sancte tractare.

V. Sequitur ultimo, quod dans operam rei illicitæ, puta venationi prohibitæ, si inadvertenter, absque prævisione, aut dubitatione damni forte secuturi aliquem occidat, aut damnificet, non peccat contra Justitiam, nec tenetur ad restitutionem. Ita Vasq. Suar. Sanch. lib. 1. c. 16. contra Covarr. in cap. *Alma Mater* parte 1. §. 10., unde D. Augustinus li. 22. contra Faustum (ut refertur causa 15. quæst. 1. cap. *Inebriabuntur*) docet incestum Loth in ebrietate secutum non imputari illi ad culpam, quia nullatenus fuit prævisus.

ARTICULUS VI.

An possit dari Ignorantia Invincibilis Dei, & juris naturalis.

I. Juris Divini positivi, ac nonnullorum Mysteriorum fidei dari potest non solum ignorantia, sed etiam error invincibilis.

II. Etiam nonnullorum præceptorum naturalium.

III. Ignorantia isthæc excusat a culpa.

IV. Nequit homo culpæ esse obnoxius, & ignorare Deum, saltem sub conceptu Supremi Legislatoris obligantis ad abstinendum a tali operatione, quibuscumque Creaturis ad illam invitantibus.

V. Num possit ad longum tempus ignorari Deus sub conceptu Numinis ab omnibus colendi?

VI. Quid dicendum de enutritis in Sylvis?

I. Ostendimus articulo superiore, eorum omnium dari Ignorantiam invincibilem, de quibus potuit nulla incidere ratio cogitandi, aut dubitandi. Difficultas nunc est, An possit juris naturalis, & ipsius Dei dari hujusmodi invincibilis ignorantia? Etenim Jus humanum, seu leges humanas posse invincibiliter ignorari non dubitatur: Et quamvis leges humanæ communes omnibus difficilius ignorentur, quam municipales, possunt tamen invincibiliter ignorari, adeo ut Azor. tom. 1. l. 7. cap. 7. putet, Pastores aliquando, & alios rusticos usque adeo rudes esse, ut invincibiliter ignorent præceptum ipsum audiendi Sacrum.

Dico equidem primo. Potest dari invincibilis ignorantia Divini Juris positivi, & mysteriorum Fidei.

Probatur, quia multis Infidelibus nunquam proposita fuit Catholica fides; ergo ignorarunt illam invincibiliter; Unde non damnabuntur ob infidelitatem, sed ob alia mortalia delicta.

Neque dicas, ideo Infideles istos carere Prædicatore, a quo instruantur, quia non servarunt legem naturalem; ergo Ignorantia mysteriorum Fidei est culpabilis, & vincibilis.

Nam contra est, quia cum non prævideant ad transgressionem legis naturalis sequi carentiam illuminationis, & Prædicatoris, non potest ipsis culpæ imputari, quod non

non illuminentur, & non credant; quamvis verum sit, idcirco non illuminari, quia legem naturalem non servant, ut docent Vasquez, Azor., Sanch. loc. cit.: Qui addit posse dari non solum Ignorantiam, sed etiam errorem invincibilem circa Fidem, ut si quis instruatur ab hæretico, aut imperito, quem putat veritatis præconem: esto fides erga Mysterium falsum ab hæretico, vel ab imperito propositum non possit esse supernaturalis.

II. Dico secundo. Potest pariter dari invincibilis Ignorantia etiam aliquorum præceptorum naturalium; ut de non accipiendo lucro ex mutuo, de non ulciscenda propria injuria; Et ex Bonac., & Azor. multi putant, licitum esse mentiri ad cavendum malum proximi; Imo ex Layman, Sanchez, & Diana par. 3. trac. 4. dist. 108. multi, præsertim Pueri, invincibiliter ignorant malitiam Mollitiei. Vasquez (ut habet p. 2. d. 122. cap. 2.) novit Rusticum putantem invincibiliter, pium esse morti proximum in alteram partem versare, ut citius decedat, ne diu patiatur. Quædam prima principia ignorari nequeunt, ut *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*; quia sunt maxime obvia; sicut nec quædam Decalogi præcepta, nempe Deum esse colendum; Parentes honorandos: Alia vero Decalogi præcepta possunt invincibiliter ignorari, saltem, ut notat Corduba, & Vasquez loco laudato, si vestiantur aliqua circumstantia, quæ a culpa excusare videatur; ut si quis putet, furtum licere ad succurrendum Pauperi, vel Perjurium ad vitam tuendam.

III. Quod autem Ignorantia Præceptorum naturalium excuset a peccato, si sit Invincibilis, constat, tum quia repelli non potest, unde absque culpa non repellitur; tum etiam ex propositione secunda ab Alexandro VIII. damnata, quæ habet: *Tametsi detur ignorantia invincibilis Juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ non excusat a peccato formali.*

IV. Dico tertio, impossibile est, aliquem honeste, vel inhoneste operantem non cognoscere Deum, saltem sub conceptu confuso Legislatoris, seu obligantis ad hanc, vel illam operationem seu ponendam, seu vitandam; & consequenter impossibilis est ignorantia invincibilis Dei, sub hoc conceptu confuso.

Probatur ex propositione damnata ab Alex. VIII. 24. Augusti 1690. de peccato pure Philosophico, quod scilicet non sit offensa Dei, nec æterna pœna dignum, quia apprehenditur solum ut contrarium naturæ rationali, & rectæ rationi, absque ullo respectu ad Deum, qui vel ignoratur, vel tunc actu non cogitatur: Ideo enim peccatum hoc pure philosophicum non datur, quia cum a solo Deo obligari possimus ad non peccandum, quibuscumque Creaturis aliud suadentibus, idcirco dum homo peccat, cognoscere debet Deum sub conceptu obligantis, seu Legislatoris; Unde fit, peccatum quodcumque non esse pure philosophicum, sed etiam Theologicum, quia opponitur non solum naturæ rationali, quam considerant Philosophi, sed etiam Deo, qui a Theologis consideratur; ergo Deus ignorari invincibiliter non potest sub aliquo conceptu confuso ab eo, qui peccat. Sed hac de re fuse in expositione thesium ab Alex. VIII. confixarum.

V. Dico ultimo: Deus sub conceptu explicito Numinis ab omnibus colendi non potest invincibiliter ignorari ad longum tempus, præsertim ab eo, qui in communitate vivit. Ita communiter Patres, & Doctores. Ratio est, quia cogitatio Numinis, Cœli, ac Terræ Conditoris est maxime omnibus obvia, ut Cœli ipsi ejus gloriam enarrent. Potest tamen aliquis in sylvis educatus, aut in familia Atheistarum per aliquod tempus ignorantiam Numinis invincibilem habere, cum Numinis notitia non habeatur ex ipsis terminis; Nemo tamen potest in præsenti providentia tota vita hanc Numinis Ignorantiam habere absque ulla culpa, saltem mediata, & in causa. Ratio est, quia in præsenti providentia necessaria est necessitate medii cognitio Dei explicita, etiam ut Remuneratoris; quod constat ex propositione 22. damnata ab Innoc. XI.; ergo cum Deus in præsenti providentia nulli deneget auxilia necessaria ad salutem, idcirco est impossibile, dari ignorantiam Dei inculpabilem saltem inculpabilitate remota in causa; ut proinde peccans contra dictamen rationis privetur in pœnam cognitione hac Numinis ad salutem necessaria.

VI. Hinc fit primo, quod si quis in Sylvis nutritus legem naturalem semper servasset, & Numinis ignorantiam invincibiliter haberet, teneretur Deus illi ante mortem Prædicatorem mittere, ut notat D. Th., ne cum ea ignorantia decedat, & absque propria culpa damnetur.

Fit secundo, quod si vera est sententia Bonac. & Sanch. (contra communiorem) pu-

putantium fidem explicitam Trinitatis, & Incarnationis esse necessariam ad salutem, etiam necessitate medii post Euangelii promulgationem, neque poterit dari tota vita ignorantia invincibilis horum mysteriorum, absque culpa saltem mediata, & in causa; secus vero, si Fides explicita horum mysteriorum sit solum necessaria necessitate præcepti, ut docent communius, prout habetur in expositione thesis sexagesimæ quintæ ab Innocentio XI. profligatæ; ubi dicitur: *Sufficit illa mysteria semel credidisse.*

ARTICULUS VII.

Utrum Ignorantia Vincibilis semper peccatum minuat præsertim in Transgressione legum Humanarum.

I. Etiam crassa, & supina Ignorantia alicujus legis minuit peccatum adversus talem legem.

II. Non tamen affectata.

III. Potest Ignorantia vincibilis ita minuere aliquando culpam, ut excuset a mortali, & a censuris, ac pœnis per legem impositis.

IV. Ignorantia, quæ est graviter culpabilis relate ad transgressionem legum naturalium, potest aliquando esse solum venialiter culpabilis relate ad leges humanas.

V. Quare lex humana non obligat cum eo rigore, quo lex divina?

I. Regulariter omnis Ignorantia vincibilis alicujus legis, vel obligationis est etiam culpabilis; si enim eam vincere, ac depellere possumus, tenemur. Dubitatur solum, an ea semper peccatum minuat in legum ignoratarum transgressione?

Dico primo: Ignorantia etiam crassa, & supina alicujus legis minuit culpam, quæ in talis legis transgressione committitur. Ita D. Tho. 1. 2. q. 76. art. 4., quem communiter sequuntur. Ratio est, quia ignorantia minuit voluntarium ex dictis; ergo minuit peccatum, quod qua tale est, voluntarium est.

II. Dico secundo: Ignorantia affectata, qua quis vult legem ignorare, ut liberius, & sine remorsu operetur, quamvis reddat peccatum contra legem illam secundum se levius, utpote minus voluntarium, at relate ad hunc animum internum peccandi liberius, culpa fit gravior; unde talis ignorantia non minuit, sed auget peccatum. Ita D. Th. loc. cit. Becan. Navarr. contra Valen., & alios, apud Meroll. n. 154., putantes etiam affectatam ignorantiam minuere peccatum, quia reddit illud indirecte solum, & in causa voluntarium, non directe & in se: Quod certe verum est, si spectetur peccatum sine relatione ad animum illum peccandi liberius, ut diximus.

III. Dico tertio: Ignorantia vincibilis potest aliquando ita culpam minuere, ut excuset a mortali, & consequenter a censuris, & aliis pœnis gravibus per legem impositis. Ita Sanch. lib. 1. c. 17. Suar., Avila 2. parte cap. 5. disp. 5.

Probatur: Quando quis non adhibet diligentiam illam, quam adhibere tenetur ad ignorantiam legis superandam, sed committit levem aliquam negligentiam, tunc certe excusabitur a mortali propter parvitatem in negligentia, & quia ratio voluntarii indirecte est satis diminuta. Quare si quis putans vincibiliter ob omissionem levis diligentiæ occidere feram, occidat hominem, non est reus graviter homicidii secuti; unde nec ad restitutionem tenetur, nec irregularitatem, aut censuram incurrit.

IV. Difficultas præcipua hac in re est, Utrum ignorantia graviter vincibilis, hoc est proveniens ex gravi negligentia, excuset a mortali transgressionem legum humanarum?

Negant Suar. tom. 3. in 3. par. dist. 82., sect. 3., Palaus tract. 2. disp. 1., puncto 16., & alii apud Fran. Lugo p. 2. quæst. 8. Probant autem, quia, si quis, v. g. cum ignorantia mortaliter culpabili occidat hominem putatum feram, eo ipso habet voluntarium sufficiens ad mortale; ergo eo ipso peccatum homicidii committit, pœnasque annexas incurrit: Idemque docent, si ex Ignorantia culpabili violetur præceptum humanum, puta Jejunii. Confirmant, quia ignorantia culpabilis opponitur eidem præcepto, cui opponitur peccatum ex ignorantia commissum; ut in casu adducto præceptum naturale, quod obligat ad non occidendum, obligat etiam ad tollendam ignorantiam vincibilem, vi cujus posset sequi homicidium: ergo quoties hæc est gravis, graviter violatur præceptum sive naturale, sive humanum.

V. Sanchez vero loco laudato, Sa, Val., Cajet. Vasquez in 1. 2. dist. 148. n. 61. censent, ignorantiam vincibilem gravem excusare a gravi culpa transgressorem legum hu-

humanarum, dummodo ignorantia non sit crassa, vel supina, & operans sit dispositus ad non violandum præceptum, si innotesceret. Ratio est, quia lex humana non obligat cum tanto rigore, sicut lex naturalis: Quod ex eo patet, quia quæ excusant a violatione legis humanæ (ut metus mortis) v. gr. non excusant a violatione legis naturalis; idque ex suavi Legislatoris humani intentione, quæ non cogit cum nimio rigore, nec tantam exigit diligentiam ad legem prænoscendam.

Et ratio, cur lex humana non obliget cum eo rigore, sicut lex Divina, est, quia non confert auxilia ad legis observantiam Legislator humanus, sicut confert Deus; ut proinde facilius sit, legem Divinam etiamsi rigidam servare, quam legem humanam minus rigidam, quatenus humana est; quamvis quatenus Deus reflexe nos obligat ad illam servandam, non desit suis auxiliis supernis nostras vires confortare.

Equidem censeo, sententiam hanc in hoc solum sensu esse veram, quod scilicet ea ignorantia vincibilis, quæ in Transgressione legum naturalium esset mortaliter culpabilis, in transgressione legum humanarum sit tantum venialiter culpabilis, si non sit crassa, vel supina. Quod probat ratio adducta: Sicuti quando dicitur, quod si in aliquo contractu, puta Depositi, Commodati, Pignoris sequatur aliquod damnum ob negligentiam contrahentis, teneatur hic ad restitutionem, docent communiter, quod ad restitutionem teneatur ex levissima culpa juridica, si contractus sit in sui favorem, ut est contractus commodati; teneatur vero ex culpa levi, si contractus sit in favorem utriusque contrahentis, ut est contractus Pignoris; teneatur tamen solum de culpa lata, si contractus sit in favorem alterius, ut est Depositum. Et sensus est, quod negligentia juridica, quæ non est culpa mortalis, & gravis Theologice obligans ad restitutionem in contractu Depositi, vel Pignoris, sit culpa mortalis in contractu Commodati, qui est in bonum proprium contrahentis. Hinc inferunt Less. lib. 4. c. 2. n. 34., Henriq. lib. 9. c. 25. nu. 10., & Azor., sæpe a mortali excusari transgredientes præcepta Ecclesiæ, puta jejunii, vel audiendi sacrum, si scilicet bona fide reputent dari sufficientem excusationem, quamvis ea revera non sit sufficiens; adeo ut ista bona fides, & ignorantia, quæ respectu juris naturalis sufficeret ad mortale, respectu Juris humani non sufficiat.

Ad argumentum itaque prioris sententiæ respondetur, posse haberi sufficiens voluntarium ad constituendam violationem præcepti naturalis mortalem, quæ respectu præcepti humani non sit voluntarium sufficiens, nisi ad constituendam violationem illius venialiter culpabilem, ratione negligentiæ, quæ relate ad leges naturales est gravis, relate ad humanas est levis.

Ad confirmationem, concesso antecedente, & prima consequentia negatur secunda; quia potest Ignorantia vincibilis esse gravis, & mortaliter culpabilis relate ad leges naturales, quæ tamen non esset nisi venialis relate ad humanas.

ARTICULUS VIII.

Utrum Legis Ignorantia mortaliter vincibilis excusare possit a pœna, quamvis non excuset a gravi culpa?

I. Ignorantia mortaliter culpabilis, quæ non pertingit ad crassam, excusat a pæna Transgressoribus imposita, sive ea sit censura Episcopalis, sive Pontificia, sive irregularitas &c.

II. Excusat etiam ignorantia crassa, si pæna imponatur facientibus scienter, aut temere præsumentibus.

III. Et probabiliter etiam affectata, quippe quæ solum æquiparatur scientiæ pro foro exteriori, quando scientia præsumitur.

IV. Num legens hæreticorum libros ex ignorantia affectata incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ latam contra Legentes scienter?

V. Num excommunicatio lata contra Percussores Clericorum incurratur, si adsit ignorantia crassa sive Juris, sive facti?

I. NEgant id fieri posse, Suar. d. 4. de censur., sect. 4. n. 10., & Villalobos, putantes non dari ignorantiam mortaliter culpabilem, quæ non sit saltem crassa, vel supina; hæc autem Ignorantia legis sicut non excusat a gravi culpa, ita nec a pena per legem imposita, prout deciditur in cap. *Ut Animarum*, *De Constitutionibus*, ubi dicuntur sententiis Ordinariorum non ligari Ignorantes, nisi eorum ignorantia sit crassa, vel supina: Sed Sotus, Graff., & alii admittentes possibilem ignorantiam mortaliter culpabilem, quæ non pertingat ad crassam, docent, hujusmodi Ignorantiam excusare solum a censuris Episcopalibus, non vero a Pontificiis, ac latis a Ju-

re communi, quia in Capite laudato dicuntur ignorantes excusari a sententiis Ordinariorum; ergo solum ab Episcopalibus.

Dico equidem primo cum Sanch., Bonac. Dia. par. 3. tract. 5. ref. 135.: Ignorantia legis, etiamsi sit mortaliter culpabilis (permisso quod ea dari possit in legibus etiam humanis, de quo diximus articulo superiore) si non pertingat ad crassam, excusat a pena Transgressoribus imposita, sive ea sit censura Episcopalis, sive Pontificia, sive Irregularitas, aut alia similis.

Probatur, quia in cit. cap. dicuntur excusari Ignorantes a sententiis Ordinariorum; nomine autem sententiæ veniunt omnes pœnæ enumeratæ, & nomine Ordinariorum venit etiam Pontifex, qui Ordinarius est Ordinariorum: Constatque ex ratione ibi adducta, videlicet, ut occurratur periculis animarum, quæ pariter militat pro pœnis Pontificiis, præsertim quia facilius istæ ignorantur, cum minus publicentur.

II. Dico secundo cum Sanch., Molin., Avila apud Dia. loc. cit., pœnam per legem impositam non incurri ab ignorantibus legem, etiamsi ignorantia sit crassa, & supina, quando pœna imponitur facientibus scienter, aut temere præsumentibus, &c.

Probatur, quia per hæc verba significatur excludi culpabiliter ignorantes, dummodo ea ignorantia non sit ingens temeritas, quæ dolo æquiparetur.

III. Dubitatur, An in hoc casu excuset Ignorantia affectata? Negant Suar., Laym., Henr., Sanch. l. 9. d. 32. n. 40., & l. 7. d. 48., quia ex Capite *Eos qui De temporibus ordinationum* in 6. Ignorantia affectata æquiparatur scientiæ, & ex D. Thoma 1. 2. q. 76. a. 4. auget, non minuit peccatum.

Sed verius affirmant Bonac., Filliuc., & idem Sanch., veluti palinodiam canens in Summ. l. 2. cap. 10. n. 38., quia ignorans affectate revera non delinquit scienter. Tunc æquiparatur scientiæ ignorantia affectata, quando scientia præsumitur, idque solum habetur pro foro exteriori. Propterea peccatum ex ignorantia affectata procedens est gravius, quam peccatum scienter commissum per relationem ad peccatum internum, quo quis vult ignorare, ut liberius legem violet; secundum se tamen peccatum hoc est minus grave, utpote minus voluntarium, quia est tantum voluntarium indirecte, & in sua causa, videlicet in ipsa ignorantia. Præterquamquod, ut notat Franc. Lugo p. 2. qu. 9., Ignorantia affectata potest minuere peccatum, si scilicet quis ob bonum finem velit legem ignorare, puta ut non ita præceptum violandum contemnat, nec ita directe legi repugnet.

IV. Hinc infertur, quod legens v. g. libros hæreticorum hæresim continentes, vel de Religione tractantes ex ignorantia affectata non contrahat excommunicationem Bullæ Cœnæ; quia ea fertur contra scienter legentes. Negat hanc illationem Merolla n. 252., quia quamvis in odiosis ignorantia affectata non æquiparetur scientiæ quoad pœnas incurrendas, æquiparatur tamen in favorabilibus; lex autem prohibens lectionem librorum hereticorum, probabilius est quod sit favorabilis, quia principaliter lata est in favorem Fidei, & Animarum, ut docet Suar. de Fide d. 20. sect. 2. n. 10. Sed contra est, quia si doctrina hæc subsisteret, nulla lex esset penalis, & stricte interpretanda; quia sic omnis lex, utpote principaliter lata in bonum publicum, & animarum, esset favorabilis.

V. Dubium denique est de excommunicatione lata in Canone, *Si quis suadente* contra Percussorem Clerici, an incurratur ab ignorante illam ignorantia crassa? Negant incurri Rodriq., Sylvest., Alvar. apud Meroll. n. 241., quia Canon videtur requirere scientiam, ac dolum, cum dicat, *suadente Diabolo*. Sed probabilius dicendum cum Suarez, Vasquez, Molina, Sanchez lib. 9. d. 32. num. 41., eam incurri, si crasse ignoretur; quia ea verba non videntur importare dolum, ac requirere scientiam, sed solum significant excommunicationem incurri, quando percussio non est licita; non vero si fiat ad correctionem, aut si non sit mortalis.

ARTICULUS ULTIMUS.

Utrum Peccata ex Ignorantia Vincibili commissa sint ejusdem speciei moralis cum peccatis scienter admissis?

I. Probabilius ejusdem speciei sunt peccata scienter commissa, & peccata commissa cum ignorantia graviter culpabili; quamvis illa directe sint volita, hæc vero indirecte, & in causa.

II. Quod verum est etiam de peccatis, quæ in sola voluntate consummantur.

III. Quomodo peccata isthæc clavibus subjicienda?

IV. Quandonam ignorantia vincibilis est speciale peccatum in Confessione aperiendum?
V. Non solum est speciale peccatum ignorantia vincibilis, si sit directe volita, sed etiam quando ex speciali præcepto tenemur eam removere, ut est ignorantia Mysteriorum Fidei.

I. Variant in hoc Doctores: Med. & Adrian. putant universim specie differre, atque adeo hanc circumstantiam in Confessione esse exprimendam, quia videtur diversa ratio malitiæ, & magis a recta ratione abhorrens transgredi præceptum scienter, quam per ignorantiam culpabilem: Cajet. 1. 2. q. 76. a. 4. putat, specificam hanc diversitatem reperiri solum in peccatis contra jus naturale, non vero in peccatis contra jus positivum. Azor. & Vasq. in 1. 2. d. 101. cap. 5. specificam hanc diversitatem agnoscunt in peccatis, quæ in sola voluntate consummantur, ut sunt odium Dei, vel Proximi, inobedientia &c., non vero in iis, quæ consummantur opere externo, aut per actus alterius potentiæ a voluntate; quia scilicet malitia peccatorum, quæ interius consummantur, consistit in speciali intentione odio habendi Deum, non obediendi, &c. quæ malitia in iisdem peccatis per ignorantiam vincibilem commissis non videtur reperiri; & ideo in his dumtaxat peccatis videtur dari ea specifica diversitas. Demum alii cum Curiele, & Maldero putant, Ignorantiam legum vincibilem esse speciale peccatum, quod ante legis transgressionem committitur.

Sed communis Doctorum sententia fert, peccata quæcumque esse ejusdem speciei, sive scienter, sive per ignorantiam vincibilem committantur, ut videre est apud Suar., Sanch., Bonac., Conink., Dia. p. 3. tr. 4. ref. 141. Ratio est, quia in hoc tantum differt homicidium v. g. scienter commissum ab homicidio patrato ex Ignorantia vincibili, quod illud sit volitum directe, & in se, hoc vero indirecte, & in ea ignorantia, tanquam in causa; sed hoc non facit diversam specie malitiam actus; cum velle directe, vel indirecte spectet tantum ad modum, quo idem objectum pravum voluntas prosequitur; ergo ejusdem speciei sunt peccata, quæ sunt directe, & quæ sunt indirecte voluntaria, seu commissa scienter, & ex ignorantia vincibili.

II. Nec est ratio, quare non idem debeat dici de peccato, quod interius consummatur, ut est odium Dei: cum specialis illa intentio odio habendi Deum æque habeatur per ignorantiam culpabilem, non secus ac in peccatis, quæ opere externo consummantur, puta in fornicatione, malitia opposita virtuti castitatis æque habetur in fornicatione habita per ignorantiam vincibilem. Idemque etiam dicas tam de peccatis contra jus naturale, quam de peccatis contra jus positivum.

III. Hinc sequitur in Confessione non debere universim explicari, ut notant Sà, Coninch., Bonac., num peccatum commissum fuerit scienter, an ex ignorantia vincibili, dummodo ignorantia non fuerit vincibilis, quæ reddat peccatum de mortali veniale, aut nisi censura aliqua sit annexa contra scienter perpetrantes aliquam culpam (tunc enim ignorantia vincibilis excusare posset a tali censura incurrenda, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 17. n. 23.) aut demum nisi peccatum sit hæresis: hæc enim probabilius ex Suar., Vasq., Sanch. lib. 2. c. 7. n. 20. contra Sayrum, Tol., Lop. requirit scientiam, quod propria opinio sit contraria doctrinæ Catholicæ; aliter non haberetur pertinacia, quæ est constitutiva peccati hæresis.

IV. In eo tantum casu puto cum Alvar., & Merol. n. 699., veram esse sententiam Malderi, & Curiel. supra relatam, quod ignorantia vincibilis sit speciale peccatum, quando scilicet ea est directe volita, quia tunc est contra specialem virtutem studiositatis, ut docet Filliuc. tr. 21. c. 10. n. 365. Sicuti quamvis in qualibet transgressione præcepti reperiatur inobedientia; at si quis directe velit inobedientiam, seu si quis transgrediatur præceptum ex hac intentione directa, quod nolit obedire, & velit præceptum contemnere, committit speciale peccatum contra virtutem specialem Obedientiæ in Confessione exprimendum, ut notat D. Th. 2. 2. qu. 104. art. 2. Quando vero ignorantia non est directe volita, sed est tollenda ad removendum impedimentum ad executionem præcepti, tunc ex eodem præcepto, quo obligamur ad opus, obligamur ad removendum hoc impedimentum; unde cum eidem præcepto opponatur, non est speciale peccatum; E. g. præceptum Jejunii, quod obligat ad jejunandum, obligat etiam ad inquirendum quo die teneamur jejunare: unde si quis vincibiliter hoc ignoraret, & ex hac ignorantia comederet carnes, unum peccatum committeret contra temperantiam, quod sufficienter in Confessione

fione explicatur, dicendo: Violavi jejunium præceptum.

Verum quidem est, quod si post ignorantiam vincibilem, qua quis exposuit se periculo comedendi carnes illas, non comedat, debet solum ignorantiam istam vincibilem in Confessione explicare, quia illa de se est grave peccatum, ut notat Sanch. & Dia. p. 3. tr. 4. ref. 165. At si deinde carnes comedat, non patrat novum peccatum, sed solum opere externo in Confessione aperiendo complet illud prius peccatum internum, juxta dicta art. 4.; cum enim in illa carnium comestione non fit nova libertas, & nova ratio voluntarii adversus præceptum ex defectu cognitionis, non potest haberi novum peccatum.

V. Denique est speciale peccatum ignorantia vincibilis, quando quis negligit addiscere, quæ scire tenetur; puta mysteria Fidei; in hoc enim casu ista scientia est opus præceptum; unde in hoc casu recurrit doctrina universalis jam tradita, quod scilicet tam peccat contra obligationem addiscendi articulos Fidei, qui advertenter non vult eos addiscere, quam qui ex ignorantia culpabili hujus obligationis eos non addiscit. Communiter enim Doctores docent cum Vasq., Filliuc., Sanch. l. 2. c. 17. n. 2. contra Meroll., Scientiam Mysteriorum Fidei præcipi non solum per accidens, videlicet ne quid contra Fidem asseramus (eo modo, quo præcipitur per accidens notitia de diebus esurialibus, ne tunc carnes comedamus) sed etiam per se, & speciali præcepto: Et ratio discriminis est, quia potest v. g. quis servare jejunia præscripta absque illorum notitia, si quotidie velit jejunare, aut si imponat alteri, ne sibi ministrentur carnes diebus vetitis &c.; at sine notitia Mysteriorum Fidei elici nullatenus possunt tempore debito actus Fidei; & ideo ea notitia per se requiritur. Idemque dicas de scientia omnium illorum præceptorum, quæ per se servari nequeunt absque prævia illorum notitia.

QUÆSTIO IV.

De Vi, Coactione, ac Metu, excusantibus a Legum, & Votorum observantia.

Metus etiam minuit rationem Voluntarii, atque adeo culpam, non secus ac Ignorantia. Ideo explicabimus primo, Quid sit Vis, Coactio, Metus, & Quotuplex? Secundo, Quinam dicatur metus cadens in constantem virum? Tertio, An metus gravis excuset ab observantia legum humanarum? Quarto, An excuset ab observantia legis Divinæ positivæ? Demum, An a lege Divina naturali?

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Metus, Vis, & Coactio?

I. Vis, seu Coactio absoluta reddit actum simpliciter involuntarium, seu coactum, & violentum. Actus tamen elicitus voluntatis non potest esse simpliciter coactus.

II. In actibus humanis magis late patet involuntarium, quam coactum: Quod enim per ignorantiam fit, est quidem involuntarium, sed non coactum; ut nec motus primo primi.

III. Simpliciter tamen magis late patet coactum (quippe quod etiam brutis competit) quam involuntarium. Magisque late patet violentum (quod etiam inanimatis rebus competit) quam coactum.

IV. Definitur Metus, qui cum Vi, & Coactione conditionata confunditur.

V. Quæ fiunt ex metu, sunt simpliciter voluntaria positive; aliquando tamen sunt positive involuntaria secundum quid, ut est projectio mercium; aliquando solum negative, ut est actus attritionis.

VI. Transgressio legum meticulosa, utpote simpliciter voluntaria, non vacat culpa gravi, nisi quando ratione metus obligatio materiæ variatur.

VII. Consensus meticulosus sufficit naturali jure ad contractum, dummodo non desit titulus legitimus.

VIII. Probabilius valida est jure naturæ donatio, ac promissio, quamvis fit metu extor-

ta, esto injuria compensanda sit.

IX. Metus alius est ab intrinseco, alius ab extrinseco, alius cadens in virum constantem, alius in inconstantem.

I. VIs, seu coactio, quæ reddit actum violentum, seu coactum, duplex est: Altera propria, absoluta, & simpliciter talis, quæ reddit actum simpliciter, & absolute violentum, & coactum: Altera impropria, conditionalis, & secundum quid, quæ reddit actum secundum quid involuntarium, seu violentum, & coactum: & hæc confunditur cum metu, ratione cujus aut non fieret actus, aut non ita prompte, si metus abesset.

Vis absoluta reddens actum coactum simpliciter, & involuntarium, leg. 2. *De eo, quod metus causa* dicitur esse *Majoris rei impetus, qui repelli non potest*: unde ab Aristotele 3. Ethic. 2. definitur violentum: *Quod fit ab extrinseco, nullam vim conferente passo*; hoc est, ut explicant Philosophi, *passo contranitente*. Hinc dicitur vim pati v. g. & violenter operari, qui reluctanter ad Idoli Templa pertrahitur. Quia tamen actus internus voluntatis, cum sit vitalis, atque adeo dimanans essentialiter ab intrinseco principio, non potest ab extrinseco procedere, ut communissime docent cum Philosopho 3. Ethicor. 1.; ideo actus elicitus voluntatis nunquam potest esse simpliciter coactus, & violentus; immo nequit voluntas ab ullo agente creato necessitari, ut notat Palaus tom. 1. tract. 2. d. 1. pun. 4., nec potest ullatenus ad peccandum cogi.

II. Ubi vides, in actibus humanis Involuntarium magis late patere, quam Coactum; etenim ad coactum duo requiruntur: & quod motus proveniat ab extrinseco, & quod sit adversus naturalem appetitus inclinationem; Ad involuntarium vero satis est, quod sit contra inclinationem appetitus; etiamsi procedat ab intrinseco; unde quod per ignorantiam fit dicitur involuntarium, non coactum; sicut etiam motus primo primi, qui in membris suboriuntur, reluctante voluntate.

III. Cæterum simpliciter magis late patet Coactum, quam Involuntarium; nam hoc proprie convenit agentibus per voluntatem; Coactum vero, sicut & invitum, convenit etiam brutis. Et eodem modo magis late patet Violentum, quam Coactum; nam coactum solis animantibus convenit; violentum vero etiam rebus inanimatis; Motus enim sursum lapidis dicitur violentus, non coactus; at animalia, & homo ipse possunt pati tum violentiam, tum coactionem, non quidem secundum actus voluntatis elicitos, ut diximus, sed secundum actus imperatos exteriorum membrorum, quæ ab extrinseco moveri possunt; Quare dum quis ad carcerem detruditur, violentiam simul pati dicitur, & coactionem.

IV. Metus autem (qui confunditur cum vi, & coactione impropria conditionali, & secundum quid) definitur leg. 1. ff. *De eo, quod metus causa* a Vulpiano esse *Instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio*. Dicitur Trepidatio mentis, quia provenit ex Imaginatione periculi imminentis, aut futuri. Et sane quædam a nobis fiunt cum metu, seu metu concomitante, ut quando Martyres vincendo metum fidem profitentur; quædam vero fiunt ex metu, quia metus cogit, seu inducit voluntatem ad operandum: De hoc autem metu nobis agendum. Porro quæ fiunt ex metu dicuntur esse mixta ex voluntario, & involuntario, sed voluntaria simpliciter, & involuntaria secundum quid, ut notat Divus Thomas q. 6. a. 4., quatenus voluntate efficaci sunt volita, & solum inefficaciter nolita, seu cum simplici quadam displicentia, ratione cujus voluntas possit dicere: Nollem v. g. projectionem mercium, nisi naufragii periculum ad id cogeret.

V. Ubi notandum, vi metus non poni necessario, sed solum posse poni hujusmodi actum conditionalem, *Nollem*, aut simplicem displicentiam; nam qui metu gehennæ non peccat, non tenetur dicere, Nollem abstinere a peccato, nisi gehennæ metus urgeret, ut docent Catholici contra Luther. ex Trid. Sess. XIV. cap. IV. & can. V.; unde quæ fiunt ex metu sunt solum negative, non positive involuntaria secundum quid, & simpliciter voluntaria positive: Solum quæ fiunt ex metu cum contranitentia, ut est projectio mercium, sunt positive secundum quid involuntaria; quæ vero fiunt ex metu, cum inclinatione potius naturæ, quam cum contranitentia, ut est dolor de peccatis, sunt negative involuntaria, & secundum quid, hoc est non omnimode, & perfecte voluntaria; & ideo qui dolet de peccatis ex metu gehennæ, non dicit implicite, & positive: Nollem dolere, si abesset gehenna, quamvis id posset dicere ex eo, quod voluntarietas non est omnimoda, & perfecta.

VI. Ex quibus sequitur primo, non vaca-

re

re culpa mortali transgressionem legum, etiamsi metu v. g. mortis ponantur; cum sint simpliciter voluntariæ, dummodo tamen cætera ex parte materiæ non desint; siquidem aliquando propter metum incussum solet obligatio materiæ variari: Sicut sæpe variatur in lege positiva, quæ regulariter non obligat concurrente metu gravi, & aliquando nec lex naturalis; non enim cum periculo mortis teneor subvenire proximo in necessitate constituto; aut negare domino ensem depositum, quando vult eo abuti ad occidendum innocentem.

VII. Sequitur II. Consensum meticulosum naturali jure sufficere ad contractus perficiendos, cum sit simpliciter voluntarius; dummodo tamen preter consensum ad contractus requisitum detur titulus legitimus; nam quæ dantur v. g. Usurario, non possunt ab eo retineri, non quia in Mutuatario deest liber consensus ad dandum, sed quia deest titulus legitimus, quo dominium transferri possit; Non enim datur titulus liberalis donationis, ut constat, quia ea non dantur liberaliter, sed in pretium mutui; neque titulus alterius contractus onerosi, ut ostenditur cum de usuris.

VIII. Utrum autem donatio, vel promissio metu extorta jure naturæ obliget, ut obligant alii contractus? dissidium est apud Doctores. Negant Azor., Mol., Vasq. 1. 2. d. 27. cap. 3. n. 19., quia hi actus videntur natura sua postulare, quod liberaliter fiant, atque adeo non coacte. Sanch. tamen l. 4. d. 14., & Less. c. 17. verius docent, naturali jure esse validam donationem, & promissionem metu extortam, non secus ac venditionem, aliosque onerosos contractus; cum eadem libertas videatur sufficere universim ad quemcumque contractum.

Ex hoc autem quod donatio debeat esse liberalis, sequitur solum, quod nihil ob eam possit in compensationem accipi, non vero quod debeat esse omnino libera, absque mixtione involuntarii; unde invalida sit jure naturæ, si metu extorqueatur. Verum quidem est, restituenda esse, quæ donatione metu injusto extorta accipiuntur, idque quia per injuriam accepta sunt, non quia donatio fuit invalida: Sicut etiam qui metu induxit aliquem ad vendendum equum, tenetur in conscientia ad arbitrium vendentis contractum rescindere, quamvis venditio fuerit valida. Si tamen metu juste incusso aliquid accipiatur, non datur onus restituendi, cum desit injuria, & injustitia: Unde sit, quod si deprehensus, v. g. in adulterio, aliquid donat marito, ne occidatur, illud restituendum sit, quia hujusmodi metus injuste incutitur, cum non possit maritus occidere uxorem in adulterio deprehensam, quamvis leges civiles illum non puniant, quia præsumunt occisionem hanc fieri citra libertatem ex vehementia passionis: contra vero non debet restitui, quod forte ab uxore adultera donetur marito, ne illam accuset apud Judicem: cum hic metus juste incutiatur, eo quod licite possit illam accusare.

IX. Circa divisionem metus, dividitur I. Nam alius provenire dicitur ab intrinseco, ut si quis capite plectendus ob sua delicta ad mortem vitandam promittat ducere in uxorem filiam judicis, vel promittat huic pecuniam; Sicuti etiam si proveniat ex causis naturalibus; ut si quis metu naufragii voveat ingressum in Religionem Alius provenire dicitur ab extrinseco, quando scilicet ab extrinseca persona directe incutitur ad consensum extorquendum, sive incutiatur juste, sive injuste.

Dividitur II., quatenus alius dicitur cadere in virum constantem, alius in inconstantem. Ille appellari solet metus justus, probabilis, & gravis, quia non repugnat constantiæ, ac fortitudini, sed juste, ac probabiliter, seu rationabiliter eo terretur vir constans, ac fortis. Hic vero dicitur metus injustus, improbabilis, & levis, quia constantiæ, ac fortitudini repugnat, & inconstantis hominis est, vani, ac levis illo terreri, ut notat D. Th. in 4. dist. 29.

Duæ autem præcipuæ conditiones requiruntur, ut metus cadere possit in constantem virum, ut notat Sanch. l. 4. d. 1. Altera est, quod malum imminens sit grave, ex leg. 1. ff. *de eo quod metus causa*; in dubio autem, num malum sit grave, an leve? censendum esse leve ex Farinac. 2. p. fragmentorum, v. Metus, quia scilicet in dubio standum pro valore actus, qui est in possessione. Altera conditio est, quod timens non vane, ac leviter, sed probabiliter, ac rationabiliter credat malum illud sibi imminere; cum hoc sit proprium viri constantis, prout opponitur inconstanti, ac levi, ex D. Thoma loco laudato. Sed quoad hæc nonnullæ difficultates emergunt enodandæ, quod sequentibus conclusionibus præstabimus.

ARTICULUS II.

Enodantur plurimæ difficultates quoad metum cadentem in constantem virum.

I. Metus cadens in constantem virum debet esse gravis respective.
II. Malum, quod timeri debet, satis est, si timeatur in consanguineis, vel affinibus, aut alio arctissima amicitia conjuncto.
III. Malum grave non est mors dumtaxat, sed etiam infamia, & amissio rei valde notabilis, necnon gravis pœna, ut excommunicatio, carcer diuturnus, servitus.
IV. Quandonam metus reverentialis dicatur cadere in constantem virum?
V. Quandonam sponsalia celebrata a patre pro filia præsente, & tacente sunt invalida?
VI. Num preces importunæ superioris de se metum gravem incutiant?

I. Dico I. Metus, ut sit cadens in virum constantem, debet esse gravis, non absolute, sed respective; quandoquidem idem metus potest esse gravis respectu unius infirmioris, non vero respectu alterius robustioris. Ita communiter cum Sanch. l. 4. d. 3. Unde infertur, minorem metum requiri in fœmina, quam in viro; quia ea facilius terretur. Minor autem metus habetur vel ex minori probabilitate ejusdem mali, vel ex minori malo, etiamsi sub eadem probabilitate.

II. Dico II. Malum grave, quod timeri debet, non semper debet in propria persona timeri immediate; satis enim est, ut timeatur in persona consanguineorum, ut colligitur ex cap. *Sciant cuncti de electione in sexto*, quia natura ipsa amore conciliat consanguineos, ita ut malum illorum reputetur proprium. Idemque dicitur de affinibus; cum sint consanguinei alterius ex conjugibus, qui sunt duo in carne una. Idem etiam dicitur, si malum immineat alicui arctissima amicitia conjuncto, quia ex Philosopho, Amicus est alter Ego, & Horatius Amicum vocat, Animæ dimidium suæ. Idem etiam aliqui putant apud Meroll. n. 31. si malum immineat domesticis. Sed immerito; nisi forte gravis injuria inde domino resultaret. Malum autem imminens consanguineis, vel affinibus, ut reputetur proprium, debet consanguinitas, vel affinitas non extendi ultra quartum gradum, ex Sanch.; nam usque ad hunc gradum dirimitur matrimonium, & censetur affectio naturalis durare; Potest tamen per accidens damnum reputari proprium aliquando, etiamsi immineat consanguineis ultra hunc gradum, si forte immineat toti prosapiæ gravis dehonoratio.

III. Dico III. Mala, quæ metum justum, & cadentem in virum constantem causare possunt, non solum est mors, vel mutilatio, sed etiam gravis corporis cruciatus, servitus, carcer diuturnus, amissio honoris &c. Ita Sanch., & alii. Idemque dicas de infamia gravi, ac de amissione majoris partis bonorum, imo etiam amissione rei magnæ, & notabilis; cum hæc omnia virum constantem jure optimo deterreant. Idem etiam docent aliqui de amissione magni lucri cum Suar. l. 6. de leg. c. 7., apud Meroll. disp. 4. c. 8. dub. 2. n. 29. cont. Sanch. l. 4. d. 5. n. 28.; quia talis amissio censetur grave damnum; unde putant aliqui apud Tambur. & Dianam p. 2. tr. 15. r. 34. contra communionem excusari ab auditione Missæ, e. gr. qui illam audiendo magnum lucrum amitteret. Sed non est aperiendum facile hujusmodi ostium avaritiæ; Cum universim non deterreatur eodem modo Vir constans a cessatione lucri, sicut ab emersione damni. Denique idem dicendum de excommunicatione injusta, quia gravis pœna est hominum consortio privari, ex leg. *Hi, qui vi C. de Apostatis*. Præterquamquod etiam injusta excommunicatio timenda est, II. quæst. 3. c. 1., cum sæpe ad vitandum scandalum sacramentis privet, & infamiæ notam aliquam inurat.

IV. Dico IV. Metus reverentialis non est cadens in constantem Virum, nisi minæ, aut verbera, vel quid simile metui adjungatur. Ita communius cum Sanch. lib. 4. disp. 6. n. 7. contra Baldum, Menoch., & alios. Probatur; Metus viri constantis Professionem Religiosam annullat, ut communiter docent cum Suar. tom. 3. de Religione lib. 3. c. 4., sed metus reverentialis Professionem non annullat; ergo hic non est metus Viri constantis. Minor probatur; etenim ita decisum est in Rota Romana apud Farinac. tom. 2. decis. 579., & colligitur ex capite finali, *Qui Clerici, vel voventes*, ubi dicitur Votum emissum præcepto regio, vel Parentum non esse nullum. Et ratio a priori est, quia hujusmodi metus non terret constantem Virum, nisi minæ graves adjungantur.

Neque dicas: Minas graves, etiam seclu-

clufo metu reverentiali parere metum constantis Viri; ergo e converso metus reverentialis cadit in Virum constantem, etiam minis seclusis. Nulla enim est consequentia; inde enim solum sequitur, quod secluso metu reverentiali graviores debeant esse minæ, ut constantem deterreant; minus graves vero, si adjungantur metui reverentiali.

V. Hinc colligitur, valida esse Sponsalia, si Pater ea contrahat pro Filia præsente, & tacente, ut habetur cap. unico *de Desponsatione Impuberum in sexto*: quamvis forte Filia ob reverentiam Paternam consentiat, ac taceat; dummodo tamen Sponsalia non sint admodum præjudicialia, & indigna tali Filia; quia tunc, ut notat Sanch., in foro exteriori non præsumitur consensus, quando Filia ob reverentiam Patris taceret.

VI. Dico ultimo, neque Preces importunæ Principis, ac Superioris de se incutiunt metum gravem cadentem in Virum constantem. Ita etiam communius cum Sanch. d. 7. Henriq. lib. 11. c. 9., & aliis contra Baldum, Rebuf. Ostiensem. Etenim preces istæ non videntur habere tantam vim, ut concutiant animum constantem, nisi tamen fuerint a Superiore consueto tyrannice se gerere adversus non sibi acquiescentes. Putat tamen Sanch. contra Suar. & Henriq. preces assiduas, & instantissimas, si metui reverentiali superaddantur, constituere metum Viri constantis. Ratio est, quia si utrumque conjungatur, minuitur valde libertas.

ARTICULUS III.

An Metus Gravis excuset a culpa Transgressorem legum Humanarum?

I. Videtur Lex humana universim obligare etiam cum discrimine vitæ.
II. Alii docent nunquam cum tali discrimine posse legem hanc obligare.
III. Sed verius solum per accidens in aliquibus casibus non excusat.
IV. Evacuantur rationes in oppositum.
V. Excommunicatus vitandus potest ad mortem declinandam Sacramenta ministrare; non tamen Sacramentum Pœnitentiæ ex defectu Jurisdictionis.
VI. Quamvis urgens metus gravis non sit causa justa simulandi Sacramentum Pœnitentiæ; est tamen causa sufficiens ad simulandum contractum matrimonialem.
VII. An liceat consummare Matrimonium celebratum cum impedimentis impedientibus, puta cum voto simplici Castitatis, ad mortem vitandam.
VIII. Num contrahat excommunicationem latam contra homicidas, qui metu mortis alium occidit?
IX. Num possit Carthusianus vesci Carnibus in extrema necessitate?
X. Metus gravis excusat a transgressione legis humanæ, quamvis ea pœnam capitis imponat.

I. CAjet. 1. 2. quæst. 92. art. 4. cum Adriano, & Durand. docet, leges humanas obligantes ad mortale, etiam cum periculo mortis, retinere vim obligandi; præsertim si ad Religionis cultum pertineant, puta ne quis communicet cum excommunicato, ne quis sine vestibus sacris celebret &c. Probant primo, quia in cap. *Sacris De his, quæ vi*, decernitur communicationem cum Excommunicato non excusari metu mortis, & redditur ratio his verbis, *Cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere*. Probant secundo, quia lex humana obligat in conscientia, & reddit rem de se non peccaminosam, graviter peccaminosam, per hoc præcise, quod prohibeatur; atqui pro nullo metu licitum est peccare, ne venialiter quidem; ergo nec transgredi legem humanam. Tertio quia ex cap. *Satius* 31. q. 4. præstat fame perire, quam idolothytis vesci; Et miles tenetur cum vitæ discrimine stationem tenere, ac hostem aggredi. Parochus pariter tempore pestis tenetur Sacramenta ministrare; ergo universim parendum humanis legibus, quin metus gravis a culpa excuset.

II. Secunda sententia cum Almaino, & Majore tenet, nunquam posse legem humanam cum vitæ discrimine obligare: Tum quia arduum valde est exponere vitam pro re, quæ nec Jure naturali, nec Divino requiritur ad æternam salutem; Tum etiam quia lege naturali præcipitur conservatio vitæ; ergo lex humana non potest ad vitam contemnendam obligare.

III. Communiter tamen docent, Metum cadentem in Virum constantem regulariter excusare a legis humanæ transgressione; esto in aliquibus casibus non excuset per accidens; quando scilicet observantia legis humanæ confert ad bonum publicum, aut ad observantiam legis naturalis, vel Divinæ. Ita Vasq. d. 161. cap. 2. Suar. Bonac., & se-

& fere omnes. Ratio est, quia Jurisdictio humana vel non potest cum tanto detrimento obligare; vel si potest, ex suavi, qua utitur providentia non vult obligare: Vita certe non subest potestati humanæ, nisi per ordinem ab bonum commune, aut ad obsequium Numinis; & consequenter lex humana non potest cum eo rigore obligare, ut vita contemnatur, quando non expedit ad bonum commune, vel ad obsequium Dei. Esto autem id posset, Voluntas tamen prudens Legislatoris non præsumitur cum tanto rigore obligare ad nimis dura; præcipue quando magna necessitas non urget. Quod etiam communiter Doctores docent de lege Divina positiva.

Confirmatur; quia ex cap. *Consilium de Observantia Jejunii*; Nemo tenetur jejunare cum detrimento salutis; sicut nec Missam audire cum periculo gravis nocumenti; Et ex cap. *Inter De sententia excommunicationis* propter famis necessitatem licitum est cum excommunicato communicare.

Hinc fit, per accidens solum posse aliquando legem humanam obligare cum discrimine vitæ; quando scilicet id expedit ad bonum commune; ut accidit, quando præcipitur Militi, ne discedat a sua Statione, & Parocho, ne tempore pestis recedat a sua Parochia: Sicut etiam quando concurrit cum lege humana jus naturale, aut Divinum; puta si Tyrannus mortem minetur, nisi comedantur carnes die Veneris, idque in contemptum potestatis humanæ, aut Religionis Catholicæ: tunc profecto moriendum potius, quam cooperandum tali contemptui, qui jure naturali prohibetur.

IV. Ad rationes in contrarium pro prima sententia respondetur. Ad primam: in eo capite dicitur, communicatio cum Excommunicato non licere ob metum mortis, quando scilicet talis communicatio cadit in contemptum Ecclesiasticæ censuræ, ut notant Salas, Bonacina, Coninch., sine vestibus sacris probabilius licitum est ad vitandam mortem celebrare, quando id non præcipitur in contemptum Religionis, ut docet Vasquez in 1. 2. d. 161. c. 3. Suar., Laym. Salas: Quod si non liceat (ut tenet Cajet.), etiam id erit ob concursum legis naturalis, quæ obligat ad tractandum Sancta sancte, non sancte autem viderentur tractari, si quis sine sacris vestibus celebraret. Ad secundam: involvitur ibi sophisma, inferendo a sensu composito ad divisum: certe quando lex obligat, non licet illam transgredi ad vitam conservandam, sed negamus obligare cum discrimine vitæ. Ad tertiam: fame moriendum potius, quam idolothytis vesci, si adsit scandalum activum, aut species idololatriæ; quia tunc concurrit cum lege humana lex naturalis, ut diximus. Denique miles, & Parochus ad ea tenentur propter bonum commune, quod prævalet particulari.

Ad rationes pro secunda sententia respondetur, legem humanam posse ad difficillima obligare, quando id expedit ob causas gravissimas, nunquam vero posse obligare ad mortem sibi consciscendam contra legem naturalem; potest tamen præcipere, quod vitæ discrimen manifestum quis subeat, si id expediat ad bonum publicum, aut ad Dei obsequium.

V. Sequitur ex dictis primo, posse Sacerdotem excommunicatum, vel interdictum, ad vitandam mortem, vel infamiam, præmissa solum contritione, si desit copia Confessarii, celebrare, ac Sacramenta ministrare; cum id tantum jure Ecclesiastico prohibeatur ratione Censuræ. Sacramentum tamen Pœnitentiæ ministrare non potest, si sit excommunicatus vitandus; quia ex defectu Jurisdictionis Sacramentum hoc esset irritum; Nec urgens metus gravis est causa justa simulandi administrationem Sacramenti, ut constat ex propositione 29. damnata ab Innocentio XI. Si tamen esset excommunicatus toleratus, posset illud ministrare petenti, quia post Extravagantem, *Ad vitanda* Concilii Constantiensis non privatur Jurisdictione, unde valide absolveret.

VI. Sequitur secundo, ob metum gravem posse Cajum celebrare Matrimonium cum Berta exterius, etiamsi adesset impedimentum dirimens: quamvis non possit ob metum mortis hujusmodi matrimonium consummare. Ita Vasq., Becan., Suar. l. 3. de leg. c. 30. Probatur prima pars illationis; quia impedimentum dirimens non obligat ad abstinendum a contrahendo matrimonio exterius posito tali metu, simulando talem contractum, ac vitando mendacium, sive adhibita æquivocatione, ut notat Sanch. l. 4. d. 16., sive adhibita locutione materiali. Neque dicas, illicitum esse simulare Sacramentum Pœnitentiæ ob metum mortis, proferendo materialiter verba absolutoria; ergo etiam illicitum est simulare ob metum mortis Sacramentum Matrimonii. Nam contra est, quia in primo casu simularetur Sacramentum directe, quia poneretur supra materiam debitam forma sacramenti

sine

fine sacramento. At in secundo casu simularetur directe (prout licet) solum contractus matrimonialis, quo simulato nullum constitutivum Sacramenti poneretur; unde non simularetur administratio Sacramenti. Sed hac de re fusius in expositione illius thesis 29. ab Innoc. XI. proscriptæ.

Secunda pars illationis, quod scilicet consummatio talis matrimonii ob metum mortis non liceat, ex eo patet; quia cum tale matrimonium sit nullum ob impedimentum dirimens, ejus consummatio esset fornicaria, atque adeo nullatenus licita.

VII. Sequitur tertio, nec licere ob metum mortis consummationem matrimonii celebrati cum impedimentis impedientibus, v. gr. cum voto simplici castitatis. Ratio est, quia eo ipso ac matrimonium est metu extortum, est irritum, ex cap. *Veniens*, secundo *de Sponsal.* ut communius, & probabilius docent cum Sanch.; ergo ejus consummatio est pariter fornicaria, & illicita. Probabiliter tamen Ledesm. Palud., Vega putant in tali casu non habere vim legem Ecclesiasticam irritantem matrimonium metu extortum; atque adeo illud validum esse, & licitam ejus consummationem. Ratio est, quia lex ista lata est in favorem metum passi; in hoc autem casu non vergeret in illius favorem, sed in damnum, quia obligaret illum vel ad subeundam mortem, si non consummaret Matrimonium, vel ad committendum mortale, si consummaret; ergo in tali casu lex non obligaret: Notandum tamen, quod ut matrimonium hoc sit validum, celebrari deberet coram Parocho, & Testibus; ne sit aliunde irritum. Adde, quod posito eo impedimento impediente, non solum posset debitum reddi, sed etiam peti ad mortem declinandam, quia licet petere debitum positivo voto simplici castitatis sit intrinsece malum; at posito metu mortis votum illud non obligat; cum votum sit instar legis privatæ, quæ concurrente metu gravi cessat obligare, ut notant Sanch. l. 4. c. 13. Sot. Val., & alii.

VIII. Sequitur quarto, quod si præcipiatur, v. gr. sub pœna excommunicationis auditio Missæ, qui ob metum gravis damni Missam non audiret, sicut non contraheret culpam, ita nec excommunicationem; si vero sub pœna excommunicationis prohibeatur, v. gr. homicidium, quod est intrinsece malum, & Cajus ob metum mortis homicidium patraret, peccaret quidem contra legem naturalem, sed non contra legem Ecclesiasticam comminantem excommunicationem; unde hic illam non incurreret, ut docent Avila, & Suar. de Censur. d. 4. sect. 3. contra Duardum, & Alteriis; cum lex Ecclesiastica concurrente metu gravi desinat obligare. Unde etiam fit, quod si quis v. gr. habeat votum non occidendi Clericum, & ob metum gravem illum occidat, in Confessione solum deberet dicere, se patrasse homicidium, non exprimendo nec Clericatum illius, nec votum proprium; quandoquidem neque contra legem ecclesiasticam peccavit, nec contra votum; & consequenter nec excommunicationem contraxit, nec sacrilegium.

IX. Sequitur quinto, quid dicendum ad celebre quæsitum; Num possit Carthusianus carnibus vesci, quando necessariæ sunt ad vitæ conservationem? Martinus de Magistris, Medina, & alii apud Vasq. in 1. 2. disp. 162. affirmant. Quinimo Almainus, & alii putant, illum ad id teneri, quando morbi vis exigat esum carnium; idque vi legis naturalis obligantis hominem ad vitam conservandam. Communius tamen cum Vasq. loco laudato, Salas, Layman. docent quod licet Carthusianus teneatur carnibus vesci, quando alii cibi non suppetunt, cum prævaleat tunc lex naturalis de vita conservanda: nihilominus si alii cibi suppetant, non poterit vesci carnibus, quamvis exponatur periculo vitæ. Ratio est, quia consuetudo antiquissima hujus Sancti Instituti ita votum hoc interpretatur, ut obliget etiam cum vitæ discrimine. Nec est mirum, quod possit lex humana, aut votum obligare ad aliquod opus virtutis, etiam cum vitæ jactura, quando subest ad id aliqua honesta, & justa causa. Sic propter bonum commune tenetur Miles in sua statione persistere, etiam cum vitæ discrimine; & laudabiliter Uxor cum vitæ periculo opitulatur suo marito laboranti morbo contagioso; potestque ad id voto se obligare: Atqui in casu nostro adest honesta, & justa causa, cur Carthusiani se obligent ad abstinendum à carnibus, etiam cum discrimine vitæ, videlicet ut tam laudabile, & egregium virtutis opus exerceatur; adeo ut ex reverentia erga suam Constitutionem malit Carthusianus illam exacte servare, quam vitam protrahere, & a morbo liberari: ergo laudabiliter voto ad id se obligant, juxta communem eorum interpretationem, & tali voto ligantur. Et sane nemo tenetur Uxorem ducere, etiamsi necessaria sit ad vitæ conservationem; nec tenetur

netur Religiosus mutare locum, ut vitam protrahat, & ab ægritudine liberetur: Fratres Capuccini non tenentur laneam vestem deserere, & in molli culcitra cubare, dum ægrotant, ut vitam protrahant; quare nec Carthusiani tenentur carnibus vesci, ut ab ægritudine liberentur: Communiter etenim Medici docent, esum carnium non esse præcise necessarium ad vitam conservandam; & licet is esset necessarius, ut vita diutius prorogetur; nemo tamen tenetur vitam prorogare, aut delicate vivendo, aut declinando asperitates aut Monasticæ, aut Asceticæ vitæ communes.

X. Sequitur ultimo cum Salas, Bonac. Sanch. l. 1. c. 18. contra Sa, Metum gravem excusare a transgressione legis humanæ, etiamsi pœnam capitis imponat; quia quamvis ea pœna imponatur, ut arceantur homines a transgressione legis; at concurrente metu gravi lex illa non obligat.

ARTICULUS IV.

An Metus gravis excuset a Transgressione legis Divinæ positivæ?

I. Gravis metus excusat a Transgressione legis Divinæ positivæ, dummodo hæc non concurrat cum lege naturali, nec concernat publicum bonum.

II. Fit id perspicuum exemplis Sacrorum Bibliorum.

III. Adultus non tenetur cum vitæ discrimine Baptismi Sacramentum suscipere, si possit commode actu contritionis sibi consulere.

IV. Tenetur tamen cum vitæ discrimine infantem baptizare mox decessurum.

V. Ad mortem declinandam non potest Sacerdos sigillum Sacramentale violare; aut in una tantum specie consecrare; vel extremam unctionem sano conferre.

VI. Licitum tamen est Sacerdoti concurrente metu gravi Eucharistiam ministrare Peccatori occulto, quamvis clam illam petenti; nec non Eucharistiam in materia dubia, puta in vino congelato, conficere.

I. NEgant Gabriel, Major, Sotus, ob rationes articulo superiori adductas a Doctoribus putantibus, metum gravem non excusare a transgressione legis humanæ. Sed communiter cum D. Thoma 1. 2. q. 100. ar. 8., Suar., Medina, Azor. docent regulariter excusare, prout dictum est de lege humana, quando scilicet non concurrit cum lege naturali, nec concernit publicum bonum. Ratio est, quia quodcumque non est intrinsece malum, quod prohibetur lege divina positiva, toties ad id obligamur a libero Dei arbitrio, quod non præsumitur cum tanto discrimine obligare; cum ipse sit benignissimus, & nostrum figmentum, ac imbecillitatem cognoscat. Hinc communiter docent, præceptum de integritate materiali Confessionis, ac de Confessione communioni præmittenda non obligare cum periculo gravis damni; Contra vero non licet Parocho a sua residentia abesse tempore pestis, quia præceptum Divinum de residentia Pastorum in hoc casu concernit bonum publicum: Nec licet præceptum Divinum violare, si ad illud violandum a Tyranno obligemur in ejus contemptum; quia tunc lex Divina positiva concurrit cum lege naturali præcipiente in tali casu vitæ jacturam.

II. Confirmatur Conclusio exemplis Sacræ Scripturæ. Nam 1. Regum 21. legimus de Davide, quod ob famis necessitatem citra culpam comederit panes propositionis, quos non licebat Laicis manducare. Matthæi 12. Christus Dominus ob eandem rationem excusavit Discipulos colligentes spicas die Sabbati. Primo Machab. 2. Matathias diebus Sabbatorum, quando quies jure Divino præcipiebatur, pugnavit extrema necessitate compulsus. Et Josue cap. 5. legitur, quod Filii Israel per annos quadraginta non fuerunt circumcisi, eo quod non poterant commode Divinam legem Circumcisionis servare, ac vulnera curare.

III. Ex dictis sequitur primo, non teneri Adultum cum vitæ discrimine suscipere Sacramentum Baptismi; nec post mortale Sacramentum Pœnitentiæ, quando potest commode contritione sibi consulere: Nisi tamen per accidens aliquando urgeret obligatio suscipiendi Baptismum ad fidem confitendam. Ita Suarez, Corduba, Sayrus, Sanchez l. 1. c. 18., & alii communiter contra Azorium tom. 1. cap. 11. quæ. 2.

IV. Sequitur secundo, debere nos cum periculo vitæ infantem, qui periclitatur, baptizare; quia concurrit lex naturalis de præferenda vita spirituali proximi nostræ temporali.

V. Sequitur tertio, urgente metu mortis, non licere Sacramenti administrationem simulare, aut violare sigillum Confessionis, aut consecrare in una tantum specie, vel extremam Unctionem sano conferre, & similia; quia bonum commune Religionis, quod his præceptis attenditur, præponi debet damno particulari.

VI.

VI. Sequitur quarto, ex Bonacina, Suarez, Henriquez, Diana p. 3. tr. 6. resol. 48., licere Sacerdoti metu mortis Eucharistiam ministrare clam peccatori occulto, & conficere Sacramenta in materia dubia, v.g. Eucharistiam in vino congelato; quia lex ista Divina non videtur cum tanto discrimine obligare. Neque dici potest, actionem illam porrigendi Eucharistiam peccatori esse intrinsece malam. Nam si hoc esset, neque dari ea posset peccatori occulto publice petenti; quod est falsum.

ARTICULUS ULTIMUS

An Metus gravis excuset a Transgressione legis Naturalis?

I. Naturalia præcepta alia sunt affirmativa, alia negativa. Ex his autem alia sunt circa objectum simpliciter, & in quacunque hypothesi incohonestabile, Alia vero versantur circa objectum, quod in aliquibus circumstantiis cohonestari potest.

II. Metus gravis culpam extenuat; raro tamen ita illam minuit, ut ex mortali evadat venialis.

III. Præcepta naturalia affirmativa, non secus ac præcepta divina positiva non obligant regulariter cum vitæ discrimine; nisi forte concernant bonum commune, aut bonum spirituale proximi.

IV. Similiter præcepta naturalia negativa, quæ sub aliquibus circumstantiis cohonestari possunt; unde possumus cum moderamine inculpatæ tutelæ invasorem occidere, brachii amputationem permittere ad mortem declinandam, & sigillum naturale ad vitandum patriæ excidium, vel mortem innocentis, violare.

V. Præcepta tamen negativa, quæ nullatenus sunt cohonestabilia, etiam cum vitæ discrimine semper servanda sunt. Immo si quis putet se esse in mortali, & ad inferos detrudendum, si hic, & nunc occidatur, non potest ad declinandam hanc mortem v.g. fidem negare.

VI. Num possit lex negativa non fornicandi, aut non furandi in aliquibus circumstantiis cohonestari?

VII. In nullo casu licitum est directe occidere innocentem. Quamvis fugiens ad mortem evadendam possit infantem conculcare; non tamen, si hic sine baptismo sit moriturus.

VIII. Num liceat ad evadendam mortem commodare gladium volenti occidere suum hostem; ostendere ubi sit, qui ad necem petitur; admovere scalam volenti per fenestras ascendere ad furandum, aut ad virginem stuprandam?

IX. Num liceat similiter Nauclero transvehere volentes duellum committere, aut alios occidere?

X. Num peccent remigantes in Triremibus Turcarum Christianos vexantium ad mortem declinandam?

XI. Num liceat in extrema necessitate vesci carnibus hominum mortuorum? & Utrum ad id homo teneatur in hypothesi, quod liceat?

I. PRænotandum, præcepta naturalia quædam esse affirmativa, quæ obligant pro determinato tempore, ut est præceptum Correctionis fraternæ, servandi votum, amandi, & colendi Deum, elargiendi stipem &c.: Quædam vero negativa, quæ obligant semper, & ad semper; ut est præceptum non adorandi Deos alienos, non blasphemandi, non occidendi. Præcepta tamen negativa quædam versantur circa objectum intrinsece malum, quod sub nullis circumstantiis sit cohonestabile, ut est præceptum non pejerandi, non mentiendi, &c. Quædam vero versantur circa objectum, quod sub aliquibus circumstantiis cohonestari potest, ut præceptum non occidendi, non furandi &c.; cum licitum, & honestum fit occidere reum juste damnatum, & in extrema necessitate licitum sit furari.

II. Advertendum ulterius, metum gravem, etsi non adimat culpam, minuere saltem illam: quod constat tum ex cap. *Sacris, de his, quæ vi*, ubi dicitur: *Licet Metus extenuet culpam*: Tum etiam quia metus coarctat libertatem ad peccandum requisitam. Vix tamen accidit, libertatem sic diminui, ut peccatum ex mortali ratione metus evadat veniale, ut docent Salas, Palaus, Sanch. lib. 4. d. 1. Et ratio est, quia raro accidit, quod tollat deliberationem requisitam ad mortaliter peccandum. His annotatis

III. Dico primo, præcepta naturalia affirmativa regulariter non obligant cum vitæ discrimine, eo pacto quo diximus de præceptis divinis positivis, ac de humanis. Ita Sanch. l. 1. c. 18. Salas, Azor., & alii communiter. Fundamentum est, quia ipsa ratio naturalis dictat, talem legem in ea circumstantia non obligare; etenim cum præcepta affirmativa non obligent semper, & ad

& ad semper, sed solum quando oportet, & sicut oportet, obligant solum juxta dictamen prudentiæ, & servato ordine charitatis, atque adeo non obligant cum vitæ discrimine; Sic lex naturalis obligat ad restituendam rem domino suo; at ipsa etiam lex naturalis dictat, non esse restituendum ensem domino furioso, quando hic vult abuti ense ad homicidium patrandum. Pariter lex correctionis fraternæ, & lex naturalis de stipe eroganda non obligant cum discrimine vitæ, nec cum gravi detrimento. Idemque dicas de obligatione naturali servandi votum, ac juramentum promissorium.

Dixi tamen in Conclusione, Regulariter metum gravem excusare; nam si præceptum affirmativum respiciat bonum commune, vel bonum spirituale proximi, non excusat: tenemur enim cum vitæ discrimine defendere patriam, conferre Baptismum infanti moribundo &c.

IV. Dico secundo, præcepta naturalia negativa, quibus prohibentur actiones, quæ possunt sub aliquibus circumstantiis cohonestari, neque obligant cum discrimine vitæ sub iis circumstantiis.

Fundamentum etiam est, quia ratio ipsa naturalis dictat, sub iis circumstantiis nullam esse obligationem; sicut enim de se est intrinsece malum occidere innocentem, & præcepto naturali negativo obligamur ad non nocendum illi; at sub circumstantia, quod Deus Abrahæ præcipiat occisionem Isaaci, ipsa ratio naturalis dictat, innocentem esse occidendum: Ita pariter de se est intrinsece malum occidere alium; sed instante mortis discrimine ad propriam defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ licet. Eodem modo licitum est ad mortem evitandam sibi manum amputare, (quamvis id lege naturali secundum se prohibeatur) & quidem non solum quando mors imminet ab intrinseco, videlicet a morbo, quod omnes admittunt; sed etiam quando timetur inferenda ab extrinseco, ut docent Tolet., Less., Filliuc., Nav., &c. Similiter violare sigillum naturale prohibetur præcepto naturali negativo; at ad evitandum grave damnum aliquando licet, puta ad evitandum patriæ excidium, aut mortem innocentis, ut docent Soto, Molina, Less. c. 11. d. 8.: Sic etiam exponere se periculo peccandi mortaliter, v. gr. cohabitando cum muliere, naturali jure negativo prohibetur: quod tamen ad evadendam mortem aliquando licet; dummodo periculum illud proximum physice orationibus, ac mortificationibus fiat remotum moraliter; ut docent communiter cum D. Thom. 2. 2. q. 10. art. 9. Salas in 1. 2. tract. 3. disp. 30. Henriquez, Suarez, Sanchez: tunc enim periculum illud non est moraliter voluntarium, posito quod sine vitæ discrimine nequeat declinari.

V. Dico ultimo: Præcepta naturalia negativa, quibus prohibentur actiones, quæ nullatenus cohonestari possunt sub quibuscumque circumstantiis, ita obligant semper, & ad semper, ut nullus metus cujusvis mali etiam ipsius gehennæ excusare possit transgressorem a culpa. Quare si quis per errorem v. g. putet se occidendum in mortali, nisi fidem neget, atque adeo ad gehennam detrudendum; si vero neget extrinsecus fidem, possit arrepto tempore disponere se ad contritionem, ad confessionem, ac demum ad martyrium, tenetur potius mortem subire, etiamsi putet se ad tartara detrudendum ob mortalia præterita, quam fidem extrinsecus negare; quamvis re vera hic non damnaretur, sed ad cœlum advolaret, quia illud ipsum se exponere morti, ac gehennæ potius, quam peccare, est actus amoris perfectissimus, quo mortalia præterita absque ullo formali dolore remittuntur ob virtualem dolorem in eo inclusum.

VI. Conclusio hæc est communissima, & manifestissima; quia malum culpæ, etiamsi levis, est deterius quovis malo pœnæ; ergo ad mortem, aut aliam pœnam declinandam non est licitum culpam committere; atqui actiones, de quibus loquimur, sub quibuscumque circumstantiis sunt culpabiles; ergo nunquam potest a culpa excusari transgressor. Nunquam ergo potest vacare culpa pejerare, odisse Deum, mentiri, fornicari, hoc est accedere ad non suam. Quando enim Deus Oseæ dixit, ut acciperet mulierem fornicariam, non præcepit fornicationem, sed contulit Oseæ jus in corpus illius mulieris; unde accessus fuit ad suam, & non fornicarius: eo modo, quo non habetur furtum, quando Deus supremus Dominus confert mihi jus in bona Titii, quamvis ea subripiam Titio invito: Propterea quando Deus filiis Israel (Exod. 12.) permisit, ut expoliarent Ægyptios, non dispensavit in lege naturali non furandi, sed solum contulit iis facultatem accipiendi vasa aurea, & argentea, vestemque plurimam Ægyptiorum,

qua

qua posita facultate Supremi Domini, non poterat amplius dici furtum illarum rerum acceptio, eo quod non fieret invito Domino, nempe Deo.

VII. Objicies Glossam in l. penult. ff. *si familia*, ubi habetur, non peccare servum patrantem aliquod delictum, ne pereat, nisi domino pareat;. Et Bart. in l. *Si Servus*, ff. *de noxialibus actionibus*, Salicetus, Jason, & alii excusant eum, quem metu mortis Tyrannus adigit ad occidendum alium injuste; quia sicuti potest aliquis fugiens hostem conculcare, & occidere innocentem, si non posset aliter mortem declinare; ita in casu ad mortem evadendam potest alius occidi: unde in lege laudata, *Si Servus*, dicitur, nihil deliquisse servus, qui domino jubenti obtemperavit.

Respondeo, tam in Glossa, quam in lege *si servus* sermonem esse de servo, qui ob metum mortis obtemperat in iis, quæ solo jure humano sunt prohibita. Cæterum Palaus contra Juristas ostendit esse Catholicum dogma ob nullum metum licere directe occidere innocentem. In casu adducto de fugiente hoste, licitum est conculcare innocentem, quia non intenditur directe occisio, sed habetur per accidens: Eodem modo quando ad victoriam est necessarium, possunt in bello dirigi tormenta bellica adversus turres, esto ibi de industria positi sint aliqui innocentes ab hostibus, ut communiter docent cum Cajet. 2. 2. q. 67. art. 2., & Less. cap. 9. n. 59.; qui tamen addit, fugientem non posse ad mortem declinandam conculcare Infantem sine baptismo moriturum; quia debet præferri vita spiritualis Infantis temporali propriæ.

VIII. Ex dictis sequitur I. juxta doctrinam Sanch. l. 1. c. 3., & Cordubæ contra Comitol. non peccare servum, qui metu mortis inducitur aut ad commodandum, aut ad vendendum gladium occidere volenti; aut ad ostendendum, ubi sit, qui petitur ad necem; aut ad admovendam scalam volenti per fenestras ascendere ad facinus patrandum.

Neque opponas thesim quinquagesimam primam damnatam ab Innocentio XI. Nam (ut in ejus expositione fuse habetur) ea solum fert, non licere famulis adjuvare herum ascendentem per fenestras ad stuprandam virginem, deferendo scalam, aperiendo januam &c., si id faciant metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractentur, ac torvis oculis aspiciantur, ne domo expellantur &c.; non tamen damnatur, id licere metu mortis. Quod sane licitum est, si actiones istæ non sint intrinsece malæ, sed indifferentes, ut nonnulli docent apud Dianam p. 3. tr. 6. res. 48., & apud Sanch. l. 1. Sum. cap. 7. n. 18. contra Comitolum l. 5. q. 7.; etenim juxta hanc sententiam sufficiens causa ad excusandum cooperationem materialem ad illas erit metus mortis, quo major non datur; quamvis metus illius notabilis detrimenti in propositione adducti non sufficiat ad excusandum: Quod si actiones istæ, (videlicet admovere scalas, aut humeris sustentare volentem ascendere ad stuprandam virginem) censeantur esse intrinsece malæ, & non indifferentes, ut verius nonnulli docent cum Comitolo laudato, quippe quæ licet physice sint indifferentes, sunt tamen hic, & nunc proxime ordinatæ ad peccatum, sicut admovere ignem tormento bellico est actio physice indifferens, sed quando ordinatur ad occidendum innocentem, est intrinsece mala moraliter: Certe juxta hanc veriorem sententiam nullatenus illæ actiones licent, etiam si metus mortis interponatur; ad eum modum quo nullatenus licet vocare concubinam jussu domini volentis illam ad peccandum; nec licet scripta deferre ad duellum provocantia; quia cum per se, & proxime ad peccatum ordinentur, sunt intrinsece malæ; Idemque dicas de eo, qui venderet, vel commodaret ensem volenti occidere alterum; nec non de eo, qui ostendit, ubi sit qui petitur, ut occidatur.

IX. Sequitur II., juxta sententiam Avilæ, Cordubæ, & aliorum apud eundem Dianam, non peccare Nauclerum, qui metu mortis transvehit volentes committere duellum, aut alium occidere; quia actio ista transvehendi videtur esse de se indifferens, quamvis, in his circumstantiis videatur ordinari ad inferendum alteri damnum; unde probabiliter metu mortis potest quis excusari a cooperatione ista materiali cum peccato alterius. Sed quia probabilior videtur sententia opposita Comitoli, & aliorum, quod pariter actiones istæ sint intrinsece malæ, ideo nullatenus licere videntur.

X. Sequitur III. ex Vasq. de Scandalo a. 8. dub. 7. Sanchez lib. 9. d. 31. Mol. d. 115., Avila, Azor., Laym. & aliis, non solum non incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ (quod omnes admittunt; cum Lex Ecclesiastica non obliget cum gravi in-

com-

commodo) sed probabiliter nec peccare Christianos remigantes in Triremibus Turcarum injuste vexantium Christifideles. Ratio est, quia remigatio illa videtur actio de se indifferens, qua Turcæ abutuntur; unde ad id cooperari materialiter excusat metus mortis. Verum probabilior videtur sententia opposita Suarii de Censuris disp. 21. sect. 2. n. 60. Navar., Toleti, & aliorum putantium, remigationem istam in his circumstantiis esse intrinsece malam, atque adeo nunquam licere; Sicut nunquam licet Christianis in Triremibus Turcarum metu mortis tormenta bellica exercere, admovendo iis ignem; quandoquidem hujusmodi actio, cum sit de se interfectiva, est intrinsece mala: Quod si solum asportent tormenta bellica, sarcinas, ac necessaria ad bellum, admoveant scalas, & machinas ad muros, porrigant Turcis arma ab iis petita ad Christianos occidendos, probabiliter excusantur a Molina, Azor., Reginal., Sanch., Laym.; sicut etiam si Turcas humeris sustentent, & juvent ad castra munienda, ad ædificanda propugnacula, &c.; quia istæ actiones non adeo proxime, sed remote ordinantur ad peccatum. Excusantur etiam, si damnum inferant Christianis in solis bonis externis; quia præferenda est vita propria bonis externis alienis; quidquid in contrarium dicat Bonac. d. 1. de Contract. q. 2. pun. 10. Imo nec tenentur deinde restituere ea damna, quæ inferunt; ut communius docent contra Molin. d. 115.; quia probabilius est, accipientem res alienas in extrema necessitate non teneri ad restitutionem, quando venerit in pinguiorem fortunam; cum in eo casu omnia sint communia. Illud hic notandum cum Less., Mol., Sanch. l. 1. c. 7., quod Christiani isti, si non remigando possent magnum Reipublicæ Christianæ damnum vitare, videlicet captionem alicujus civitatis, vel pagi multum utilis Reipublicæ, tenerentur potius mortem subire, quam remigare; quia tenetur quilibet vitam suam exponere pro maximo Reipublicæ bono. Hic tamen casus (subdit Molina) raro accidit; quia si quis desistat a remigando, non per hoc deerunt alii, qui id præstent.

XI. Sequitur ultimo, quid dicendum ad quæstionem illam celebrem, Num liceat vesci carnibus hominum mortuorum ad mortem declinandam? Negant Azor., Val., Vict. cum D. Thoma 2. 2. q. 142. a. 4. ad 3., ubi vocat hoc peccatum excedens modum humanæ naturæ, & comparat illud cum turpi commercio bestiarum, aut masculorum.

Sed communius cum Suarez l. 3. de leg. c. 30. Sanchez l. 1. c. 18. Bonac., Less., Cajet. 2. 2. q. 148. a. 2. docent, licere; cum id non videatur intrinsece malum, ita ut non possit simpliciter cohonestari sub circumstantia periculi mortis: Sicut enim abscindere brachium est intrinsece & ex objecto malum, & tamen ad evadendam mortem est licitum; ita in casu. Et sane licitum est ex Sanch., Palao, Sà, Bonacina uti humana carne per modum medicamenti (ut quando datur in pharmacis mumia, necnon ossa, adeps, ac pulveres humani cerebri) quia scilicet natura ab hac medicina non abhorret; quidni erit etiam licitum ad mortem declinandam, sive ob famem, sive ob tyranni imperium, humanas carnes comedere? Adde, quod si licet cadavera scelestorum exponere feris dilanianda, cur non liceat iis vesci extrema fame urgente?

Ad id, quod objicitur, dicendum, D. Thomam non comparare peccatum hoc in omnibuscum peccato nefando, sed solum in eo, quod ambo sint contra naturam, seu lege naturali vetita: At multa præcepta negativa juris naturalis non obligant cum periculo mortis, ut ostendimus conclusione secunda; Quare sicut præceptum naturale v. g. non occidendi alterum, non obligat, quando occisio est in sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ; ita hoc naturale præceptum non utendi in cibum carne humana non obligat, quando ea deservit ad evadendam mortem.

Notant tamen Less., Bonac. Sanch. extrema fame laborantem non teneri vesci tali cibo, tum quia potest adhærere sententiæ oppositæ putanti, id esse simpliciter illicitum; tum etiam quia nemo tenetur omnibus mediis licitis vitam conservare, sed solum ordinariis, & humanæ conditioni, ac proprio statui consentaneis; Unde ex Less. lib. 4. c. 3. dub. 2. Bonac. de contract. d. 2. quæst. ult. & aliis, Nemo tenetur uti pretiosissimis medicamentis ad vitam prorogandam; nec tenetur in obsidione carnes murium comedere, ne moriatur; Neque itaque tenetur vesci carnibus humanis, a quibus natura abhorret: Sicut neque tenetur homo in sui inculpatam defensionem occidere Invasorem: immo Invasus laudabiliter abstinet ab occidendo invasore, quem scit esse in mortali, atque adeo

adeo ad inferos detrudendum; esto non ex hoc teneatur illum non occidere; quandoquidem Invasor sua culpa, ac libere in eo statu miserrimo versatur.

QUÆSTIO V.

De Ignorantia, ac errore Contractus irritante ex defectu Voluntarii.

PRimo plurima prænotanda; deinde inquirendum; An error, vel dolus antecedens reddat contractus jure naturæ irritos? Ex cujus quæstionis decisione plurimarum difficultatum descendit resolutio. Tertio examinandum, An hujusmodi error reddat contractus irritos, saltem jure positivo. Denique eadem inquirenda sunt de errore concomitante.

ARTICULUS I.

Prænotantur Prænotanda.

I. Eodem modo ignorantia, ac error contractus irritans ex defectu voluntarii in consensu. Ac similiter dolus ferens errorem provenientem ab altero decipiente.

II. Error antecedens dans causam contractui reddit actum simpliciter involuntarium; Error vero concomitans, seu incidens in contractum non reddit actum simpliciter involuntarium, sed non voluntarium. Uterque error potest esse invincibilis, & vincibilis, seu consequens ad pravium actum voluntatis.

III. Quænam dicatur causa finalis; quænam impulsiva contractus?

IV. Quinam sit in contractibus error circa substantiam, quinam vero circa qualitates? Et quando error circa qualitates redundat in substantiam?

V. Contractus alii sunt onerosi, alii lucrativi; Alii stricti juris, alii bonæ fidei. Ilthæc tamen divisio non est ex natura rei.

I. REcolendum primo, Errorem supra ignorantiam (quæ de se importat privationem scientiæ) addere positivam deceptionem. Hinc tam ignorantia, quam error impediunt consensum, & reddunt actum non voluntarium ex D. Thoma in 4. dist. 30. quæst. 1., quia nihil volitum, quin præcognitum ex Philosopho 3. de Anima 31., Ignorantia autem tollit cognitionem, error tollit cognitionem veram, & ideo eodem modo irritant contractus ignorantia, ac error; Quia tamen plerumque supponitur in contractibus aliqua rei notitia, ideo communiter dicimus, errorem potius quam ignorantiam contractus irritare.

In hoc tamen differt Error a Dolo, quod dolus fert errorem provenientem ab altero decipiente; unde *lege 1. de dolo* definitur, quod sit Calliditas, fallacia, aut machinatio ad alterum circumveniendum. Hinc ignorantia magis late patet, quam error, & hic, quam dolus.

II. Prænotandum II. Errorem (idemque semper dicas de ignorantia, & dolo) alium esse antecedentem, qui scilicet dat causam contractui, quatenus si error non interfuisset, contractus non fieret; unde actus est involuntarius, & voluntati repugnans: Alium vero esse comitantem, qui non dat causam contractui, sed incidit in contractum, quatenus si error non interfuisset, adhuc contractus fieret, quamvis forte non tanto pretio, nec cum talibus circumstantiis; & hujusmodi error non reddit actum simpliciter involuntarium, cum non fit causa contractus repugnantis voluntati; siquidem voluntas, etiam errore deficiente, contraheret; reddit tamen actum non voluntarium; cum nihil sit volitum, quin præcognitum. Uterque error potest esse vel invincibilis, si scilicet errans non potest, aut non debet eum superare; vel vincibilis, seu consequens ad prævium actum voluntatis, si scilicet superari debeat, aut possit, & id negligatur.

III. Præterea causa alicujus contractus potest esse vel finalis, vel impulsiva. Dicitur Finalis ea, ob quam tanquam ob motivum intrinsecum ponitur actus: dicitur impulsiva illa, ob quam tanquam ob motivum extrinsecum actus ponitur; eaque solum impellit ad actum ponendum, ut notat Suarez l. 2. de voto cap. 11. v. g. quando quis

quis erogat stipem Sacerdoti, quem putat pauperem, ac probum, paupertas sublevanda dicitur causa finalis, probitas causa impulsiva: Quamvis enim, si ejus improbitas deprehenderetur, eleemosyna non daretur, non per hoc probitas dicitur esse causa finalis, ut notat Merolla n. 324. ex D. Thoma, & Sanchez l. 3. d. 39. contra Vasquez 1. 2. d. 70. c. 3.; cum sola paupertas possit, & soleat esse motivum intrinsecum, & finale, etiamsi deficiente probitate eleemosyna non daretur. Hinc est, Episcopum valide conferre ordines Titio, quem putat idoneum simul & probum, quamvis deficiente probitate, quæ est motivum extrinsecum, & impulsivum, Ordines illi non conferret. In hoc enim differre solet motivum finale ab impulsivo, quod deficiente motivo finali actus non solum non fieret, sed illum ponens vellet nulliter poni, v. g. deficiente paupertate, non solum non daretur eleemosyna, sed erogans illam vellet nulliter dari, ut advertit idem Meroll. n. 729.; unde est, quod pauper fictus teneretur eleemosynam magnam restituere; deficiente vero motivo impulsivo, puta probitate, erogans eleemosynam non vellet nulliter dari, quamvis forte non daretur. In dubio tamen, num causa aliqua sit finalis, an impulsiva? dicenda est impulsiva, quia standum pro valore actus, qui est in possessione.

IV. Prænotandum ulterius, errorem posse contingere in contractibus, vel circa substantiam rei; ut si volens emere aurum, aut adamantem emat aurichalcum, aut vitrum; Vel circa qualitates, seu accidentia, quæ alliciunt, aut retrahunt a contrahendo; ut si putans emere equum strenuum reperiat calcitrosum, aut pigrum; vel si contrahens matrimonium cum Berta putet esse nobilem, & pulchram, & reperiat ignobilem, ac deformem. Ubi bene advertit Vasq. in 1. 2. d. 30. cap. 4., posse aliquando errorem circa qualitates redundare in substantiam, & consequenter esse errorem circa substantiam rei; quando scilicet consensus contrahentium non per accidens versatur circa qualitates, sed per se, quia ex natura rei conducunt ad essentiam contractus. Hinc ad substantiam venditionis, vel locationis pertinet, non solum res ipsa vendenda, vel locanda, sed etiam qualitates, quæ valde notabilem ementis, aut conducentis utilitatem continent; & ex Sanch. lib. 4. cap. 2. ad substantiam voti pertinent etiam circumstantiæ substantiales, seu notabiles executionis difficultates, quæ notabiliter voventis animum a voto avertunt; Unde etiam est, quod in matrimonio error circa personam sit substantialis; secus vero in aliis Sacramentis; Quod etiam accidit in contractibus gratuitis, puta in promissione, donatione &c., per quos voluntatis affectus, & liberalitas erga certum hominem exercetur.

V. Sciendum denique, contractus dividi in onerosos, qui ferunt in utroque contrahentium obligationem, ut sunt emptio, locatio &c.: & lucrativos, seu gratuitos, qui tantum gravant unum contrahentium; ut sunt promissio simplex acceptata, donatio liberalis &c.. Præterea alios esse contractus bonæ fidei, alios stricti juris: dicuntur esse actiones bonæ fidei, quæ proveniunt ex contractibus, seu quasi contractibus emptionis, venditionis, locati, conducti, mandati, depositi, tutelæ, commodati, & similibus, *ex Instit. de actionibus*: Reliquæ actiones sunt stricti juris, nempe ex promissione liberali, & transactione, Emphyteusi, Feudo &c..

In contractibus stricti juris locum non habet arbitrium Judicis in foro externo, ut notat Less. cap. 13. n. 15., sed tenetur hic absque ulla benignitate judicare, prout a contrahentibus expresse conventum est: In contractibus vero bonæ fidei Judex habet facultatem judicandi, quid sit bonum, & æquum visum fuerit, quamvis de eo nihil sit expressum a contrahentibus.

Dubitant jurisperiti, Num divisio horum contractuum sit ex natura rei, an vero ex arbitrio Imperatoris? Dicendum videtur esse ex dispositione juris positivi aliquatenus fundata in exigentia naturali talium contractuum. Quamvis autem in jure civili habeatur horum contractuum distinctio; multi tamen cum Bardi, Comitolo lib. 3. q. 1. putant in jure Canonico omnes contractus esse bonæ fidei; Unde fit, Jure Canonico, & in foro conscientiæ omnem contractum, (excepto matrimoniali, ut notat Lugo c. 5. n. 55. ex Bonacina) esse nullum, quoties dolus dat causam contractui; quod in jure civili, & pro foro externo solum in contractibus bonæ fidei est verum; cum contractus stricti juris possint solum exceptione doli elidi, ac irritari, ex Sanch. lib. 1. d. 64. Molina, Bonacina contra Less. loc. cit. Laym., Conink putantes, etiam contractus bonæ fidei in jure civili esse validos, & irritandos, quando dolus dedit illis causam.

AR-

ARTICULUS II.

Utrum error, vel dolus antecedens reddat contractus irritos Jure naturæ?

I. Error antecedens invincibilis circa substantialia contractus irritat illum jure naturæ.

II. Et probabilius etiam vincibilis, & crassus.

III. Ad culpam contrahendam sufficit voluntarium indirecte, & in causa, non tamen ad valide contrahendum: Sicut nec sufficit ad valide Sacramentum administrandum.

IV. Relate ad culpam contrahendam comparatur actus voluntatis ad illam, tanquam ad suum objectum; at relate ad contractum, & ad Sacramenta administranda comparatur, tanquam ad suum effectum.

V. Ad contrahendum, & ad Sacramentum conficiendum satis est intentio virtualis (non tamen habitualis) seu voluntas tantum in causa.

VI. Error, seu dolus circa accidentalia contractus universim illum non irritat jure naturæ. Sicut nec obest validæ Sacramentorum administrationi talis error.

VII. Irritat tamen, si sit circa qualitates substantiales.

VIII. Quandonam eleemosyna data pauperi ficto ab hoc restituenda?

IX. In matrimonio, & professione Religiosa, quæ statum fixum continent, contractus non irritatur per errorem circa qualitates, nisi expresse excipiantur.

X. Contractus bonæ fidei jure positivo dumtaxat, non iure naturali sunt irriti, quando dolus dat causam contractui.

I. Quæstio procedit tam de errore circa substantialia contractus, quam circa accidentalia; tum de invincibili, tum etiam de vincibili.

Dico primo; Error invincibilis antecedens, seu qui dat causam contractui, si sit circa substantialia contractus, reddit illum jure naturæ irritum: ut si invincibiliter emas vitrum pro adamante, aut ducas Bertam pro Theresia. Ita communiter apud San. l. 3. d. 18. Less. Filliuc. Ratio est, quia deficiente consensu contractus est nullus jure naturæ: atqui posito tali errore deficit consensus: ergo contractus est jure naturæ irritus. Minor patet, quia nihil est tam contrarium consensui, quam error, videlicet circa substantialia rei, ex lege *si per errorem de Jurisd. omnium judicum*; & errantis nullus est consensus, neque voluntas, ex lege *Non idcirco, c. de juris, & facti ignorantia*.

II. Dico secundo: Error antecedens dans causam contractui, quamvis sit vincibilis, adhuc irritat contractum jure naturæ. Ita communius contra Med. Less., & alios apud Sanch. l. 7. d. 19. n. 20., putantes, Ignorantiam crassissimam conditionis servilis non irritare contractum matrimonialem; & contra Nav. & Sylvest. apud Sanch. t. 10. d. 9. n. 19. docentes professionem irritari ab errore invincibili, non tamen a vincibili, fatuo, & crassissimo; & contra ipsum Sanch. l. 4. c. 2. docentem, errorem vincibilem circa substantiam, vel causam finalem voti non irritare votum.

Ratio nostræ conclusionis est, quia etiam error vincibilis, & crassus tollit consensum directum in contractum; ergo etiam talis error irritat contractum. Unde Sanch. l. 7. d. 18. probat, Matrimonium esse nullum, si quis putans ex errore crasso ducere Bertam contrahat cum alia persona.

III. Dices: Error vincibilis non causat involuntarium, cum non excuset a culpa transgressorem præcepti: ergo neque reddit contractum involuntarium, & irritum, sed voluntarium, licet indirecte, & in causa. Quare sicut voluntarium indirectum satis est ad culpam contrahendam (ut si quis ex errore vincibili non jejunet tempore debito, aut si quis prævidens, se patraturum homicidium in ebrietate velit inebriari) ita satis est ad valorem contractuum voluntarium etiam indirectum.

Respondeo, errorem vincibilem irritare contractus, quia licet includat voluntarium indirectum, excludit tamen voluntarium directum, quod unice requiritur ad valorem contractuum: Quis enim dixerit, contrahi valide matrimonium ab ebrio, qui prævidens se in ebrietate contracturum matrimonium se inebriet, & deinde oretenus contrahat?

Ideo ad culpam contrahendam satis est voluntarium indirectum, quia, ut notat Suarez l. 1. de Voto cap. 10. & Sanch. l. 1. d. 8. n. 20., cum homo teneatur vitare culpam, eo ipso ac prævidet ex aliqua actione, puta ex ebrietate, sequi aliquod malum, v. g. homicidium, & non curat illud vitare, cum possit, censetur indirecte & virtualiter illud velle; Unde reus est homicidii: At contrahens non tenetur con-

tractum vitare, aut ponere; unde voluntas adhibendi causam contractus non est virtualis voluntas ipsius contractus: Sicut nec Deus dicitur velle peccatum creaturæ, volendo causam liberam peccati, quia non tenetur illud impedire; Nec qui prævidet spirituum commotionem in administrando Sacramento Pœnitentiæ, aut conspurcationem in somnis, dicitur illam virtualiter velle, quando non tenetur tollere ejus causam.

Sed disparitas ulterior, quare ad valorem contractus non sufficiat Voluntarium Indirectum, seu in Causa (puta in omissione voluntaria sciendi, qua constituitur error vincibilis) ex Suar. t. 2. de Relig. lib. 1. de Voto cap. 10. n. 8. & tom. 3. lib. 6. cap. 5. est, quia ad contrahendam obligationem ex contractu non sufficit ponere materialiter verba obligatoria, sed requiritur etiam formalis voluntas promittendi; Sicut non satis est ad obligationem voti, ut quis prævidens se in somnis nuncupaturum votum, velit dormire, sed debent ea verba procedere formaliter a voluntate directa se obligandi, & ideo voluntarium indirectum, & in causa non satis est ad contrahendum; & consequenter error vincibilis circa substantialia contractus illum irritat jure naturæ; ut si quis matrimonium contrahat cum Berta, ex errore vincibili, quod sit Theresia: Idemque dicas de Professione Religiosa, de Voto, ac de aliis contractibus.

IV. Confirmatur, quia ad culpam contrahendam satis est, ut actus voluntatis comparetur ad actum peccaminosum, tanquam actus ad suum objectum; unde peccat qui vult malum, puta homicidium, etiamsi illud non causet: At in contractibus actus voluntatis comparatur ad contractum, seu ad obligationem ex contractu ineundam, tanquam principium, & causa ad suum effectum; & ideo ad peccandum sufficit involuntarium indirectum, & in causa, non tamen ad contrahendum: Sicut nec in administratione Sacramenti sufficit voluntarium in causa, quia pariter minister Sacramenti est causa effectus illius.

V. Illa intentio virtualis sufficit tam ad Sacramentum conficiendum, quam ad contrahendum, quæ procedit ab intentione actuali perseverante aliquatenus in suo effectu; ut cum quis procedit ad celebrandum, vel ad contrahendum matrimonium, & dum profert verba sacramentalia, distrahitur, quia scilicet hujusmodi verba procedunt ex illa intentione præterita; Contra vero si quis prævidens se in somnis eadem verba sacramentalia prolaturum, & velit dormire, nec Sacramentum conficit, nec contrahit matrimonium, quia voluntas utriusque est tantum in causa.

VI. Dico III. Error, seu dolus, sive sit antecedens, & det causam contractui, sive sit comitans, & incidat in contractum, sive sit invincibilis, sive vincibilis, si versetur circa accidentalia, tunc contractus non est irritus jure naturali. Ita Molina, Bonacina, Lessius c. 17. n. 29. Sanchez l. 1 d. 64. contra Medinam, & Conradum.

Probatur, quia licet quilibet error causet involuntarium, cum nil sit volitum, quin præcognitum; at error, qui non est circa substantialia contractus, sed circa accidentalia, non reddit actum involuntarium simpliciter, & quoad essentialia, sed solum secundum quid, & quoad ejus qualitates: Atqui actus, qui est voluntarius simpliciter, & quoad essentialia contractus, esto sit involuntarius secundum quid, & quoad ejus qualitates, non reddit contractum nullum; ergo contractus cum tali errore celebratus non est jure naturæ irritus. Minor patet, tum quia metus dans causam contractui non reddit illum jure naturæ nullum, ut docent communiter, quia pariter metus tollit solum voluntarium secundum quid, non simpliciter; Tum etiam quia, si error circa accidentalia contractus dans causam contractui redderet actum simpliciter involuntarium, & nullum, sequeretur, quod contractus matrimonialis cum tali errore celebratus esset irritus; Quod tamen nemo dixerit; etenim si quis ideo Bertam ducat, quia putat divitem, ac virginem, & deinde eas dotes non deprehendat, adhuc matrimonium est validum: Dummodo tamen qualitas illa, in qua erratur, non ponatur in contractu per modum conditionis, nam in tali casu consensus conditionatus non purificata conditione non evadit absolutus, unde matrimonium est nullum; & ideo debet expresse talis conditio vel actualiter, vel virtualiter in contractu apponi, ut habeat vim conditionis; ita tamen, ut si ea solum apponatur in mente contrahentis in foro tantum interno non resultet obligatio ex illo contractu; si vero apponatur verbis, ut probari possit, ne in foro quidem externo ea obligatio resultet.

Hoc etiam dicendum in administratione Sacramentorum, si quis erret circa accidentalia: v. g. si quis conferat Baptismum, abso-

absolutionem, vel Ordines &c. huic personæ præsenti; quia putat esse Petrum, vel quia putat esse Amicum; cum tamen sit Cajus non Amicus, tunc error hic non invalidat Sacramentum, nisi expresse sub ea conditione conferatur; quia scilicet error Personæ solum in Sacramento Matrimonii est error substantialis; error autem accidentalis, cum non tollat voluntarium simpliciter, non irritat Sacramentum, nec contractum.

VII. Dices: Si quis voveat Peregrinationem Romanam ex errore, quod putet Romam esse propinquam, quæ tamen sit distantissima, votum est nullum, ut docent communiter cum Sanchez lib. 1. c. 2. eo quod error videatur esse circa accidentalia; ergo error circa qualitates dans causam contractui universim contractum irritat. Propterea si quis ficta paupertate eleemosynas extorqueat, non acquirit earum dominium ex defectu consensus in conferente, qui cognita fraude eleemosynam non esset daturus. Denique omnes contractus bonæ fidei, si fiant ex dolo dante causam iisdem, sunt ipso jure nulli, ex lege, *Et eleganter, ff. de dolo*, & quidem ex defectu libertatis, & consensus, ut dicitur ibidem; ergo idem dicendum in omnibus contractibus.

Respondeo, errorem voti in tali casu esse circa qualitates substantiales, & ideo esse irritum votum; error enim circa qualitates substantiales redundat in substantiam contractus, ut notavimus articulo primo, quando scilicet valde notabiliter res immutatur relate ad voluntatem contrahentis; ut accidit in casu; nam peregrinatio suscipitur ad labores perferendos propter Deum; si ergo magna deprehenditur diversitas laborum, diversa constituitur substantia voti, unde votum est irritum; quia scilicet subintelligitur virtualiter illa conditionalis, Nisi sit magna diversitas laborum perferendorum ab ea, quæ apparet.

VIII. Ad id, quod additur: Si motivum eleemosynæ finale sit paupertas, certe deficiente paupertate donatio est nulla; quia talis error, cum sit circa motivum intrinsecum, & finale, est circa substantiam contractus; si vero motivum eleemosynæ finale esset amicitia, paupertas vero esset motivum impulsivum, & extrinsecum, tunc donatio esset valida, quia error esset circa accidentalia contractus, ut nota Vasq. 1. 2. d. 30.

IX. Solum in Matrimonio, & Professione Religiosa, quæ continent statum fixum, quem oportet suscipere propter ejus finem, & motivum intrinsecum, quilibet error censetur pertinere ad accidentalia (nisi expresse habeatur contraria voluntas) & ideo universim Matrimonium, & Professio Religiosa censetur valida petito quovis errore non pertinente aperte ad substantiam contractus: In reliquis vero contractibus sæpe dubitatur, Num error sit circa motivum finale, & quoad substantialia, an vero circa impulsivum, & quoad accidentalia? In quo casu id judicandum ex affectu, & dispositione contrahentis, ex quantitate, vel qualitate rei per contractum tradendæ, & ex aliis circumstantiis: Quod si adhuc dubium perseveret, diximus motivum censendum esse impulsivum, non finale, quia standum pro valore actus, qui est in possessione.

X. Ad ultimum, id deciditur jure positivo, nos vero hic loquimur de jure naturali, & dicimus, contractum cum errore circa accidentalia valere jure naturæ, esto jure positivo possit esse irritus. Unde objectio retorquetur; nam si ibi deciditur contractus bonæ fidei tantum esse ipso jure irritos, si dolus det causam contractui, non vero contractus stricti juris; ergo jure naturali omnes contractus sunt validi, dummodo dolus non sit circa substantiam, quia scilicet subintelligitur conditio non contrahendi, si in substantialibus erretur.

ARTICULUS III.

Ex præcitata doctrina resolvuntur plurimæ difficultates.

I. Error personæ sicut in matrimonio, ita in donatione &c. est error circa substantialia irritans contractum.

II. Promissio gemmæ, quæ putatur vitrum, quamvis juramento firmata, est nulla.

III. Collatio Beneficii facta per errorem circa doctrinam, paupertatem &c. valida est; secus vero, si fiat per errorem circa lauream Doctoralem in beneficiario requisitam.

IV. Quandonam collatio Beneficii facta a Pontifice per errorem circa accidentalia est invalida?

V. Num votum de ingredienda Religione obliget, si non subsistat, aut cesset causa talis voti, puta paupertas? Et quid in dubio, an talis causa fuerit finalis.

VI. Quandonam est invalidum votum factum per errorem circa circumstantiam, quæ si fuis-

fuisset prævisa, votum non fuisset nuncupatum?

VII. Error circa causam finalem irritat votum simplex, & sponsalia, non tamen professionem Religiosam, & Matrimonium.

VIII. Sitne valida eleemosynæ collatio facta simulanti ægritudinem?

IX. Si erigatur Hospitale, aut dos constituatur, v. gr. pro Germanis, aut pro Virginibus, num teneatur ad restitutionem, qui has qualitates simulat? Et cuinam facienda isthæc restitutio?

I. Sequitur ex dictis primo, errorem Personæ in contractibus onerosis non irritare contractum, secus vero in contractibus lucrativis, puta in donatione, promissione &c. Ratio est, quia ille error est circa accidentalia contractus, hic vero circa substantialia; eo modo, quo in matrimonio error personæ est circa substantialia, non vero in aliis Sacramentis. Quamvis autem in hoc omnes conveniant, quod donatio sit nulla, quando fit Petro, si putetur esse Paulus, nihilominus dubitatur a Doctoribus, an sit pariter nulla donatio, quando fit Petro diviti, aut extraneo, si per errorem putetur esse pauper, aut consanguineus? Putant esse validam Salas 1. 2. tr. 3. d. 4., & Conink de Sacramentis d. 37. dub. 1., quia error hic videtur esse circa accidentalia, ut in contractu Matrimonii. Sed verius cum Vasq. c. 3. de Eleemosyna dubio ultimo distinguendum. Si paupertas, aut consanguinitas sit motivum finale donationis, error contractum invalidat; secus vero si solum sit motivum impulsivum. In contractu Matrimoniali semper motivum finale est bonum ipsum matrimonii, ut diximus, non vero dotes Bertæ, nisi id exprimatur; & ideo in Matrimonio semper error hic est circa accidentalia, non tamen in donatione.

II. Sequitur II., quod si vendatur gemma, quæ putetur vitrum, contractus jure naturæ sit nullus, cum error sit circa substantialia; secus vero, si vendatur Petro, qui putatur amicus, cum revera sit inimicus: Et eodem modo promissio gemmæ, quæ putatur vitrum, est nulla, etiamsi sit juramento firmata.

III. Sequitur III., Quandonam collatio beneficii per errorem facta sit invalida? Si quis enim fingat paupertatem, doctrinam, sanctitatem &c. eaque de causa beneficium obtineat, valida est collatio, quia hujusmodi error est circa accidentalia, non circa causam finalem, quæ est idoneitas Clerici; contra vero invalida est collatio, si quis fingat, se esse Doctorem Theologiæ, vel Canonum, & ad tale beneficium requiratur laurea doctoralis; Idque verum est, sive Episcopus decipiatur a se, sive ab ipso Beneficiario, sive ab alio, ut docent Azor. Vasq. contra Alensem; quia eadem ratio semper militat, quod error sit circa causam finalem. Pariter, si quis in concursu ad obtinendum beneficium curatum fingat doctrinam, eaque de causa ipsi tanquam digniori beneficium conferatur, collatio est nulla; quia pariter error est circa substantialia, & circa motivum finale, quod est major dignitas; cum ex Trid. sess. 14. cap. 18. ejusmodi beneficia debeantur dignioribus.

IV. Adde; Si collatio Beneficii simpliciter fit Clerico simulanti doctrinam, ob doctrinam simulatam collatio est valida, si fiat ab Episcopo; quia doctrina est motivum impulsivum; & idoneitas est motivum finale: Contra vero si fiat a Pontifice ad petitionem ipsius Clerici impetrantis, qui falso dixit, se esse Doctorem, vel nobilem, collatio erit invalida, si id expositum fuit pro causa unica talis petitionis. Ratio est, quia rescripta Pontificis semper habent tacitam illam conditionem, si preces veritate nitantur, *ex cap. 2. de rescript.* Eodem modo, si quis petat secundum beneficium, non facta mentione de priori, collatio facta ab Episcopo est valida, *Ex Clementina 2. de Officio Ordinariorum* (idemque docent communiter Doctores, si in supplicatione non fuit expressus verus valor beneficii) quia qualitates Beneficiariorum suæ Diœcesis præsumuntur cognitæ ab Episcopo, qui ex Tridentino sess. 24. c. 3. tenetur singulis annis Diœcesim visitare: Contra vero, si collatio hæc fiat a Pontifice, est nulla, & subreptitia ex cap. *Si motu proprio de Præbendis*; nihilominus si non fieret mentio prioris beneficii, hunc defectum subreptionis suppleret clausula illa *Motu proprio*, si in concessione beneficii posterioris ea adderetur a Pontifice; at non suppleret ea clausula talem defectum, si quis falso exprimeret, se non esse beneficiarium. Præterea nec vitiatur collatio beneficii facta a Pontifice, si in modico non exprimatur verus valor illius, quia modicum, & nihil in jure æquiparantur, ut notat Molina d. 81. ex cap. *De Multa de Præbendis*.

V. Sequitur IV., quid dicendum, An teneca-

neatur Voto de Religione ingredienda, qui ad illud nuncupandum inducitur, quia per errorem credit, se esse destitutum re familiari, cum tamen re vera sit dives, vel si cesset paupertas, antequam Religionem ingrediatur?

Antoninus, & Ostiensis apud Meroll. d. 2. n. 772. putant, teneri ad Religionis ingressum, etiamsi cessaverit causa voti. Negant aliqui, quos videtur sequi Molina d. 209., putantes, errorem causæ, quæ induxit ad promittendum, regulariter annullare promissionem, quia præsumendum est non esse promittentis animum velle se obligare ea causa non subsistente. Sed cum Suar. l. 4. de voto cap. 18. distinguendum: error enim solius causæ finalis extinguit votum, non vero error causæ impulsivæ; cessante enim causa finali deficit intentio voventis, quia deficit proprium, & formale motivum illius: In casu autem nostro non videtur cessare causa finalis voti, quæ est bonum ipsius Religionis, & ideo votum obligat. In dubio tamen, num paupertas in tali casu esset causa finalis? præsumi debet, esse impulsivam, atque adeo obligationem voti non cessare; tum quia in omni voto finalis causa illius videtur esse Dei cultus; tum etiam quia possessio stat pro voto, & in dubio melior est possidentis conditio, ut notat Sanchez lib. 10. disp. 9. Et idem dicas, si dubitetur, an circumstantiæ, quæ superveniunt voto, notabiliter varient rem promissam?

VI. Ubi diligenter notandum, non irritari votum ex ignorantia alicujus circumstantiæ, quæ si esset prævisa, votum non fuisset emissum; nam si hoc esset, fere nullus contractus subsisteret; quia fere semper ea de novo accidunt contractui, quæ si fuissent prævisa, contractus non fuisset factus. Quare dicendum cum Sanchez loco laudato n. 15., tunc votum irritari, quando ex vi volitionis vovendi, non vero ex vi aliorum actuum, vel habituum voventis, non fuisset emissum votum errore deprehenso: E. gr. si quis vovet dare eleemosynam Petro, qui putatur pauper, & probus, cum tamen sit dives, & fur, ex vi volitionis vovendi eleemosynam non fuisset hujusmodi votum emissum deprehenso errore, quod Petrus sit pauper, quia sola paupertas, non vero probitas continetur in objecto volito per talem promissionem. At si deprehendatur, quod non sit probus, sed sit fur, solum ex vi aliorum actuum, vel habituum voventis, quibus odio habet fures, non fuisset data eleemosyna, nec votum emissum fuisset; & ideo si Petrus sit pauper, & fur, adhuc votum est validum, secus vero si sit probus, sed dives.

VII. Votum tamen solemne Religionis nunquam est irritum; sicut nec est irritum Matrimonium, nisi quando error est circa substantialia contractus, (ut docent communiter cum Sanch. lib. 10. de Matrim. disp. 9. n. 20.) quamvis error sit circa causam finalem. Disparitas autem, quare error circa causam finalem irritet votum simplex, & Sponsalia, non tamen irritet votum solemne, & matrimonium, est, quia quando voluntas eligit statum fixum, & permanentem (sicut est professio Religiosa, & Matrimonium) eligit illum secundum modum congruentem tali statui, atque adeo independenter ab aliis rebus, præter ea, quæ sunt de ipsius status substantia.

VIII. Sequitur V. resolutio illius quæstionis, sit ne valida donatio eleemosynæ facta simulanti paupertatem, vel ægritudinem; Putant esse validam Cajet., Sot., Laym. l. 3. tract. 4. sect. 5. c. 5., quia causa finalis dandi eleemosynam non cessat; ea enim videtur esse non paupertas, sed charitas Dei, qui Solem suum oriri facit super bonos, & malos. Suar. tamen l. 4. de voto c. 18. Azor. Conink de Sacramentis d. 31. docent esse invalidam, atque adeo eleemosynam restituendam esse, quia quamvis actus ille, quo pauperi succurrimus, sit a charitate Dei imperatus, elicitur tamen a virtute misericordiæ, quæ respicit essentialiter miseriam pauperis sublevandam, unde cessante paupertate cessat causa finalis; & sic donatio est nulla.

Alii denique cum Molina d. 210. Less. c. 18. n. 130., & Rebello verius distinguunt juxta superius dicta, quod si dans eleemosynam deprehensis divitiis Patris voluisset donationem esse nullam, tunc donatio est invalida: Secus vero si deprehensis divitiis, solum non facta fuisset eleemosyna, non vero voluisset ille invalidam esse largitionem: Juxta quam sententiam excusantur a restitutione, qui ob fictam causam accipiunt eleemosynas parvas; quia scilicet animus donantis solet esse, quod valida sit donatio, non obstante fictione, posito quod parvam illam eleemosynam contulit; quandoquidem idem est meritum apud Deum erogantis stipem, sive verus sit pauper, qui accipit, sive putatus: Non excusantur tamen

men a restitutione, qui ficta paupertate magnas eleemosynas accipiunt, quia causa finalis istarum est sola paupertas sublevanda.

IX. Sequitur ultimo resolutio alterius quæstionis, An quando quis erigit v. gr. hospitale pro Germanis, aut constituit dotem pro Virginibus &c. teneatur ad restitutionem, qui fingit se esse Germanum, aut se esse Virginem, ut possit frui iis bonis? Videtur, quod non, quia error est circa qualitatem: sed dicendum teneri cum Azor. l. 1. c. 18., & aliis communiter; quia talis error circa qualitates redundat in substantiam; etenim reditus illi constituti sunt ad Germanos sustentandos, & ad Virgines dotandas; Unde error est circa substantialia donationis.

Cui tamen facienda sit hujusmodi restitutio? dissidium est apud Doctores: Sotus, Molina, Lessius, Bonacina putant faciendam esse danti, quia cum donatio sit invalida, remanet dominium apud donantem: Cajetanus, & uterque Navarr. putant, faciendam esse aliis pauperibus, quia donans abdicavit a se dominium: Vasquez cap. 3. de Eleemosyna dubio ultimo censet ad arbitrium recipientis posse restitutionem fieri, vel danti, vel aliis pauperibus, ob utriusque illius sententiæ probabilitatem.

ARTICULUS IV.

An dolus, vel Error Antecedens dans causam Contractui illum irritet saltem jure positivo?

I. Nullo jure irritatur Contractus, si dolus, & error sit circa accidentalia, & non proveniat ab aliquo ex contrahentibus doli participe. Debet tamen contractus ad æqualitatem reduci.

II. Si res sit integra, non tenetur deceptus stare Contractui.

III. Qui sponsalia contraxit cum Berta, quam falso putat esse divitem, num possit errore detecto resilire?

IV. Contractus per dolum alterius Contrahentis celebrati jure positivo videntur validi, licet ad arbitrium decepti possint rescindi, si sint rescindibiles.

V. Diluuntur objecta.

VI. Opposita sententia suam habet probabilitatem.

I. Certum est, errorem, vel dolum, qui non provenit ab uno contrahente doli participe cum injuria alterius, non tollere consensum substantialem, quando est circa accidentalia contractui; nec ullo jure hujusmodi contractus irritari, esto dolus dederit causam contractui; ut communiter docent cum Laym., Less. Bonac. Solum admittit Sanch. l. 1. disp. 64., quod secundum juris æquitatem possint irritari. Molina vero disp. 352. notat, quod si in contractu fuerit ratione doli aliqua inæqualitas, debeat ad æqualitatem reduci; ut si quid emptum fuit minus justo pretio, debet usque ad pretium justum, saltem infimum, suppleri, *ex l. 13. ff. de Actionibus empti*.

Quod si dolus provenerit ab aliquo tertio, tunc ille tenetur restituere decepto quicquid datum fuisset ab emptore, etiam ultra pretium infimum; quia totius istius jacturæ fuit causa injusta per dolum.

II. Denique Less. cap. 17. n. 33. advertit, quod si res sit integra, non teneatur in conscientia deceptus stare contractui; quia promissio, cum sit quædam lex privata, non obligat ultra promittentis intentionem; Nemo autem promittens intendit se obligare, nisi subsistat causa, propter quam promittit: ergo interveniente dolo, deceptus non tenetur stare contractui.

III. Hinc communiter docent, quod si quis contrahat Sponsalia de futuro cum Berta, quia per errorem putat illam esse divitem, aut nobilem, poterit errore detecto resilire, & sponsalia dissolvere, si cum ea non esset alias contracturus: Et quamvis putet Less., deceptum in hoc casu debere compensare damnum, quod alteri obveniret ex non adimpletione contractus; at verius Merol. docet non teneri, si error fuerit invincibilis, aut venialiter solum vincibilis; sed solum quando fuit graviter vincibilis; quia tunc damnum provenit alteri contrahenti ex culpa gravi trahente onus restitutionis. Quando vero res non est integra, qui tali contractu per dolum celebrato aliquid consecutus est, non tenetur ad restitutionem, nisi contractus irritetur, quia nullam injuriam intulit. Si tamen error sit circa substantiam contractus, puta donationis, tunc quia donatio jure naturali est irrita, datur onus restitutionis, juxta dicta articulo secundo.

IV. Difficultas tamen est, An quando dolus circa accidentalia dans causam contractui provenit ab altero contrahente, tunc contractus jure positivo sit irritus? Quod ad praxim deservit, ut mox dicemus.

San-

Sanchez lib. 1. d. 64., Molina, Bonacina, Salas putant, contractus bonæ fidei, ut emptio, Locatio, commodatum &c. esse irritos jure positivo; Contractus vero stricti juris; ut promissio, donatio, emphiteusis &c. esse irritandos, & consequenter validos; ita ut exceptione doli mali elidi possint. Quod probant *ex l. Et eleganter ff. de dolo*, ubi dicitur nulla esse venditio, si in hoc ipso, quod venderet, circumscriptus est, hoc est dolo inductus est. Quia tamen hæc lex est tantum pro foro externo, & secundum conscientiæ forum, & Jus canonicum, nullum, hac in re datur discrimen inter contractus bonæ fidei, & stricti Juris; ideo omnes omnino contractus, quibus dolus adhibitus ab altero contrahente, censentur a Molina d. 259. Sanch. l. 1. d. 64. Rebell., & aliis jure positivo irriti.

Dicendum tamen cum Less. c. 17. n. 31. Laym. l. 3. tract. 4. c. 5. Conink, & aliis communius, omnes contractus per dolum alterius contrahentis celebratos esse validos, & jure positivo irritandos ad arbitrium solius decepti; quando tamen contractus rescindi potest, non vero si sit irrescindibilis, ut Matrimonium, & professio Religiosa.

Probatur, quia dolus, & error circa accidentalia non tollunt voluntarium simpliciter, sed solum faciunt involuntarium secundum quid; ergo in casu nostro cum habeatur consensus substantialis, contractus sunt validi, ut patet in contractu matrimonii, qui in omnium sententia est validus. Quod autem ad arbitrium solius decepti possint irritari contractus rescindibiles, constat, quia semper in contractibus censetur inesse ea tacita conditio, quod arbitrio decepti rescindi possint, quando dolus alterius contrahentis induxit ad contrahendum.

V. Oppones ex Molina, Sanch., Rebell. legem laudatam, *Et eleganter*, ubi dicuntur irriti contractus bonæ fidei celebrati ex dolo alterius contrahentis; sed in jure Canonico nullum est discrimen inter contractus bonæ fidei, & stricti juris: ergo jure positivo omnes hujusmodi contractus sunt irriti, non vero solum irritandi.

Confirmatur, quia si hujusmodi contractus essent validi, sequeretur, quod deceptus, quousque errorem deprehendat, teneretur ad arbitrium deceptoris stare contractui, quod videtur absonum; nam ex injuria irrogata proveniret illi actio, & jus adversus deceptum.

Respondeo, eam legem non obstare, tum quia ibi agitur de Minore per dolum decepto, ut servum venderet, cujus contractus erat nullus, quia absque Judicis decreto, quod requirebatur ex lege, *Ex causa cognitione ff. de Minoribus*, tum etiam quia hujusmodi contractus vocantur irriti, per hoc quod deceptor nihil solidi juris ex eo acquirat, cum debeat ad arbitrium decepti rescindi contractus: denique cum sæpe in jure idem sonet irritum, ac irritandum, dicendum hujusmodi contractus esse tantum irritandos, non irritos.

Ad confirmationem dico, hujusmodi jus, & actionem competere deceptori, non ex injuria illatæ, sed ex mutuo, & substantiali consensu adhibito in contractu; ex injuria autem duo sequuntur, & quod omne damnum resarcire debeat deceptor, quousque dolus ignoratur ab altero contrahente, & quod deprehenso dolo debeat ad arbitrium decepti contractum rescindere.

VI. Quia tamen opposita tot, tantorumque virorum sententia (quod scilicet jure positivo sint irriti hujusmodi contractus) suam habet probabilitatem, ex ea pro praxi sequitur, deceptorem non teneri in conscientia ante Judicis sententiam contractum implere, aut ratificare: Sicuti qui ficte contraxit, non tenetur saltem sub mortali contractum ratificare, quando nullum secutum sit incommodum, quod unice per ratificationem reparari possit; ut de matrimonio docet Sanchez l. 1. d. 11., & de aliis contractibus docet Lessius: Nec tenetur professionem ratificare, qui ficte professus est, nisi forte per accidens ad scandalum vitandum.

Dices: Absonum est, quod deceptus teneatur stare contractui, & deceptor nec teneatur contractui stare, nec illum ratificare; ergo tenetur ratificare.

Respondet Sanchez loco laudato, non teneri ad ratificandum; sicut non tenetur ad professionem Religiosam exterius ratificandam præciso scandalo, qui ficte professus est, quamvis Religio se obligaverit ex parte sua; sed sufficit, quod Religiosus consensum interius renovet, antequam Religio revocet consensum suum. Ratio est, quia ex hoc, quod deceptus se obligaverit, & teneatur contractui stare, quousque illum putat validum, solum sequeretur, quod deceptor teneatur ex justitia vitare, & compensare quodvis damnum contrahentis; ergo non tenetur ratificare contractum, si aliter potest damnum reparare.

ARTICULUS ULTIMUS.

An Error Concomitans circa rei substantiam irritet contractum jure naturæ.

I. Videtur circumscripto Matrimonio validus jure naturæ contractus celebratus cum errore concomitante, seu incidente in contractum; quippe qui deprehenso errore adhuc celebraretur.

II. Communius tamen docent esse invalidum jure naturæ.

III. Doctores oppositum sentientes, docentesque jure saltem positivo esse validum, interpretandi sunt de contractu celebrato per errorem concomitantem circa qualitates.

IV. Contractus jure naturæ nullus a lege extrinseca solum validari potest quoad ejus effectum, non quoad ejus constitutiva.

V. Quid si dubitetur, Num contractus celebratus sit cum errore antecedente, an cum concomitante?

I. Reliquum est, ut agamus de errore, seu dolo concomitante, quem Juristæ vocant dolum incidentem in contractum, quia non est causa contractus, quandoquidem etiam eo deprehenso contractus fieret: Vasquez 1. 2. d. 13. c. 4. n. 30., cum communi Juristarum docere videtur, quod contractus hic sit validus, excepto Matrimonio, quia quamvis error, & ignorantia concomitans faciant actum non voluntarium, juxta superius dicta; nihilominus cum hic contractus non sit positive involuntarius, & alias deprehenso errore etiam fieret, censeri debet validus propter voluntatem interpretativam, qua contractus fieret, si error non adesset.

II. Sed communiter cum Divo Thoma 1. 2. q. 6. a. 8., & Filliuc. tract. 25. c. 6. negant esse validum ea ducti ratione, qua communiter etiam docent cum Sanch. l. 7. d. 18. Matrimonialem contractum cum ignorantia concomitante celebratum esse nullum, puta si quis ducat Bertam, putans esse Teresiam, eo tamen animo, ut etiam illam duceret, si sciret esse Bertam. Ideo enim Matrimonium hoc cum Berta est invalidum, quia ad contractum matrimonialem requiritur voluntas, & consensus positivus, qui relate ad Bertam non datur; Cum ignorantia concomitans, licet non faciat actum positive involuntarium, non faciat tamen voluntarium positive. Et ratio ulterior est, quia in hoc casu consensus est absolutus relate ad Teresiam, cum putet illam esse Teresiam, relate vero ad Bertam præsentem consensus est conditionatus, quatenus si sciret hanc esse Bertam, adhuc duceret; Consensus autem conditionatus conditione se tenente ex parte actus, quo quis dicit, contraherem cum Berta, si &c. nullam inducit obligationem, ut patet: quis enim dixerit aliquem teneri v. gr. voto, quod non emittit absolute, sed emitteret, si &c. ergo matrimonium hoc est invalidum. Hæc autem ratio æque militat pro aliis contractibus; ergo nullus contractus jure naturæ est validus, si cum errore, vel dolo concomitante celebretur.

III. Juristæ, qui in contrarium adducuntur, docentes, jure saltem positivo contractum cum errore concomitante esse validum, intelligi debent de errore circa qualitates, non circa rei substantiam; Et eodem modo explicandus est Vasquez laudatus; Nam si error sit circa substantiam rei, aut circa qualitates substantiales, cum reddat contractum jure naturæ invalidum, fieri nequit, quod jure positivo hujusmodi contractus evadat validus; Quomodo enim fieri poterit, quod contractus jure humano sit validus, quando ei desunt constitutiva essentialia contractus, ut est consensus absolutus?

IV. Potest quidem a lege extrinseca validari contractus relate ad ejus effectum, non relate ad ejus essentiam: Sicut enim potest Deus sine consensu Caji, & Bertæ obligare illos ad ea omnia, ad quæ obligat contractus matrimonialis, ut notat D. Thomas 1. 2. q. 100. a. 8. ad 3., in quo casu habetur effectus matrimonii, nempe vinculum indissolubile, absque constitutivis essentialibus matrimonii; Ita potest lex humana efficere, ut posito contractu cum ignorantia concomitante, obligetur contrahens, perinde ac si verum contractum posuisset; quin tamen efficere possit, quod habeatur tunc contractus legitimus, deficientibus ejus constitutivis; cum ne divinitus quidem id fieri possit.

An autem jus humanum de facto statuerit, quod contractus cum errore concomitante celebrati validi sint quoad eorum effectum? dicendum cum Meroll. n. 568. probabilius nihil de hoc statutum esse: Quod probatur ex leg. *In venditionibus, ff. de contrahenda emptione*, ubi dicitur error in substantia rei reddere venditionem nullam: Cum au-

autem textus non loquatur expresse de errore tantum antecedente, dante causam contractui, intelligendus est de quocumque errore, sive antecedente, sive concomitante incidente in contractum, quia ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, *ex lege de pretio, ff. de public.*

V. Illud demum inquiri posset: In dubio, num contractus aliquis celebratus sit cum errore antecedente, an cum concomitante, quid resolvendum? Sanchez lib. 1. d. 65. putat id resolvendum ex materiæ gravitate; nam si ea sit ita notabilis, ut juxta prudentium æstimationem notabilem mutationem efficiat, præsumendum est, quod si error deprehenderetur, contractus non fieret, atque adeo contractum fuisse factum ex errore antecedente dante causam contractui, & ideo esse invalidum; cum talis error sit circa rei substantiam, seu circa qualitates substantiales: Secus vero, si gravem mutationem non efficiat. Quod si recurrat dubium, an gravem efficiat mutationem? tunc standum pro valore contractus, qui stat in possessione; atque adeo dicendum factum esse cum errore tantum concomitante, qui scilicet sit circa accidentalia rei, unde contractus sit validus.

QUÆSTIO VI.

De Metu irritante Contractus, aut Vota ex defectu Voluntarii.

PLurima hic inquirenda: Et primo quidem, an metus gravis injuste incussus ad contractum extorquendum irritet illum jure naturæ? Secundo, An saltem jure positivo irritet? Tertio, Utrum extorta metu levi in foro conscientiæ restituenda sint? Unde plurimarum quæstionum resolutio descendet. Esset etiam inquirendum, An contractus metu irriti juramento firmentur: sed quoniam hac in re plura sunt discutienda, quæstionem seorsim instituemus. Sit igitur

ARTICULUS I.

An metus gravis injuste incussus ad extorquendum contractum irritet illum jure naturæ?

I. Non irritatur contractus a metu gravi non injusto.

II. Neque a metu injuste incusso, sed non ad extorquendum contractum; in quo casu non est irritandus. Ex quo multa deducuntur.

III. Metus injuste incussus ad contractum extorquendum videtur jure natura contractum irritare multis de causis.

IV. Saltem videtur id verum esse in contractibus lucrativis, qui debent esse magis voluntarii, quam onerosi.

V. Sed communius docent, omnes hujusmodi contractus esse jure naturæ validos, ita tamen, ut ad arbitrium metum passi rescindi possint, dummodo sint rescindibiles. Quare etiam matrimonium meticulosum, & professio Religiosa jure natura sunt valida, & solum jure positivo irritantur.

VI. Potest tamen metum passus accommodare se oppositæ sententiæ, & nolle stare contractui tanquam invalido.

VII. Metus dicitur consensui contrarius, non quia illum destruit, sed quia minuit.

VIII. Dominium, quod per contractus metu extortos transfertur, est debile.

IX. Cur nequit latro ea, quæ sibi per metum promittuntur, accipere? Et cur promittens non teneatur ea solvere, nisi promissio sit jurata?

X. Votum simplex metu extortum solum jure positivo est irritum, non quidem scripto, sed tradito; Non secus ac matrimonium fidelis cum infidele metu extortum.

XI. Pariter sponsalia meticulosa vel sunt saltem indirecte irrita jure positivo per hoc, quod irritetur matrimonium, ad quod tendunt, vel sunt irritanda.

I. CErtum est, quod si metus sit justus, & proveniat ab intrinseco, vel a causis naturalibus, non irritetur contractus: Alter promissiones, vota, & juramenta in-

infirmitate periculosa, aut in tempestate facta non valerent; quod nemo dixerit. Et ratio est, quia metus non tollit simpliciter voluntarium: Quando autem non est injustus, non irrogat injuriam; unde non est, cur contractus sit irritus, aut irritandus.

II. Certum etiam est, neque irritari contractum a metu injusto incusso, sed non ad illum extorquendum: Etenim tunc homo non impellitur ad contrahendum ab alio, sed a se ipso, cum nemo exigat illum contractum, sed voluntarie contrahens illum eligat ad evadendum malum imminens, etiamsi injuriose comminatum: Imo in tali casu nec est rescindendus contractus, ut docent Salas, Rebell., Conink., Henriq. l. 11. c. 9. Cessat enim ratio, ob quam contractus rescinduntur, videlicet ne detur ansa ad vim inferendam. Unde sequitur primo, valere matrimonium damnati ad mortem propter homicidium, cui libertas offeratur, si ducat consanguineam occisi: Idque verum est, non solum si juste, sed etiam si injuste damnatus sit ad mortem; dummodo non sit damnatus ad matrimonium extorquendum, ut docent Palaus, Bonacina, Valen., Sanch. l. 1. d. 12. Sequitur etiam, ut notat Henriq. loco laudato, & Sanch., quod si consanguinei velint injuste occidere repertum in stupro, & hic offerat matrimonium cum stuprata ad mortem evadendam, validum etiam sit matrimonium, quia metus non tendit ad extorquendum matrimonium, sed per accidens se habet ad illud. Idemque dicitur, si Gubernator obsessus offerat matrimonium cum filia obsidentis, ut obsidione liberetur; dummodo obsessio non fuerit ad extorquendum matrimonium.

III. Difficultas itaque est de metu injuste incusso ad contractum extorquendum; Et quidem de metu gravi; nam si metus sit levis, certum pariter est, contractus non esse irritos, immo nec irritandos in foro exteriori; cum pro metu levi non detur actio pro tali foro, ex leg. *Vani timoris*, *ff. de Regul. juris*; quamvis communissime doceant contra Medinam, extorta metu etiam levi pro foro conscientiæ esse restituenda, quod infra examinabimus.

Prima itaque sententia docet cum Soto, Sayro, Salas, Molina disp. 267. & 326. ad 2., hujusmodi contractus jure naturæ esse irritos, atque adeo per illos dominium non transferri. Ratio est primo, quia Titius extorquens metu gravi consensum a Cajo, irrogat illi injuriam, & injustitiam; ergo justum non est, quod commodum ex hac iniquitate reportet; reportaret autem commodum, si contractus esset validus; quandoquidem obligaret sibi Cajum coactum metu ad contrahendum: ergo contractus non est validus.

Secundo, quia contractus sine consensu est jure naturæ nullus; atqui posito metu deest consensus: nam in Reg. *Nihil consensui, ff. de regul. Jur.* dicitur, *Nihil consensui tam contrarium est, quam vis atque metus*; Et cap. *Cum locum de sponsal.* dicitur: *Cum locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intercedit*. Contractus itaque meticulosus est nullus.

Tertio, acquisita per hujusmodi metum gravem in foro conscientiæ restituenda sunt, antequam per judicis sententiam rescindatur contractus; ut communiter docent apud Less. c. 13. n. 21., ergo signum est dominium non transferri; & consequenter contractum esse invalidum.

Quarto, si metu injuste incusso adigaris ad promittendum latroni centum, certe latro non potest ea accipere, & consequenter nec tu teneris solvere: ergo signum est, promissionem illam jure naturæ esse nullam.

Quinto, quia votum simplex extortum per metum gravem, juxta communem opinionem, & Ecclesiæ praxim est irritum, nec tamen irritatur jure positivo; nam textus, qui in contrarium adducitur cap. 1. *de his, quæ vi*, ex Panorm., Sylvest., & aliis non loquitur de voto simplici, sed de professione Religiosa: ergo est irritum jure naturali.

Demum, quia sponsalia metu contracta sunt nulla, ut communius docent cum Magistro in 4. dist. 29., & tamen ex Less. c. 17. n. 47. Conink, Palao, Henriq. non irritantur jure positivo; unde jure naturæ sponsalia, & omnes contractus meticulosi sunt irriti.

IV. Secunda Sententia cum Vasquez 1. 2. d. 21. Azor., Bonac., Dia. p. 3. tr. 5. ref. 20. docet, contractus onerosos esse jure naturæ validos, etiamsi metu gravi ad illos extorquendos sint initi, non vero lucrativos, ut sunt donatio, promissio, testamentum, legatum, precarium, commodatum. Ratio est, quia ad valorem contractus non solum requiritur consensus, qui absolute metu non tollitur, sed etiam justus titulus; atqui in contractibus lucrativis, si adsit metus, abest justus titulus; etenim donatio v. g. non est vera donatio, si fiat

coacte;

coacte; cum debeat ex affectu liberali prodire; unde majus voluntarium requiritur in contractibus lucrativis, quam in onerosis, quia liberaliter disponere de rebus suis, & ad id cogi metu, invicem pugnant; ergo contractus lucrativi metu extorti jure naturæ sunt irriti.

Confirmatur, quia non alio ex capite restituenda sunt, quæ usurarie accipiuntur, nisi quia donentur invite, & coacte; ergo ratio inviti destruit naturam donationis.

V. Communior tamen, & verior sententia docet cum Sanch. l. 4. d. 8. Less. c. 17. n. 42. Conink, Palao, Layman., Henriq., omnes omnino contractus metu extortos esse validos, quamvis ad arbitrium metum passi rescindi possint, si sint rescindibiles. Probatur primo a pari: Communiter docent ex *cap. majores de Baptismo*, Sacramenta metu recepta esse valida (excepto matrimonio, quod jure positivo irritatur) ergo etiam sunt validi contractus metu extorti. Secundo, quia communissime docent contra Rebell. 2. par. l. 1. q. 5., metum levem non irritare contractum; immo nec in foro externo admittitur actio, aut exceptio metus levis, ex lege *Vani timoris, ff. de regulis juris*; & tamen etiam per metum levem fit injuria contrahenti, & datur onus restitutionis; Quare nec metus gravis irritabit contractum jure naturæ, quamvis contineat injustitiam, & trahat onus restitutionis. Tertio a priori, quia ad valorem contractus duo requiruntur, nimirum consensus, & titulus legitimus, videlicet dati, & accepti, donati, promissi &c., atqui metus non tollit consensum voluntarium sufficientem ad valorem contractus, quod nemo negat; nec tollit legitimum titulum v. g. donationis; quia donatio, quamvis sit coacta, adhuc vera, & voluntaria donatio est, & quidem liberalis, nec onerosa; nam coactio non opponitur liberalitati, sed libertati; ergo habentur ea, quæ ad valorem contractus requiruntur. In tantum quæ usurarie accipiuntur restituenda sunt, nec valide sunt donata, quia ea non traduntur titulo donationis, sed in pretium mutui; quod tamen non est dignum pretio; & ideo invalide dantur deficiente justo titulo.

Neque dicas, non haberi in casu nostro titulum justum, cum donatio extorta metu injuste incusso sit donatio continens injustitiam. Nam contra est, quia licet donatio ista injustitiam contineat ex parte incutientis metum, adhuc ipsa est titulus justus, & legitimus, quo dominium transferatur, cum sit titulus, cui jus non resistit ipsum annullando: Et per hæc patet ad rationes pro secunda sententia.

VI. Ad rationes pro prima sententia respondetur: Ad primam, cum consensus metu extortus sit simpliciter voluntarius, non est mirum, quod metum passus jure naturæ teneatur stare contractui irrescindibili, ut est Matrimonium, & Professio Religiosa, quamvis jure positivo rationabiliter hæc sint irrita: Si vero contractus sit rescindibilis, nullum incommodum sentit metum passus ex validitate contractus, quia ad sui arbitrium potest illum rescindere. Præterquamquod incutiens metum tenetur semper damnum compensare. Quia tamen opposita sententia docens hujusmodi contractus esse jure naturæ irritos, suam habet probabilitatem tam ab intrinseco, quam ab extrinseco, ideo poterit etiam passus metum huic sententiæ se accommodare, & nolle stare contractui metu extorto, tanquam invalido.

VII. Ad secundam negatur minor. Metus dicitur contrarius consensui, quia minuit voluntarium, ac liberum, non quia tollit simpliciter liberum consensum.

VIII. Ad tertiam, falsum est non transferri dominium per contractus metu extortos, posito quod sint validi: Dominium tamen, quod transfertur, est debile, eo quod metum incutiens ratione injuriæ irrogatæ teneatur rem ad pristinum statum reducere, & damna compensare. Hinc in leg. *Metum, ff. de eo, quod metus causa* dicitur a metum passo haberi actio in rem, eo quod res sit in bonis suis; non quia revera habeat ille ejus rei dominium post contractum, sed quia perinde se habeat, ac si haberet ejus rei dominium, per hoc quod habeat actionem in personam, & in rem, & debeat ab incutiente metum injuste ea res restitui.

IX. Ad quartam dicendum, latronem non posse accipere centum promissa per metum injustum, quia tenetur ea restituere ob injuriam irrogatam; hinc metum passus quamvis ratione promissionis vero animo factæ, & non fictæ ad redimendam vexationem teneatur ea solvere; at quia potest damnum sibi compensare ob injuriam sibi irrogatam, potest non solvere.

Neque dicas, quod debeat prius solvere, & postea per judicem repetere, aut si id commode non possit, per occultam compensationem; Sicut facere debet, si promissioni addidisset juramentum. Nam si teneretur prius solvere, ac deinde repetere, non

non compensaretur sibi quodcunque damnum injuste irrogatum per metum, quia hoc ipsum solvere, & repetere aliquid incommodum est, quod non compensaretur. Quod si talis promissio sit jurata, cum juramentum servandum sit quoties sine culpa servari potest, & nulla habeatur culpa, si solvantur centum promissa latroni, ideo vi juramenti præstiti obligatur jurans ad ea solvenda; ita tamen ut possit ea statim repetere, aut per occultam compensationem damnum sibi injuste illatum reparare. Idemque dicas, si cum juramento promittantur usuræ mutuanti, quippe quæ ex titulo mutui non debentur.

Neque urgeas, quod promittens latroni centum teneretur simul, & non teneretur ea solvere; teneretur ratione promissionis validæ, non teneretur, quia potest sibi damnum per injuriam illatum compensare. Nam teneri ex uno capite ad aliquid præstandum, & ex alio deobligari non pugnant; ut notat Palaus tom. 1. tract. 2. d. 1. puncto 8.; Nam si quis ex contractu Emptionis v. gr. debeat Petro centum, & Petrus ex alio contractu, puta Locationis, debeat eidem pariter centum, poterit ille ex titulo emptionis obligari ad solvendum centum, & ex titulo locationis deobligari, & sic simpliciter non teneri, donec sibi satisfiat.

X. Ad quintam, votum simplex metu extortum jure naturæ validum est, sed ut notat Franc. de Lugo qu. 10. n. 64. ex Sanch. lib. 4. Summæ cap. 3. n. 12. & lib. 4. de Matrim. disp. 14. contra Suar. lib. 1. de Voto c. 8. est irritum jure positivo; non quidem scripto, sed tradito, seu ex Ecclesiæ traditione, & consuetudine habente vim legis; Sicut etiam dicitur de matrimonio fidelis cum infideli metu extorto.

XI. Ad ultimam, Sponsalia metu extorta jure naturæ sunt etiam valida; sunt tamen vel irritanda ad arbitrium metum passi, ut docent Less. cap. 17. n. 47. Coninc., Henriq., Palaus, vel irrita Jure canonico, ex cap. *Ex literis*, *de Dsponf. Impub.*, ut putat Sanchez l. 4. d. 19., vel indirecte irrita, quatenus irritatur matrimonium metu extortum, ad quod tendunt Sponsalia.

ARTICULUS II.

Utrum Contractus metu injusto extorti sint jure positivo irriti, an solum irritandi?

I. Plurimum ad praxim refert hujus quæstionis resolutio: etenim si sunt irriti jure positivo, sequitur, quod renuncians beneficium adhuc ad Horas teneatur; quod ex sponsalibus non oriatur impedimentum publicæ honestatis: quod vi talis testamenti succedat hæres ab intestato &c.; secus vero, si solum sint irritandi.

II. Communius docent nonnullos dumtaxat hujusmodi contractus esse jure positivo irritos; tres videlicet jure civili, ac tres alios jure canonico.

III. Absolutio a censuris metu extorta est irrita. Sed quid de dispensatione in lege?

IV. Num metum incutiens teneatur Contractui irrito jure positivo stare ad arbitrium metum passi?

I. Plurimum interest hujus quæstionis resolutio, ut notat Sanch. l. 4. d. 8.; nam si v. g. renunciatio beneficii metu extorta jure positivo sit irrita, sequitur, quod renuncians teneatur adhuc ad Officii recitationem, perinde ac si non renunciasset; possetque ad titulum beneficii sacros Ordines suscipere; Secus tamen, si solum sit irritanda; Pariter si sponsalia metu facta sint irrita, non oritur ex illis impedimentum publicæ honestatis; quod tamen oritur, si sint solum rescindenda; Et si testamentum metu extortum sit irritum, succedit hæres ab intestato; aliter succedet hæres in eo institutus; quamvis hic teneatur damnum compensare.

II. Variant itaque in hoc Doctores: Aliqui cum Soto, Palatios, Molina d. 326., docent, universim hujusmodi contractus esse jure positivo irritos; quod variis textibus probant. Alii cum Basilio apud Dianam p. 3. tr. 5. resol. 118. & 119. putant, solum contractus lucrativos esse irritos jure positivo, non vero onerosos, præter alienationem rerum Ecclesiasticarum. Alii demum communius, & probabilius docent cum Sanch. loco laudato, Bonacina, Palao, Becan. Lesf. universim esse solum irritandos; aliquos tamen in particulari esse irritos: quod probant tum ex cap. *Ad audientiam*, *De his*, *quæ vi*; ubi dicuntur quæ metu fiunt carere robore firmitatis, quatenus scilicet possint, & debent rescindi; tum ex *leg. finali de his*, *quæ vi*; ubi habetur, *donationes*, *venditiones*, *quæ per potentiam extortæ sunt*, *præcipimus infirmari*: Ex quo sequitur, tam contractus onerosos, ut sunt *venditiones*, quam lucrativos, ut sunt *donationes*, esse validos, & juris remedio infirmandos, seu irritandos.

Por-

Porro contractus, qui jure positivo irritantur ipso facto, si sint metu extorti, sunt plurimi, quamvis Glossa in cap. *Ablas, De his quæ vi* solum sex enumeret illis verbis.

Tutor, Judicium, Dos, Sacrum, Copula, Votum.
Hæc sex vi facta de jure sciat fore nulla.

quorum tres, videlicet Auctoritas, vel assignatio Tutoris, seu Curatoris, Jurisdictio data, vel prorogata, & Promissio, ac solutio dotis irritantur jure civili: Tres alii, videlicet Promissio, vel traditio rerum Ecclesiasticarum, Matrimonium, ejusque promissio (quin liget juramentum additum huic contractui per metum facto) Votum simplex, & solenne, irritantur jure Ecclesiastico.

III. Præterea irrita est Absolutio a censuris, vel illarum revocatio metu gravi extorta, *ex Cap. unico, De his, quæ vi in 6.*: Pariter Testes adhibiti in Testamento, si sint coacti, non ferunt validum testimonium, *ex lege Qui Testamenti*. Est etiam irrita Promissio, vel obligatio facta ab eo, qui in carcere detinetur, facta in gratiam ejus, qui illum detinet injuste, *ex l. Qui in carcere*. Denique Suarez lib. 6. de leg. cap. 21. putat Dispensationem in lege metu extortam esse invalidam, quia absonum videtur, quod iniquus subditus ex injusta violentia commodum reportet. Verum quia de hac irritatione non constat, dicendum potius esse validam, subditum autem peccare non solum contra justitiam, sed etiam contra legem, in qua putat sibi dispensatum, si eam non servet; quia præsumere debet consensum superioris esse tantum permissivum, non concessivum.

IV. In his autem contractibus jure positivo nullis, An metum incutiens teneatur contractui stare ad arbitrium metum passi? variant Doctores: Affirmant Henriquez, Navarr., Rebel., quia solum in favorem metum passi irritantur. Negat probabilius Sanch. lib. 4. d. 15. cum aliis, quandoquidem ratione delicti tantum tenetur resarcire damnum, & pro foro externo poterit in pœnam cogi ad standum contractui; pro foro etiam interno non tenetur, cum contractus irritus non obliget.

ARTICULUS III.

Utrum Metu etiam levi extorta restituenda sint in foro Conscientiæ?

I. Videntur non esse restituenda, quod multis rationibus suadetur.

II. Saltem in contractibus onerosis, in quibus minor libertas requiritur, quam in lucrativis.

III. Verius restituenda universim sunt in foro Conscientiæ, & contractus metu levi ad extorquendum illum celebratus ad arbitrium metum passi rescindendus est.

IV. Metus levis tollit perfectam libertatem injuste, & in materia gravi; ideo mortaliter peccat, & ad restitutionem sub mortali tenetur, qui hujusmodi metum incutit injuste ad contractum extorquendum; irrogat quippe deliberate injuriam gravem.

V. Forum externum ad lites vitandas denegat actionem patienti metum levem; non secus ac in deceptione intra dimidium justi pretii.

VI. Matrimonium, & Professio Religiosa metu levi, vel reverentiali extorta probabilius jure naturæ valida sunt: sed damnum compensandum.

VII. Quæ sunt jure Ecclesiastico irrita, si metus gravis sit injustus, probabilius sunt valida, si sit justus.

Quamvis in tractatu de Justitia & Jure ex professo quæstionem hanc instituerimus, non est tamen hic prætermittenda, cum ordo doctrinæ illam expostulet.

I. Prima itaque sententia cum Medina, Palatios, Basil., & aliis docet extorta metu gravi restituenda esse in foro Conscientiæ; secus vero, si metus sit levis; Quorum sententiam probabilem putat Diana p. 3. tract. 5. ref. 117., inferens proinde, quod Confessarius possit deobligare pœnitentem a restitutione facienda, si metum levem injustum incusserit; Quamvis possit etiam sequendo sententiam oppositam communiorem tribuere pœnitenti facultatem recuperandi, si quid dederit per metum levem injustum. Ratio hujus sententiæ est primo, quia violentia, ac injuria levis pro nihilo reputatur. Secundo, quia metus levis facile superari potest, imo & debet; cum imprudenter agat, qui eo ducitur. Tertio, quia forum internum con-

conformatur externo, quoties hoc non nititur falsæ præsumptioni: Sed forum externum cognito metu levi non obligat ad restitutionem; ergo nec internum: Aliter forum externum inique denegaret patienti metum levem actiones recuperandi, quæ injuste sibi sunt ablata. Quarto, quia non minor libertas requiritur in matrimonio, quam in aliis contractibus; atqui matrimonium metu levi contractum non irritatur in foro conscientiæ; ergo nec alii contractus; unde nec debent restitui extorta per contractus levi metu initos.

II. Secunda sententia putat cum Azor. tom. 1. cap. 11. Lopez, Tabiena, in solis contractibus lucrativis restituenda esse, quæ metu levi sunt extorta, puta in donationibus, eleemosynis, &c. quia major libertas in his contractibus requiritur, quam in onerosis, in quibus habetur utrinque commodum, & incommodum.

III. Communior tamen, & verior sententia indiscriminatim docet cum Less. c. 17. n. 46. Sanch. lib. 4. d. 9. Soto, Navar., Molina disp. 267. extorta per metum etiam levem injuste incussum ad contractum ineundum, si intercessit culpa gravis, in foro conscientiæ esse restituenda, & hujusmodi contractus in eodem foro esse rescindendos ad arbitrium metum passi, si sint dissolubiles. Ratio est, quia extorquens metu levi injusto contractum injuriam irrogat, & injuste operatur: ergo tenetur in conscientia illam resarcire quantum potest; sed non resarciret ad æqualitatem, nisi restitueret sic extorta, & rescinderet ad arbitrium metum passi contractum; ergo.

Confirmatur, quia quod per injuriam comparatum est, non reducit rem ad æqualitatem, nisi restituatur; ergo quæ sic sunt extorta, obnoxia sunt restitutioni, quæ ratio æque militat pro contractibus onerosis, ac pro lucrativis contra secundam sententiam.

IV. Ad primam rationem pro prima sententia in contrarium respondetur, etiam metum levem non cadentem in virum constantem tollere libertatem perfectam, & quidem injuste in casu nostro; ergo justitia postulat, ut damnum injuste illatum compensetur. Nonne si quis advertenter furetur materiam levem, tenetur in conscientia sub veniali illam restituere? quia tamen in casu nostro materia est gravis, sub mortali tenetur incutiens metum injustum levem ad damnum compensandum, atque adeo ad rescindendum contractum. Ex duplici tantum capite potest quis non teneri sub gravi ad reparandum damnum injuste, & culpabiliter illatum, ut communiter Doctores docent, vel ratione parvitatis materiæ, vel ratione indeliberationis. Neutra excusatio militat in casu nostro; ergo datur obligatio gravis reparandi damnum, etiamsi injuria lata fuerit levis; (dummodo tamen processerit ex gravi culpa) quandoquidem injuria levis, si pariat damnum grave, injustitiam continet graviter culpabilem, ut accidit, si quis v. gr. leviter percutiat aliquem, prævidendo, quod ex tali percussione grave damnum fit emersurum; atqui injuria levis orta ex metu levi facile parit damnum grave, cum sæpissime homines, præsertim plebeii, & rudes ab ea turbentur, & inducantur ad contrahendum cum proprio detrimento; ergo.

Ad secundam: Quamvis metus levis superari facile possit; at sæpissime accidit, quod in contractibus non superetur in multitudine plebis: ergo qui injuste posuit contrahentem in periculo proximo damni gravis incutiendo metum levem, tenetur ad restitutionem, atque adeo ad rescindendum contractum.

V. Ad tertiam: Forum externum non concedit actionem patienti metum levem ad vitandas lites, quæ facile suborirentur; & idcirco deprehenso tali metu non cogit per sententiam Judicis ad restitutionem; at non proinde deobligat a restitutione pro foro interno facienda. Eodem modo fur, si non sit plene convictus, non cogitur pro foro externo ad restitutionem, tenetur tamen pro interno: Sicut etiam jus civile denegat actionem in deceptione intra dimidium justi pretii, ad lites vitandas; at non proinde contractum involventem hujusmodi deceptionem approbat, aut deobligat a restitutione pro foro interno.

VI. Ad quartam: Multi docent cum Navar., Rodriq., Veracrux, Matrimonium metu levi injuste extortum in foro conscientiæ, & jure naturæ non valere: quorum sententiam probabilem putant Less. cap. 17. n. 47. Ledes. Sanch. lib. 4. d. 17. Equidem probabilius censeo cum eodem Sanch. esse validum jure naturæ, ut sunt cæteri contractus; at non proinde est rescindendum, ut cæteri contractus, quia natura sua est indissolubile; unde solum compensandum est damnum injuste illatum; Jure ecclesiastico irritatur solum Matrimonium

nium metu gravi injusto celebratum, ut colligitur ex cap. primo, & penultimo, *de his quæ vi*; quia sicut forum externum non attendit ad metum levem, ad lites vitandas, ita lex Ecclesiastica pro foro interno non irritat Matrimonium metu levi contractum ad vitandos scrupulos.

Quod diximus de Matrimonio, dicas de Professione Religiosa; Navarr. enim, Pontius, & alii apud Dianam p. 3. tract. 2. ref. 92. putant esse invalidam, si solo metu reverentiali, atque adeo levi emittatur, quia voluntarium militem vult Deus, & nullatenus coactum. Communius tamen cum Sanch., & Laym. lib. 3. tr. 4. c. 6. docent, esse validam, & jure Ecclesiastico solum irritari Professionem metu gravi injusto emissam.

VII. Quod si metus gravis sit juste illatus, etiamsi ad extorquendum sive Matrimonium, sive Professionem, communius docent ea valere, cum Sanch. Less., Laym., Palao contra Covarr. & alios putantes esse invalida, eo quod libertas sit valde imminuta; Necnon contra Bonac. de Matrimonio qu. 3. punct. 3. & Sot. putantes esse valida, si metus gravis sit a lege incussus ad Matrimonium, vel Professionem extorquendam; secus vero, si sit incussus a judice, vel aliquo privato; quia scilicet si quis delictum commisit, cui per legem sit annexa obligatio profitendi in Religione, vel contrahendi Matrimonium, ad ea tenetur voluntarie, eo quod voluntarie commisit culpam, ad quam sequitur ea obligatio: Secus vero si a voluntate Judicis, aut alterius ad id adigatur, quia nemo potest ad ea adigere, cum debeant esse omnino voluntaria.

Nos tamen cum communiori apud Sanch. lib. 4. de Matrim. disp. 13. Less. cap. 17. nu. 40. Laym. Palaum, dicimus, matrimonium, & professionem valere, a quocumque incutiatur metus gravis justus; nam si v. gr. Titius minetur tibi justam accusationem, nisi ducas uxorem, vel professionem emittas, hujusmodi matrimonium, vel professio non possunt dici revera coacta, cum nemo ad id cogat, sed coactio provenit a proprio delicto, a quo provenit metus accusationis comminatæ: Sicut enim non dicitur coacte matrimonium contrahere, qui virginem violavit, & cogitur eam ducere, vel dotare, *ex cap. 2. De adulter.*; Nec qui post sponsalia per censuram cogitur ad matrimonium contrahendum, *ex cap. ex literis de sponsalibus*; Nec dicitur coacte profiteri Monachus, quando ob simoniam compellitur ad ingrediendum Ordinem strictiorem, ex *cap. de Regular. de Simonia*, quia in his casibus metus non incutitur ab extrinseco, sed supponitur ortus a lege, vel ex natura delicti: Ita in casu nostro coactio non est a comminante justam accusationem, sed a proprio delicto, ad quod consequitur, quod juste possis accusationem illam subire, nisi velis illam declinare contrahendo matrimonium, aut ingrediendo Religionem.

ARTICULUS ULTIMUS.

Resolvuntur plurimæ difficultates ex præjacta doctrina.

I. Filius renuncians coacte timore reverentiali hæreditatem paternam potest illam sibi occulte compensare, relaxato per Episcopum juramento.

II. Non tenetur in conscientia filius, aut uxor de suo solvere debitum patris, aut conjugis, si metu reverentiali id promiserint iis moribundis: Nec tenentur fidejubere, si similiter ad fidejubendum se obligarint.

III. Si pars debiti a creditore remittatur, eo quod desperet aliter se illud recuperaturum, potest hic uti occulta compensatione.

IV. Preces importunæ æquiparantur metui reverentiali; tenetur proinde deflorator virginis ad restitutionem, si illam importunis precibus induxit ad consentiendum quasi coacte.

V. Qui similiter legatum impedit, pariter ad restitutionem tenetur. Idemque dicas de donationibus inter patrem, & filium, & inter conjuges: & facultas superioris data similiter subdito ad expendendum pariter est nulla.

VI. Non tenetur tamen ad restitutionem, qui incusso metu justo accusandi, ad quod non tenetur, aliquid extorquet, ne accuset.

VII. Idque verum videtur, etiamsi non haberet animum accusandi.

I. EX dictis sequitur primo, quod renunciatio hæreditatis paternæ facta a filio metu reverentiali, absque minis, licet in foro externo non rescindatur, nec detur actio adversus patrem, eo quod metus sit levis, in foro tamen interno juxta sententiam communiorem adductam sit a patre rescindenda, ac damnum filio resarciendum; ita ut possit hic occulte illud sibi compensare, relaxato prius per Episcopum

scopum juramento, si adfuerit, ut notat Sanch. lib. 4. de matrim. disp. 9. Ratio est, quia pater sua auctoritate filii libertatem veluti oppressam tenens obligatur ex justitia in dispositione hæreditatis a filio facienda illam laxare, ut pro arbitrio disponat; quod si non præstet, injuriam, & violentiam, licet levem, infert; & ideo ad restitutionem tenetur.

Ubi duo notanda: Primum est ex Ostiensi cap. *Verum de jurejurando*, juramentum ab Episcopo non relaxari pro foro externo, si metus fuerit levis, sed solum pro foro conscientiæ: Alterum est, ad metum reverentialem injustum non sufficere, quod filius cum verecundia, ac reverentia debita patri renunciet; neque sufficere, quod si pater non peteret renunciationem, ea non fieret; sed requiri, quod omnia repugnante voluntate, & quasi coacte fiant, eo quod non audeat filius præ timore, ac reverentia contradicere, quamvis nullum aliud malum sibi timeat.

II. Sequitur II. ex Sanch. loco laudato, quod si filius metu reverentiali inducatur ad promittendam de suo solutionem alicujus debiti parentum, qui in articulo mortis constituti id petant a filio, probabiliter non teneatur hic deinde solvere; quia metu, & quasi coacte, ne parentes in eo articulo contristaret, inductus est ad promittendum. Et eodem modo mulier, quæ ex solo metu reverentiali ad vitanda jurgia cum marito, ejusque indignationem, pro eo fidejussit, aliter non fidejussura, non tenetur in conscientia solvere, dummodo relaxationem juramenti ab Episcopo prius obtineat.

III. Sequitur III., si debitori remittatur pars debiti, eo quod creditor desperet se aliter debitum recuperaturum, teneri illum in conscientia partem debiti sibi remissam restituere, ac posse creditorem uti occulta compensatione. Ita Sylvest., D. Antonin., Navarr., Sanch. lib. 4. dist. 9. n. 17., qui bene advertit, hoc intelligendum esse, quando intervenit aliqua culpa, aut fraus debitoris, quia minatur v. gr. se aliter nihil debiti soluturum, vel quia fingit inopiam. Ratio illationis est, quia hæc remissio est mixta involuntario. Ubi notandum cum Meroll. n. 387., remissionem partis debiti esse nullam, non solum quando extorquetur metu injuste incusso, sed etiam quando ea oritur ex metu probabiliter concepto a creditore (esto nemo illum incutiat) quia v. gr. timet, sibi aliquod malum injuste inferendum, nisi remittat. Ratio est eadem; quia etiam in hoc casu donatio, seu condonatio est mixta involuntario, & voluntate omnino repugnante, & quasi coacta, ob timorem mali concepti sibi injuste irrogandi.

IV. Sequitur IV., quod diximus de metu reverentiali, dicendum esse de precibus importunis, quæ metui saltem levi, & coactioni æquiparantur, ut constat ex sacris Bibliis: Nam Judic. 16. dicitur fortissimus Sampson importunis uxoris precibus coactus detexisse veritatem; unde preces importunæ causant involuntarium; Et ideo D. Anton., Sylvest., Bagnes, Corduba, Guttier. probabiliter etiam docent, quod quando quis precibus importunis, atque adeo involuntarie trahitur ad ludendum, tunc lucrans teneatur eidem restituere, quod lucratus est; (quamvis hoc communiter negetur cum Navarr., & Henriq. apud Meroll. num. 400., quia in ludo non servaretur æqualitas) Docent etiam ad restitutionem teneri defloratorem virginis, si illam precibus importunis induxit ad consentiendum.

Verum Sanchez lib. 4. d. 10. notat, preces importunas non æquivalere metui, nec causare involuntarium mixtum, per hoc præcise, quod iis non interpositis actus non fieret; sæpe enim aliquis importune rogatus facit aliquid aliter non facturus, & tamen libentissimo animo id facit: Quare tunc metui æquivalent, quando fit aliquid vi precum importunarum, omnino reluctante voluntate, & quasi coacte ad importunitatem vehementem repellendam, ut diximus de metu levi.

V. Ex quibus fit primo, impedientem legatum precibus importunis, quæ metui levi injusto æquiparentur, ad restitutionem teneri, ut notat Guttier. cum Sanch. loco citato. Fit secundo, facultatem obtentam a superiore hujusmodi precibus importunis aliquid expendendi non excusare Religiosum a vitio proprietatis. Fit tertio, quod licet donatio inter conjuges confirmetur morte Donatoris, ex *cap. finali, de donationibus inter virum, & uxorem*, non tamen si nimia importunitate sit extorta. Idemque dicas de donatione inter patrem, & filiumfamilias: unde hæredes donatoris in tali hypothesi possunt occulta compensatione uti. Utrum autem quæ blanditiis, & byssinis verbis extorta sunt, pariter restituenda sint? dicemus inferius, cum de concupiscentia minuente voluntarium.

VI. Se-

VI. Sequitur ultimo, quod qui potest aliquem juste accusare, non teneatur ad restitutionem, si incusso metu accusationis aliquid ab eo extorqueat, ne accuset. Ratio est, quia metus hic est justus; unde cum non privetur hic jure accusandi, potest juste accipere aliquid, quod proportionem habeat cum tali jure. Id tamen est verum, si posset hic licite accusare, & non teneatur; nam si teneatur, & obliget se ad non accusandum, contractus hic esset nullus; non secus ac si judex aliquid accipiat, cum onere ferendi sententiam injustam, aut meretrix eum obligatione dandi copiam sui corporis, quia nemo potest obligari ad aliquid illicitum; unde restitui debet, quod acceptum est, & contractus rescindendus; quamvis patrato scelere probabilius nemo teneatur restituere id, quod pro eo patrando accepit; Etenim quamvis scelus non sit pretio æstimabile, nihilominus qui scelus perpetrat exponit se periculo jacturæ sui honoris, famæ, vel bonorum externorum, aut etiam læsionis in propria persona, & quidem in gratiam alterius; poterit ergo retinere patrato scelere, quod accepit, ut huic se periculo exponeret.

Dubitatur, An possit sibi retinere, quod quis accipit, ne accuset juste, prout potest, & non debet, si timorem incutiat accusationis, absque animo tamen accusandi?

Negant Bonacina de Contractibus d. 1. q. 1. puncto 1. & Molina, quia dolus dans causam contractui irritat illum. Sed probabilius affirmant Sanchez lib. 4. d. 9. Lessius c. 17. num. 42. & alii, quia licet dolus dederit causam contractui, ac proinde donatio illa videatur irrita; at hujusmodi dolus non est injustus; cum juste possit hic minari accusationem, sive animum habeat accusandi, sive non; ergo donatio non erit irrita, cum solus dolus injustus dans causam contractui illum irritet.

QUÆSTIO VII.

Utrum Juramentum confirmet Contractus metu irritos, aut obligationem implendi Contractus inducat?

Quæstionem hanc seorsim instituimus, quoniam multa scitu digna continet, quæ passim quidem, sed implexe nimis a Doctoribus traduntur. Et primo præmittimus præmittenda. Secundo inquirimus, An universim juramentum vim habeat confirmandi contractus, qui secluso juramento sunt irriti. Tertio An juramentum confirmet etiam contractus metu invalidos, aut saltem obligationem inducat eos implendi? Demum, Quisnam possit juramenta hæc relaxare,

ARTICULUS I.

Prænotantur Prænotanda.

I. Distinguendum inter Contractus metu irritos jure naturali, jure positivo, & irritandos.

II. Juramentum de se solum habet vim obligandi ad servandum illud, quando Contractui adjicitur; & solum jure positivo habet confirmare Contractus cæteroqui irritos.

III. In multis differt juramentum non confirmans (ut juramentum de usuris solvendis) a juramento confirmante contractus.

IV. Illud quippe nullum jus confert, potestque a Prælato relaxari, nec confert actionem pro foro externo, nec per illud hæredes obligantur: Secus vero juramentum confirmans, quod a Prælato relaxari potest, ubi fuerit in contractu læsio.

I. Advertendum primo: Contractus metu irritos alios esse irritos jure naturali, ut sunt contractus usurarii: Alios irritos jure positivo, ut alienatio fundi dotalis, renunciatio futuræ successionis &c.: Alios demum esse validos, sed irritandos, ut contractus metu gravi injusto extorti, juxta superius dicta.

II. Advertendum II. Juramento natura sua solum inesse vim obligandi ad veritatem rei juratæ servandam, quando adjicitur contractui; unde si contractui usurario adji-

adjiciatur juramentum solvendi usuras, solum ex eo consurgit obligatio eas solvendi, quin tribuat alteri Jus ad usuras; quia scilicet juramentum ita adjicitur, ut non confirmet contractum. Aliquando tamen juramentum ita adjicitur, ut etiam confirmet contractum: Quod tamen non habet jure naturali, sed solum positivo, sive canonico, sive civili. Quare si alienatio v. gr. fundi dotalis juramento firmetur, non solum consurgit in jurante obligatio alienandi fundum dotalem, sed etiam tribuendi Jus ad talem fundum, perinde ac si talis alienatio non esset jure ullo irrita: Ea quippe est vis juramenti confirmantis contractum, ut hunc reddat firmum, & irrevocabilem, etiamsi, praeciso juramento, esset ipso jure irritus.

Advertendum III., Juramentum non confirmans contractum (quale est v. gr. juramentum solvendi usuras) in multis discriminari a Juramento confirmante contractum, (quale esset v. gr. juramentum additum alienationi fundi dotalis), ut videre est apud Molin. disp. 105., & Sanchez lib. 3. c. 11.

III. Et primo quidem Juramentum non confirmans contractum solum inducit obligationem relate ad Deum servandi veritatem rei juratae, quin det robur ullum contractui: Contra vero juramentum confirmans contractum, quia dat robur eidem, & reddit illum firmum, & irrevocabilem, praeter obligationem erga Deum, inducit etiam obligationem erga alterum contrahentem; cum detur illi Jus ex contractu, perinde ac si esset validus.

IV. Secundo, Juramentum non confirmans contractum potest licite a Praelato relaxari, cum ex eo nullum Jus acquiratur homini; unde eo relaxato potest contractui contraveniri; eo quod de se nullam induxerit obligationem. Quod si non petatur relaxatio, satisfiet juramento, si solvatur res, prout juratum est; etiamsi deinde statim repetatur; cum non sit ullatenus translatum ejus dominium: Contra vero juramentum confirmans contractum non potest a Praelato relaxari; quia cum reddat contractum firmum, acquiritur vi talis contractus Jus ab altero contrahente; nec potest Praelatus Juri alterius praejudicare; immo ne Pontifex quidem, nisi ob bonum commune, & ex causa urgentissima. Unde fit, quod non liceat amplius contractui contravenire; nec facta solutione potest amplius repeti, quod solutum est. Quando tamen accideret, quod in contractu, qui firmatus sit juramento, fuerit laesio, poterit a Praelato peti relaxatio Juramenti, non ad finem contraveniendi contractui, qui jam est firmus, sed ad finem contendendi in Judicio absque perjurio, ut contractus rescindatur, ratione illius laesionis.

Tertio, si contractus Juramento non firmetur, non datur actio in foro externo adversus jurantem: Secus vero si firmetur; quia tunc acquisitum est jus ab altero. Denique Juramenti non confirmantis contractum obligatio non transit ad haeredes jurantis, cum Juramentum inducat obligationem solum personalem: Contra vero transit ad haeredes obligatio, quando Juramentum contractum confirmat; quatenus obligatio adimplendi contractum descendit ex contractus firmitate.

ARTICULUS II.

Utrum Juramentum universim confirmet Contractus jure positivo irritos?

I. Quinam Contractus juramento firmentur?
II. Probabilius omnes de se validi, sed jure positivo irriti.
III. Contractus hujusmodi jure positivo circumscripto juramento irriti neque obligationem naturalem continent eos implendi, neque eos non revocandi; At juramento superaddito accedit iis obligatio etiam civilis.
IV. Potest jus civile tollere a contractibus obligationem naturalem eos implendi, dum illos irritat; Et potest jus positivum efficere, ut hujusmodi contractus, quamvis irriti, si juramentum accedit, utramque contineant obligationem, & naturalem, & civilem.

I. Nonnulli Juristae, quorum sententiam probabilem putat Suar. l. 2. de Juramento c. 29. docent Juramentum habere vim confirmandi contractus, qui possunt beneficio restitutionis in integrum rescindi; non vero contractus ipso jure irritos. Azor. tom. 1. l. 11. c. 5. putat, solum contractus jure civili irritos firmari juramento; non vero irritos jure canonico: Suar. loco laudato, Less. c. 17. n. 56., & alii tenent, firmari juramento contractus non omnino jure positivo irritos, qualis est alienatio v. gr. fundi dotalis, sed quibus inest quidem obligatio naturalis, deest tamen obligatio civilis; ut

est v. gr. promissio nuda. Ratio hujus opinionis est, quia quando Juramentum accedit promissioni omnino irritæ, non potest tribuere parti ullum jus, ut constat in Juramento solvendi usuras: ergo ut tribuat parti Jus, debet supponere promissionem validam trahentem obligationem naturalem servandi promissum; ita ut vi juramenti adjiciatur eidem obligatio civilis; unde possit promissarius agere in Judicio adversus promittentem.

II. Communior, & probabilior sententia docet cum Sanch. l. 3. c. 12. Molina d. 156. Guttier., Covarr., & aliis, contractus omnes secundum se validos, sed jure positivo irritos, ex quibus nulla oritur obligatio neque naturalis, neque civilis, juramento circumscripto, hoc superaddito universim confirmari, ac tribuere parti jus, perinde ac si contractus non essent jure positivo irriti. Ratio est, quia ex multis textibus apud Meroll. d. 1. c. 3. n. 428. habetur, juramento confirmari multos hujusmodi contractus irritos jure positivo; quales sunt v. gr. alienatio fundi dotalis, contractus minorum absque curatoris auctoritate, & decreto Judicis, si sint circa immobilia; renunciatio futuræ successionis, & similes.

III. Neque dici potest cum Suar., & Less. in his contractibus præsupponi aliquam obligationem naturalem, videlicet non revocandi illos, quamvis non contineant naturalem obligationem illos servandi, & vi Juramenti accedere obligationem civilem. Nam contra est, quia cum dicti contractus jure positivo sint irriti, inintelligibile est, quod non contineant obligationem naturalem eos implendi, & contineant naturalem obligationem eos non revocandi: hoc enim efficit irritatio juris positivi, quod promissio in iis contenta, quæ de se obligationem naturalem ferret, nullam pariat obligationem; ergo tam promissio implendi, quam non revocandi (quæ illi est accessoria) irrita est; & consequenter contractus jure positivo omnino irriti juramento firmantur.

IV. Neque obstat, quod pro sua sententia Suar., & Less. adducunt. Nam juramentum potest tribuere contractui utramque obligationem, naturalem, & civilem, posito quod jure positivo ille sit irritus; Etenim de se præscindendo ab ea irritatione, contractus retineret obligationem naturalem; unde potest jus positivum velle, quod accedente juramento habeat tam obligationem naturalem (perinde ac si non esset irritus) quam civilem.

ARTICULUS III.

Utrum Juramentum confirmet contractus metu invalidos, aut saltem obligationem inducat eos implendi?

I. Potest injusto metu extorqueri utrumque, videlicet & contractus, & juramentum; potestque extorqueri alterutrum.

II. Juramentum metu injusto emissum contractus meticulosos non confirmat.

III. Renunciatio legitimæ, aut hæreditatis metu reverentiali, atque adeo levi facta solum pro foro externo juramento firmatur.

IV. Contractus sponte initus, & jure positivo nullus, juramento per metum extorto non confirmatur.

V. Obligat tamen hujusmodi juramentum ad contractum implendum, nisi relaxetur.

VI. Ideo votum simplex metu extortum non obligat, quia irritatur jure positivo; at simile juramentum non irritatur.

VII. Si contractus, qui metu extorquetur, a lege irritetur ob bonum publicum, juramentum illi sponte superadditum non obligat, nec indiget relaxatione: Secus vero si a lege irritatur ob utilitatem privatam. In neutro tamen casu contractum confirmat.

VIII. Si lex non solum irritet, sed etiam prohibeat contractum, juramentum illi superadditum nullatenus obligat.

IX. Juramentum adjectum sponsalibus, aut matrimonio gravi metu extortis, non obligat; Nec si apponatur constitutioni procuratoris ad matrimonium: Secus vero si apponatur constitutioni dotis, & arrharum.

X. Nec obligat juramentum hujusmodi adjectum professioni Religiosæ. Sed probabilius obligat, si apponatur voto ingrediendi Religionem.

XI. Ut juramentum confirmet contractus jure positivo irritos, tres conditiones requiruntur; Unde non confirmantur contractus in præjudicium tertii, aut qui ob publicam utilitatem irritantur.

I. Difficultas procedere potest, Primo, si tam Juramentum, quam contractus extorqueantur metu injusto. Secundo, si Juramentum sponte emittatur, contractus tamen metu injusto extorqueatur. Tertio, si metu injusto extorqueatur Juramentum, contractus tamen sponte ineatur,

quamvis Jure positivo sit irritus, ut est alienatio fundi dotalis.

II. Dico I. Juramentum, sive metu injusto emissum, sive sponte præstitum, non confirmat contractus metu injusto, sive gravi, sive levi extortos; sive irritos, sive irritandos; sive irritentur a lege primario propter bonum publicum, sive primario propter utilitatem privatam; atque adeo ex tali juramento nullum robur, aut firmitatem contractus meticulosi acquirunt, nec ullum jus tribuitur incutienti metum injustum ad contractum extorquendum.

Probatur, quia vis confirmandi contractum non inest juramento jure naturali, sed jure positivo, ut prænotavimus articulo primo; atqui non est verisimile, jus positivum velle favere extorquenti injuste contractum; ergo juramentum, sive metu, sive sponte emissum non confirmat contractus metu extortos.

Confirmatur, quia, ut notat Guttier. de Juramento p. 1. cap. 40., & alii passim, inter conditiones a jure requisitas, ut juramentum confirmet contractus, una est, quod non reperiatur turpitudo ex parte creditoris, in cujus favorem juratur; & hac de causa non firmatur juramento contractus usurarius, nec promissio facta latroni mortem comminanti: atqui in casu nostro habetur ex parte creditoris turpitudo, vel injustitia; ergo contractus metu extorti juramento non firmantur. Idque communius Doctores docent cum Suar. l. 2. de Juramento c. 27. Less. c. 17. n. 56.; Molina d. 150. Notatque Sanchez l. 3. c. 12., id verum esse, etiamsi metus injuste incussus sit a tertio, & non ab altero contrahente id ignorante. Nam adhuc in hoc casu adest turpitudo, seu injustitia, quæ contractum extorquet, redditque illum irritum, aut irritandum.

III. Dices: Ex capite, *Quamvis pactum*, *De pactis in sexto*, Renunciatio legitimæ, seu hæreditatis paternæ metu facta, accedente juramento, confirmatur, & fit valida: ergo universim contractus metu extorti ipso jure irriti firmantur juramento.

Respondeo, ibi sermonem esse de metu reverentiali, non de metu gravi, ut notat Meroll. n. 483., quia tamen metus reverentialis est metus levis, ut supra ostendimus, & forum externum non attendit ad levem metum, ideo decernit renunciationem illam metu levi extortam juramento firmari, ita ut in foro externo tribuat Jus: Quia tamen pro foro interno etiam contractus metu levi injusto extortus rescindendus est ad arbitrium metum passi, & damnum illatum compensandum est ab incutiente metum injustum, juxta superius dicta, ideo pro foro interno juramentum non confirmat renunciationem hujusmodi metu injusto levi extortam.

Dixi in conclusione, Contractus metu extortos non firmari juramento, etiamsi primario irritentur a Jure ob privatam utilitatem, ut est renunciatio hæreditatis; quicquid in contrarium videatur sentire Sanch. l. 4. de matr. disp. 20. n. 13. docens, non juramento firmari solum contractus meticulosos, qui primario ob publicam utilitatem interdicuntur, ut est matrimonium metu extortum: Etenim ratio conclusionis æque militat pro utrisque contractibus. Tunc autem, ut notat Suar. l. 2. de Juramento c. 26. Lex dicitur primario respicere publicam utilitatem, quando materia proxima, & immediata illius respicit publicum bonum, ut sunt leges, quæ de rebus publicis disponunt, v. gr. ne arma, equi, frumentum, pecunia a Regno extrahantur: Contra vero dicitur primario respicere utilitatem privatam, quando materia proxima legis est bonum privatum alicujus, vel aliquorum civium; ut sunt leges irritantes contractus Minorum, aut Mulierum: In dubio tamen, num lex irritans contractus respiciat primario publicam, an privatam utilitatem? inclinandum est in favorem boni communis, ex codem Suario. Communiter tamen docent cum Sanch. loc. cit., legem irritantem matrimonium meticulosum respicere bonum commune primario, quia alioqui male servaretur pax inter conjuges, & in Republica, nec apte soboles educaretur; & ideo docent, matrimonium metu extortum juramento non firmari; Secus vero renunciationem legitimæ, aut hæreditatis paternæ, necnon renunciationem electionis metu factam, ex cap. *Ad aures, de iis, quæ vi*, quia lex irritans in iis casibus respicit utilitatem privatam. Equidem tamen cum communiori censeo, nullum omnino contractum meticulosum firmari juramento in foro conscientiæ; Esto pro foro externo, quando metus est levis, videantur aliqui contractus firmari, cum non possit Jus positivum ad metum levem attendere.

IV. Dico secundo, Juramentum metu injusto extortum ad firmandum contractum sponte initum, jure tamen positivo irritum,

(pu-

(puta alienationem fundi dotalis) illum non confirmat. Ita communiter.

Ratio est, quia ex dictis articulo primo, Juramentum non confirmat contractus irritos ex natura ipsius juramenti, sed illos confirmat ex lege positiva; atqui nullum jus positivum reperitur, quo dicantur contractus invalidi firmari juramento, quod metu extorqueatur: Immo oppositum habetur in cap. *Quamvis pactum de Pactis in sexto*, & cap. 2. *De Jurejur. in sexto*, & alibi, cum decernatur alienationem fundi dotalis, contractus minorum, & renunciationem legitimæ, secluso juramento, esse irrita, accedente autem juramento esse servanda, nisi vi, & dolo juramentum præstitum sit. Accedit, quod in hoc etiam casu reperitur turpitudo ex parte creditoris, in cujus favorem juratur; ergo juramentum metu extortum non potest contractum confirmare.

V. Dubitatur tamen ulterius, An hujusmodi Juramentum contractui superadditum obliget ad implendum contractum, indigeatque relaxatione, ut contractui contraveniatur, esto contractum non confirmet; eo modo, quo dicitur de juramento addito contractui usurario?

Dico itaque III. Juramentum in casu secundæ conclusionis (si scilicet metu injusto extorqueatur ad confirmandum contractum jure positivo irritum) quamvis contractum non confirmet, obligat tamen ad illum implendum, indigetque relaxatione, ut possit contractui contraveniri; non secus ac juramentum additum contractui usurario. Ita Suar. l. 2. de juramento c. 11. Less. Sanch. l. 4. d. 20. contra Azor. t. 1. l. 11. c. 7. Panormitanum, & alios. Ratio est, quia tale juramentum non est irritum jure naturali, cum metus non tollat simpliciter voluntarium; neque jure positivo, cum nullum jus positivum adducatur; irritans hujusmodi juramentum; & quæ adducuntur, facile a Doctoribus evacuantur, ergo obligat, indigetque relaxatione; Quamvis pro foro exteriori non possit ab Episcopo ea relaxatio concedi, quando metus est levis, ut supra diximus, sed solum concedi tunc possit pro foro interno.

Confirmatur, quia in cap. *Cum pactum, de pactis in sexto*, & in cap. *Cum contingat, de Jurejur.* decernitur juramenta in alienatione fundi dotalis, & in contractibus minorum alias irritis servanda esse; additurque ea causalis, *quia scilicet servari possunt sine dispendio salutis æternæ*: atqui hoc idem militat in casu nostro; ergo etiam in casu nostro obligat juramentum, indigetque relaxatione. In eo tamen casu probabiliter non obligaret, nec relaxatione indigeret, quando scilicet contractus, cui juramentum adjicitur, a lege irritatur, & interdicitur primario ob bonum commune, & publicam utilitatem, ut mox explicabimus in ultima conclusione.

VI. Dices: Votum metu extortum non obligat, cum Deus ipsum non acceptet: ergo nec juramentum: Respondeo nego consequentiam; nam ex dictis q. 6. a. 1. hujusmodi votum simplex jure naturæ est validum (quicquid alii in contrarium doceant), irritatur tamen jure positivo, si minus scripto, saltem tradito, & ex Ecclesiæ consuetudine, ut diximus cum Sanchez: Contra vero Juramentum metu extortum jure positivo non irritatur; ergo obligat.

VII. Dico ultimo: Juramentum sponte præstitum superadditum contractui metu extorto, qui a lege primario irritatur ob publicam utilitatem non obligat, nec indiget relaxatione: Secus vero, si contractus irritetur primario in utilitatem privatam: Esto in neutro casu contractum confirmet. Ita Sanch. l. 3. c. 9. Suar. l. 2. de Juramento c. 26. Meroll. disp. 1. c. 3. n. 486., & alii contra Sylvest. Guttier. Roselli putantes universim obligare, & contra Rodriq., Covarr., Ostiens. putantes nunquam obligare.

Probatur prima pars conclusionis; quia ut notat Sanch. l. 3. c. 10. n. 38. Juramentum in præjudicium tertii non obligat ex Cap. *Quamvis pactum, de pactis in sexto*, & ex Cap. *Cum contingat, de Jurejurando*, cum nequeat jurans alteri detrimentum afferre: ergo a fortiori juramentum non obligat, quando vergit in præjudicium boni communis contra legem civilem disponentem aliquid in ejus favorem; ut est lex irritans contractum metu extortum ob publicam utilitatem; nequit enim juramentum esse vinculum iniquitatis, & obligare ad id in præjudicium alterius, & a fortiori in præjudicium boni communis vergit, & ideo tale juramentum non indiget relaxatione.

Confirmatur, quia nemo potest cedere juri communitatis, quamvis cedere possit juri proprio, ex lege *Juris Gentium ff. de Pactis*; ergo nemo potest pacisci adversus bonum communitatis; ergo juramentum additum contractui, qui bono communitatis adversatur, obligare non potest. Hinc com-

communiter docent, juramentum deferendi extra Regnum pecuniam, arma, frumentum, equos, aut alias res prohibitas non obligare, quia obligaret ad legi contraveniendum.

Neque dicas, leges irritantes contractus primario in utilitatem publicam non prohibere, ne fiant hujusmodi contractus, aut ne impleantur, sed solum tollere a contrahentibus obligationem eos implendi; ergo juramentum obligare potest ad eos implendos, quin sit vinculum iniquitatis.

Nam contra est: Etenim eo ipso ac lex irritat contractus primario in utilitatem publicam, indicat illos bono publico adversari, cui privatus cedere non potest; ergo juramentum obligans ad implendos hujusmodi contractus obligaret ad ponendum, quod bono publico adversatur; atque adeo vinculum esset iniquitatis: Non alia de causa in cap. *Diligenti de foro competenti* deciditur pactum juratum, quo Clericus renunciat privilegio fori, esse irritum, ac nullatenus obligare, nisi quia privilegium fori est privilegium commune in favorem totius status Clericalis, cui privatus cedere non potest; ergo pariter quando in bonum commune irritantur, atque interdicuntur aliqui contractus, juramentum illis adjectum est irritum.

Probatur nunc secunda pars conclusionis: quia universim juramentum in favorem alicujus emissum semper servandum est, quando sine dispendio salutis æternæ, hoc est sine culpa, adimpleri potest; etiamsi metu, & per injuriam extorqueatur, ex cap. *Debitor de jurejur.* atqui in casu potest sine culpa adimpleri; ergo obligat. Probatur minor, quia quando lex irritat contractum, qui respicit utilitatem privatam, non obligat subditum ad renunciandum favori suo, saltem quando adhibetur juramentum; neque vult laqueum illi injicere obligando ad culpam, ne contractum irritum impleat; sed solum vult illi privilegium concedere, ne vi contractus obligetur; ergo citra culpam impleri potest contractus jure positivo irritus primario ob privatam utilitatem.

VIII. Cæterum, si ex verbis legis contractum irritantis erueretur, legem etiam obligare, ne contractus ineatur, aut impleatur, profecto juramentum illi additum in eo casu obligare non posset: Negandum tamen cum Panorm., Guttier., Imola contra Bartolum, & Baldum, legem obligare ad culpam, ne contractus impleatur, si prohibitio dirigatur in actum, non in Personam; puta si dicatur, ne res minoris alienentur absque Judicis decreto: Nam in tali casu prohibitio solum intendit conferre privilegium privato, ne eo contractu obligetur; non vero ligamen, ne possit suo favori renunciare, & contractum exequi.

IX. Ex dictis sequitur I. Juramentum adjectum Sponsalibus, aut Matrimonio metu gravi extortis non obligare, nec indigere relaxatione. Ita Sanch. l. 4. d. 21. Azor. Sà, Rodr. contra Henriq. l. 11. c. 9. Sot., Ledes. Ratio est, quia isti contractus ob publicam utilitatem, ut diximus, irritantur; ex iis enim oriuntur rixæ inter Conjuges, & mala prolis educatio in Reipublicæ detrimentum. Idem docent Sanch., & Guttier. de juramento apposito constitutioni procuratoris ad matrimonium gravi metu extortæ, quia talis consensus, quo constituitur procurator, censetur permanere, & esse consensus, quo perficitur matrimonium.

Sequitur II. cum Sanch. loco citato contra Ostiensem, juramentum adjectum contractui gravi metu extorto constitutionis dotis, & arrharum obligare; quia talis consensus jure positivo irritatur ob utilitatem privatam, non publicam.

X. Sequitur III. Juramentum adjectum Religiosæ professioni gravi metu extortæ non obligare; quia professio metu extorta irritatur principaliter ob bonum commune, non secus ac Matrimonium. Utrum autem idem dicendum sit de juramento adjecto simplici voto Religionis metu extorto? negant Soto, & Palatios, sed videtur affirmandum cum Suar., Rodr. Sanch., quia sicuti se habent sponsalia ad matrimonium, ita votum ingrediendi Religionem ad professionem; ergo sicut juramentum neque in contractu Matrimonii, neque Sponsalium obligat; ita pariter nec in professione Religiosa, nec in voto simplici ingrediendi Religionem.

Neque dicas disparitatem esse, quia qui contraxit sponsalia, tenetur ad matrimonium, contra vero qui vovit ingredi Religionem, non tenetur ad profitendum. Disparitas enim hæc non obstat, quia votum ingrediendi Religionem inducit saltem necessitatem aliquam moralem profitendi.

XI. Quæres hic, Quænam sint conditiones, quæ requiruntur, ut juramentum confirmet contractus jure positivo irritos?

Respondeo, requiri primo, quod possit juramentum absque culpa servari. Secundo, quod non sit turpitudo in eo, in cujus favorem juratur, neque formaliter, ut si

illc

ille injuste contractum extorserit, neque materialiter, puta si tertius injuste contractum extorsit in gratiam alterius contrahentis id ignorantis. Tertio quod juramentum formaliter, vel æquivalenter contineat promissionem non revocandi contractum; nam juramentum pure assertorium, & non obligans in futurum, cum solum ferat obligationem non adducendi Deum in testem falsi, non potest contractum confirmare, ut constat.

Ex quibus conditionibus fit primo, non confirmari juramento contractus, qui primario ad publicam utilitatem irritantur, quia absque peccato tale juramentum servari nequit, ut ostendimus ex Suarez, & docet Sanchez l. 3. cap. 12. num. 43. Secundo, nec firmari juramento contractum, qui est in præjudicium tertii, quia pariter esset juramentum rei iniquæ, puta si fundus dotalis alienatus cum juramento debebat ratione fideicommissi ad filios pervenire.

ARTICULUS ULTIMUS.

Quisnam Prælatus possit Juramenta Contractibus adjecta relaxare?

I. In præjudicium Tertii solus Pontifex, & quidem ob causam urgentissimam, potest juramentum relaxare.

II. Relaxare illud potest Episcopus, quoties ex parte Creditoris est turpitudo. Immo etiam Vicarius Generalis, & Judex Ecclesiasticus, sed solum pro foro externo. Quid de Regularibus Privilegiariis, & aliis?

III. Num facultas data vi Jubilæi, aut Privilegiariis, ad dispensandum in Votis se extendat ad relaxanda juramenta, ac vota jurata?

IV. Privilegium concessum in Privilegiis Societatis Jesu relaxandi juramenta est solum relate ad Nostros.

V. Quanam causa requiratur ad Juramenta relaxanda? In dubio, num causa sit sufficiens, recurrendum ad Pontificem.

VI. Quandonam debeat præmitti citatio Partis?

VII. Quomodo possit Princeps Sæcularis indirecte juramenta isthæc relaxare? Directe certe non potest; cum id pertineat ad potestatem Spiritualem.

I. Dico primo cum communissima, neminem præter Pontificem posse juramenta in præjudicium tertii relaxare; imo ne Pontificem quidem citra causam urgentissimam. Ratio est, quia Pontifex non est Dominus rerum temporalium personarum privatarum, nisi quatenus expedit de iis disponere in bonum animarum. Potest quidem quilibet juramentum, ac votum Deo præstitum propria auctoritate commutare in evidenter melius, & probabiliter ex Sanchez, & aliis, etiam in evidenter æquale: At juramentum præstitum homini non potest in melius commutari; Sicuti nec quod præcipitur a superiore. Ratio disparitatis est, quia, cum per juramentum, & votum offeratur Deo aliquid ipsi gratum, quo gratius est id, quod exhibetur, eo acceptius est Deo: Contra vero homini creditori, aut superiori dari debet id, quod requirunt, nec licitum est offerre aliquid melius ipsis invitis, ex leg. *Mutuum ff. Si certum petatur.* Præterea ex Dei benignitate præsumitur, quod contentus sit bono præstantiori, quoties obligatio offerendi illi aliquid oritur ex propria voluntate voventis, aut jurantis: At id non præsumitur ab homine creditore, etiamsi obligatio dandi aliquid oriatur ex voluntate ipsiusmet jurantis; quia homines sæpe afficiuntur bono determinato, unde non licet ipsis invitis dare aliqiud præstantius.

II. Dico II. Quoties est turpitudo ex parte creditoris, juramentum additum contractui relaxari potest ab Episcopo; ut accidit, quando quis jurat, se soluturum usuras; aut quando metu gravi extorquetur juramentum, aut contractus, cui juramentum adjicitur; sive metus incutiatur ab altero contrahente, sive a tertio. Ita etiam communiter. Ratio est, quia per hujusmodi juramentum nullum jus acquiritur alteri, sed solum ob reverentiam debitam Numini invocato in testem illud servandum est; ergo Episcopus vicem Dei gerens sicut potest data sufficienti causa dispensare in votis, ita potest hæc juramenta relaxare. Episcopus autem satis est quod sit confirmatus, etiamsi non sit adhuc consecratus, quia potestas relaxandi juramenta non est Ordinis, sed Jurisdictionis: At non est satis, quod solum sit electus, quia a tempore confirmationis est vere Prælatus, & potest jurisdictionem exercere, ut docent communiter. Præterea relaxare possunt hæc juramenta Abbates exempti habentes jurisdictionem quasi Episcopalem in suo territorio: necnon Capitulum Sede vacante, quo tempore Jurisdictione Episcopali potitur. Pariter Judex Ecclesiasticus loci, in quo ini-

initus est contractus, quia ratione contractus fortiti sunt in eo loco forum contrahentes. Potest etiam Vicarius Generalis Episcopi, cum habeat exercitium Jurisdictionis Episcopalis, & cognitionem causarum, ex cap. 2. *de Officio Vicarii in 6.*: Causa autem decidi non potest sine juramenti relaxatione; ergo potest Vicarius relaxare juramentum, tamquam quid accessorium ad causam coram ipso agitatam, ex cap. *Prudentiam de Officio Delegati*. Verum tam Vicarius Generalis Episcopi, quam Judex Ecclesiasticus loci possunt solum pro foro externo relaxare juramenta, quatenus quid accessorium ad causam ab iis cognoscendam: pro solo tamen foro conscientiæ non possunt, ut notat Sanch. l. 3. c. 21. Poterit demum relaxare juramenta & Legatus Pontificis in Provincia suæ Legationis, cum sit Judex Ordinarius, & Cardinales in suis titulis, cum habeant ibi Episcopalem Jurisdictionem. Archiepiscopus relaxare non potest juramenta subditorum Episcopis suffraganeis, nisi quando ad Tribunal Archiepiscopi appelletur, quia tunc est Judex Ordinarius; Sicut etiam probabiliter ex Avila, Henriquez, contra Suarez, & Sanchez, cum visitat Diœcesim Suffraganeorum: Probabiliter etiam potest Archiepiscopus relaxare juramenta Episcoporum suffraganeorum, ex Henriquez, Avila, Sayro, quia probabiliter sunt illi immediate subjecti, sicut proprii subditi; potestque Archiepiscopus ante Pallii susceptionem jurisdictionem hanc exercere.

Confessarius jure suo, aut etiam Parochus relaxare juramenta non potest, ut nec dispensare in votis, nec leges ferre, aut excommunicare, aut indulgentias largiri, quia hæc omnia requirunt jurisdictionem in foro externo. Regulares privilegiarii possunt relaxare juramenta sine præjudicio tertii personis ejusdem Ordinis, non vero aliis Pœnitentibus, ex concessione Clementis VII., quæ habetur in nostris Privilegiis verbo *Confessarius* §. 6.

III. Utrum autem facultas delegata aut vi Jubilæi, aut vi privilegiorum ad dispensandum in votis se extendat ad relaxanda juramenta, ac vota jurata? affirmant probabiliter Sanch. l. 4. c. 53. Suar. & alii contra Less., Bonacinam, Sà, Navarr. Equidem hac in re distinguendum censui in Opusculo de Jubilæo q. 12. a. 1., videlicet quod nomine voti possit venire etiam juramentum, quando datur in privilegiis facultas commutandi vota: At quando alicui particulari datur facultas commutandi vota, nomine votorum non veniunt juramenta. Ratio disparitatis est, quia privilegia latam habent interpretationem, & ideo nomine voti venit etiam juramentum, quatenus eadem est obligatio passiva hominis erga Deum tam per votum, quam per juramentum; esto non sit eadem obligatio activa, quia vinculum voti habetur per hoc, quod aliquid Deo promittatur; Vinculum vero juramenti habetur per hoc, quod Deus in testem adducatur veritatis, seu promissionis assertæ. At quando datur alicui facultas commutandi vota, tunc ista facultas non habet rationem privilegii, seu legis privatæ relate ad aliquam Communitatem, sed habet rationem dispensationis, quæ cum sit vulnus legis, strictam habet interpretationem, & ideo nomine voti tunc non venit juramentum, nec votum juratum.

Illud notandum, quod quamvis Sanchez loco laudato admittat facultatem dispensandi in votis concessam Regularibus privilegiariis extendi ad relaxanda juramenta, & vota jurata Deo emissa intuitu pietatis; Negat tamen extendi ad relaxanda juramenta adjecta contractui, in quo sit turpitudo ex parte creditoris, puta ad juramentum factum homini solvendi usuras, aut extortum metu; quia quamvis per hujusmodi juramenta nullum homini, cui fiunt, jus compararetur; at cum non fiant intuitu pietatis, nec Deo, nullam voti rationem induunt. Quod etiam docet Suar. l. 6. de Voto c. 14. & l. 2. de Juramento cap. 14. contra Ledes. Rodr. apud eundem Sanchez.

IV Addunt etiam Suarez, & Sanchez, probabilius esse, quod privilegium commutandi vota jurata, quod habent Regulares Privilegiarii, neque se extendat ad juramenta relaxanda quomodocunque adjecta contractui; quia nomine Votorum Juratorum censentur venire vota, quæ solent juramento confirmari, atque adeo quæ intuitu pietatis, & soli Deo fiunt, quod non competit juramentis, quæ contractui adjiciuntur: Et ideo noster Pater Thyrsus Gonzalez Generalis Societatis literis encyclicis, ne nostri in hoc errarent, advertit, Privilegium Nobis concessum relaxandi juramenta esse solum relate ad Nostros.

V. Quæres hic, quænam causa requiratur ad Juramenti hujus relaxationem?

Respondeo, rationabilem causam requiri; non secus ac in dispensatione Votorum; quia obligatio Voti, ac juramenti est de

de jure divino naturali; unde invalide tolleretur sine causa sufficienti. Est autem causa sufficiens, Primo, si adsit turpitudo ex parte creditoris, quia scilicet injuste recipitur, quod ex juramenti obligatione solvitur; ut quando relaxatur juramentum solvendi usuras. Secundo, si contractus, aut Juramentum fuerit metu injusto extortum: Ubi nota, quod si nolit jurans uti remedio relaxationis, poterit a Judice Ecclesiastico petere, ut creditorem compellat ad remittendum hujusmodi juramentum; & quia materia hæc est spiritualis, poterit Judex Ecclesiasticus etiam laicos ad id compellere, ex cap. 1. *de Juramento*. Tertio, si dolus in contrarium inciderit, puta si quis deceptus sit in pretio rei emptæ cum juramento non contraveniendi contractui, ut fuse explicat Sanchez l. 3. c. 21. Si tamen dolus dederit causam contractui, juramentum non indiget relaxatione. Quarto in pœnam ingratitudinis donatarii potest relaxari juramentum additum donationi de illa non revocanda, ut notat Molina d. 221. & Sanch., quia Donatarius ob ingratitudinem indignum se reddidit, cui juramentum servetur: Quando tamen dubium est, an possit Episcopus juramentum aliquod relaxare, ad Pontificem non videtur esse recurrendum, quia stat in possessione potestas, quæ de se competit Episcopo, donec constet, quod per reservationem ei sit a Pontifice limitata. Et eodem modo, ut notat Sanchez lib. 4. Summæ cap. 40. n. 80. si dubitetur, an votum sit reservatum, judicandum est in partem benigniorem, ut reservatum non censeatur: Sicut in aliis casibus reservatis contingit, quando de eorum reservatione ambigitur.

VI. Præterea dubitatur a Doctoribus, an ad obtinendam juramenti relaxationem debeat præmitti citatio partis, seu ejus, cui juramentum est præstitum? Ad quod dicendum dupliciter peti posse relaxationem, Primo, ut tollatur omnis obligatio juramenti, & contractus evanescat. Secundo ad finem tantum agendi in judicio contra creditorem. In primo casu præmitti debet citatio partis; aliter relaxatio erit nulla, ut communiter docent apud Sanch. loc. cit. ex lege finali cap. *de legibus*, si tamen relaxatio petatur pro utroque foro; nam si pro solo foro conscientiæ petatur, non requiritur ulla partis citatio. In secundo casu probabilius est non requiri hujusmodi citationem, tum quia contradictio partis non potest impedire hanc relaxationem jure permissam, unde frustra pars citaretur; tum etiam quia dum relaxatur juramentum, non agitur directe de partis præjudicio, sed solum de excludendo jurantis perjurio, intentando litem.

VII. Dubitatur demum, an possit Magistratus etiam sæcularis relaxare hæc juramenta?

Respondeo, communiter Doctores docere primo, quod Magistratus sæcularis possit laicos cogere ad condonandam obligationem juramenti, quando constat esse metu, aut injuria extortam, aut quando res juramento promissa restituenda est. Secundo posse principem secularem indirecte juramenta relaxare in materia sibi subjecta, puta, in casu Jurisconsulti *leg. ult. ff. ad mancipium*, si quis enim juret, se non interfuturum Collegio Universitatis, potest Princeps sæcularis illum cogere, ut muneri decurionis, aut magistratus satisfaciat (cum materia hæc sit Principi subjecta) & sic obligare, ut Collegio intersit. Tertio potest ex natura contractus, cui accessit juramentum, interpretari quomodo intelligendum sit juramentum præstitum. Quarto, quamvis non possit judicialiter cognoscere de nullitate relaxationis concessæ a Judice Ecclesiastico, poterit tamen summarie extrajudicialiter, & sine figura judicii de ea cognoscere, quatenus repellere potest Actorem, cui concessa est relaxatio juramenti, si evidenter constet nulliter, & subreptitie illam obtinuisse. Quinto potest, ut notat Sanch. l. 3. c. 22., indirecte etiam juramentum relaxare in sua radice circa materiam sibi subjectam, statuendo legem, qua reddatur aliquis inhabilis ad acceptandum quicquid ratione alicujus contractus jurati illi dandum esset: Sicut potest indirecte irritare Matrimonium Princeps sæcularis secundum se, (nisi hanc potestatem sibi Pontifex reservasset, ut docet Sanch. lib. 7. disp. 3. ex D. Thom. Soto, Victoria, Ledesma, & aliis) ferendo scilicet novam legem de conditionibus ad contractum matrimonialem essentialiter requisitis; sic enim potestas sæcularis non attingit spirituale directe, sed solum indirecte, cum directe feratur solum ad id, quod intra limites suæ potestatis continetur. Sexto potest Princeps sæcularis nomine sui subditi, in cujus favorem est juramentum, condonare juramenti obligationem, quando res promissa est mere temporalis, dummodo subditus teneatur condonare, & inique renuat: sic enim supplet defectum subditi; Eo modo, quo nomine

mine subditi renuentis, supplendo ejus consensum, vendit v. g. ejus domum ad solvendum creditoribus. Denique relaxare directe juramenta non potest, cum sit hoc proprium potestatis spiritualis; vinculum enim juramenti procul dubio est spirituale, ortum ex virtute Religionis; ergo ad potestatem spiritualem spectat, ad quam cura Religionis præcipue demandata est a Christo Domino.

QUÆSTIO VIII.

De Concupiscentia minuente, vel augente Voluntarium.

BRevissime duo hic inquirimus. Primo quidem, Utrum concupiscentia partis inferioris minuat, aut etiam omnino tollat rationem voluntarii; unde transgressio legis aliquando vacet culpa, saltem gravi, ratione concupiscentiæ, seu passionis appetitus sensitivi animum perturbantis, & libertatem adimentis? Secundo, utrum blanditiis, ac blandis verbis extorta restituenda sint in foro conscientiæ; eo modo, quo diximus de precibus importunis minuentibus voluntarium?

ARTICULUS I.

Utrum Concupiscentia minuat, aut etiam quandoque tollat Voluntarium?

I. Sex passiones spectant ad partem concupiscibilem appetitus sensitivi, quinque vero ad Irascibilem.

II. Concupiscentia consequens auget voluntarium, necnon meritum, & culpam: Antecedens vero aliquando libertatem interimit.

III. Sæpe vero culpam, & meritum minuit.

IV. Si voluntarium non sumatur pro libero, sed pro eo, quod procedit ab intrinseco principio cognoscente singula, concupiscentia auget voluntarium.

V. Impulsus concupiscentiæ est quidem voluntati extrinsecus, sed impetus ab eo impulsu procedens est illi intrinsecus.

VI. Validi sunt contractus (& quidem etiam Matrimonium, & Professio Religiosa) si passione impellente fiant, v. g. sperando hæreditatem, aut Prælaturam, dummodo libertas, quæ sic minuitur, non interimatur.

I. SUpponendum, passiones appetitus sensitivi undecim communiter recenseri; sex videlicet ad partem concupiscibilem spectantes, nempe amorem, odium, desiderium, fugam, gaudium, & tristitiam; & quinque ad irascibilem, videlicet spem, desperationem, audaciam, timorem, & iram. Passiones istæ, seu actus appetitus sensitivi veniunt hic nomine concupiscentiæ, quam D. Th. 1. 2. quæst. 77. art. 6. dividit in antecedentem, & consequentem. Antecedens dicitur, quæ naturaliter exurgens antecedit omnem deliberationem, & actum voluntatis, unde nec meriti capax est, nec demeriti. Consequens dicitur, quæ consequitur actum voluntatis, & ab eo excitatur, ut promptius ad suum objectum tendat, v. g. si quis iram excitet ad crudelius puniendum, aut ad acrius pugnandum. Hanc concupiscentiam consequentem non minuere, sed potius augere voluntarium, nemo est, qui dubitet; cum ex voluntate deliberata procedat, tanquam incitamentum deinde voluntatis, unde ex ea augetur vel bonitas moralis, vel malitia actus; Etenim quo majori concupiscentia, ac libidine quis peccat, eo magis peccat: Quare si quis excitet in se vini v. g. desiderium, ut possit immoderatius bibere, magis peccat bibendo: Sicut ex opposito, si quis excitet in se commiserationis actum, ut largiorem stipem eroget, magis meretur stipem erogando. De concupiscentia itaque antecedente procedit difficultas, num voluntarium minuat? Vasquez 1. 2. d. 28. c. 2. cum Lorca putat minuere; Navarr. vero, Val. Salas in 1. 2. d. 3., & alii apud eundem Vasquez putant, aliquatenus augere, quia facit, ut majori conatu, ac impetu in objectum concupitum voluntas tendat.

II. Dico equidem I. Concupiscentia, seu actus

actus appetitus sensitivi tendens in delectabile, si antecedat voluntatis actum, aliquando interimit omnino libertatem.

Probatur, quia passio appetitus sensitivi aliquando ita mentem perturbat, ut non sinat proponi voluntati objectum cum indifferentia, seu cum omnibus rationibus tam convenientiæ, quam disconvenientiæ, sed solum cum determinatione ad eam partem, ad quam passio trahit; ergo libertatem interimit. Hinc actus primo primi dicuntur carere libertate; Ebrii pariter, & amentes non libere operantur per hoc, quod sensus internos habeant perturbatos, unde turbatur etiam intellectus, qui in suis operationibus pendet in hac vita a phantasmatibus; & quia ab intellectu sic turbato objectum non proponitur voluntati cum indifferentia, ideo hæc non libere operatur, ut notat D. Thom. 1. 2. q. 6. a. 7.; Hoc autem accidit etiam, quando passio est vehementissima; unde fit, quod ira dicatur esse furor, seu dementia brevis, & amor dementare, atque obcæcare.

III. Dico II. Quando concupiscentia antecedens non est vehementissima, minuit tantum volnntarium, prout voluntarium confunditur cum libero; atque adeo diminuta libertate diminuitur bonitas, & malitia moralis actus.

Probatur, quia libertas oritur ex intellectu proponente objectum cum indifferentia; passio autem appetitus sensitivi trahit intellectum ad perpendenda potius motiva inclinantia voluntatem ad eam partem, ad quam inclinat ipse appetitus, quam ad perpendenda motiva retrahentia, idque propter naturalem sympathiam potentiarum inferiorum, ac superiorum; unde dicimus unumquemque judicare juxta proprium affectum, & hominem passionibus correptum non esse idoneum ad recte judicandum; ergo concupiscentia antecedens minuit libertatem, & consequenter etiam malitiam peccati, & meritum virtutis. Hinc est, ut notat Vasquez, Palaus, Salas, Valen., facilius dispensationem in votis concedi, quando emissa fuerunt passione prævalente, quia non censentur perfecte libera, & minus puniri peccata, quæ ex aliqua passione fiunt, utpote leviora, quam quæ ex malitia.

IV. Dico III. Si voluntarium non sumatur pro libero, sed pro eo, quod fit a principio intrinseco cognoscente singula, augetur illud potius, quam minuatur per concupiscentiam. Ratio est, quia concupiscentia, seu actus appetitus sensitivi efficit, ut voluntas majori impetu feratur in objectum concupitum, cum voluntas propter naturalem sympathiam, quam habet cum appetitu sensitivo, aliquatenus ab eo trahatur: unde Apostolus sentiebat in membris suis aliam legem repugnantem legi mentis; quia sine lucta, ac nisu nequit voluntas inclinationi appetitus sensitivi resistere. Hinc est, quod correpti passione vindictæ, vel victoriæ acrius ulciscuntur, aut pugnant, & æstuantes libidine vehementius feruntur in turpia, nisi pars superior repugnet inferiori voluntatem allicienti, ac per sympathiam aliquatenus pertrahenti.

V. Dices cum Vasquez, voluntarium est, quod procedit ab intrinseco principio cognoscente singula, sed quod fit impellente concupiscentia minus fit ab intrinseco, ergo minus est voluntarium. Probatur minor, quia appetitus sensitivus, qui residet in corde, & aliquatenus pertrahit voluntatem, (juxta illud, *Trahit sua quemque voluptas*) est extrinsecus voluntati residenti in anima; ergo quod fit a voluntate concurrente passione minus fit ab intrinseco.

Respondeo nego minorem; Ad probationem, quamvis impulsus concupiscentiæ sit voluntati extrinsecus, at ipse major impetus, & conatus voluntatis procedens ab impulsu appetitus sensitivi est ipsi voluntati intrinsecus; unde actus magis procedit a principio intrinseco, quando fit passione impellente, atque adeo est magis voluntarius.

Hinc sequitur, validos esse contractus, qui passione impellente fiunt, quando non interimitur ab ea totaliter libertas, sed solum minuitur. Unde valida est v. g. professio Religiosa, ut notat Navarr. si fiat ob spem consequendi Prælaturam, quia concupiscentia ista non tollit voluntarium liberum, quamvis aliquatenus illud minuat: Et eodem modo validum est matrimonium, ut notat Sanch. l. 1. d. 13., si quis contrahat cum Berta cum spe acquirendi legatum, aut hæreditatem.

ARTICULUS II.

Utrum restituenda sint in foro conscientiæ, quæ blandis verbis extorquentur?

I. Videntur blanditiæ, seu concupiscentia ita minuere voluntarium, ut minuunt preces importunæ, ac metus levis. Et ideo in foro conscientiæ restituenda videntur, quæ blandis verbis extorquentur.

II. Sed

II. Sed verius voluntarium augent; cum voluntas, amore duce, majori impetu operetur; nec irrogatur injuria per blanditias, sicut per metum levem, & preces importunas; unde non videntur trahere onus restitutionis.

III. Validum est testamentum factum in favorem uxoris blando sermone illum extorquentis, cum actus non sit mixtus involuntario, quamvis non sit perfecte liber.

IV. Excæcat quidem amor, sed si libertatem non interimit, contractus est validus, nullum trahens onus restituendi.

I. CAjet. 2. 2. q. 32. a. 7., Medina, Armilla affirmant, quia sicut preces importunæ, ac metus levis minuunt voluntarium, ita & blanditiæ, ac amor, seu concupiscentia; ergo sicut extorta metu levi injusto, aut precibus importunis in foro conscientiæ restituenda sunt, juxta dicta q. 6., ita & quæ blandis verbis, ac amore duce extorquentur; præsertim quia amor excæcat, non secus ac ebrietas.

II. Negandum tamen cum Soto, Molina d. 94. Bonac. Sanch. l. 4. d. 11., & aliis communius. Ratio est, quia, ut notat D. Thomas 1. 2. q. 6. a. 7., concupiscentia, & amor non solum non efficiunt involuntarium, sed potius augent voluntarium: cum sint causa, quod voluntas majori conatu operetur: Nihil enim magis voluntarie fit, ut habet D. Thomas loco laudato, quam quod amore efficitur: ergo cum habeatur sufficiens libertas ad contrahendum, non est cur restituendum sit, quod blandis verbis extorquetur. In tantum quæ metu levi injuste incusso extorquentur, aut etiam precibus importunis, restituenda sunt, juxta superius dicta, quia iis habetur involuntarium secundum quid, seu voluntarium mixtum involuntario, & quidem per injuriam, ac violentiam injustam: injuste enim precibus importunis quis suo modo cogitur ad dandum, quod dare nollet: At in casu nostro nulla vis, nulla injuria, nullum involuntarium, etiamsi libertas aliquatenus sit diminuta per concupiscentiam; ergo non datur onus restitutionis.

III. Hinc sequitur primo ex Sanch. lib. 4. de Matrim. disp. 11. n. 2. Molina disp. 94. Salonio, meretrices ad restitutionem non teneri, si blandis, & amatoriis verbis donationem aliquam ultra stipendium debitum extorqueant; dummodo non extorqueant fraudibus, dicendo ver. gr. se esse virgines a magnatibus concupitas &c. quæ tamen non concordant cum veritate. Advertunt tamen Sanch., Soto, Guttier. quod non committeretur fraus a meretrice, si falso diceret alicui se perdite illum adamare, quia nemo ignorat, hanc esse muliercularum cantilenam.

IV. Sequitur II. ex eodem, validum esse testamentum, quod maritus blando sermone uxoris ductus in ejus favorem confecit; cum blanditiæ non reddant actum mixtum involuntario, licet libertatem coarctent. Hinc l. finali *c. si quis alteri testa. probi.* dicitur: *Judicium uxoris postremum in se provocare maritali sermone non est criminosum*: idest, ut Juristæ docent apud eundem Sanch. n. 2., non vitiatur testamentum, quod vir blanditiis uxoris ductus in ipsius favorem confecit; Etenim blanditiæ non cogunt reddendo actum secundum quid involuntarium, prout redditur a metu.

Ad rationem in contrarium patet ex dictis. Concupiscentia excæcat quidem mentem, ita ut actus non fiat juxta rationem, ac dictamen prudentiæ: Quando tamen libertatem sufficientem ad peccandum, & contrahendum relinquit, (quod fere semper accidit) tunc non reddit actum involuntarium; unde non est, cur reddat obnoxia restitutioni, quæ blandis verbis extorta sunt.

QUÆSTIO ULTIMA.

De Actibus humanis, quoad eorum Moralitatem.

PLurima hac in re inquirunt Scholastici: Nos pauca primoribus labris delibabimus, ne Theologus Moralis in iis, quæ ad moralitatem spectant, prorsus jejunet. Solum itaque inquiremus, Primo, in quonam consistat Bonitas, vel Malitia moralis nostrorum Actuum? Secundo, unde ea desumatur, ab objecto-ne, an a fine? mittendo reliqua huc spectantia ad Scholasticam Theologiam.

AR-

ARTICULUS I.

In quonam consistat Bonitas, & Malitia Moralis?

I. Quotupliciter sumitur Morale?
II. Num bonitas moralis actuum humanorum consistat in conformitate cum recta ratione, an cum natura rationali.
III. Videtur fundamentaliter, & remote consistere in hac secunda conformitate; formaliter, & proxime in prima.
IV. Si dictamen rationis sit erroneum, non errat voluntas illi se accommodando.

I. Morale dicitur, quod ad mores hominum spectat; proinde opponitur Naturali, spectatque proprie ad substantiam liberam, ac per se primo, & formaliter ad actus internos libere procedentes ex judicio indifferenti, cum plena deliberatione; secundario vero, & per analogiam ascribitur tam actibus externis, qui ab actibus liberis internis imperantur, quam aliis rebus, quæ circa actus liberos versantur; unde dicitur Scientia moralis, quæ de moribus disserit, & Moralis virtus, quæ mores hominum moderatur: eo modo, quo sanitas v. g. per se primo dicitur de animali, & secundario, ac per analogiam de colore, pharmaco, cibo, pulsu, quæ habitudinem habent ad Animalis sanitatem.

II. Difficultas est, num bonitas moralis consistat formaliter in conformitate cum recta ratione, & moralis malitia in privatione talis conformitatis, an vero in conformitate, aut difformitate cum natura rationali? Priorem sententiam docent Azor. tom. 1. l. 1. c. 1. Filliuc. & alii ex D. Thoma 1. 2. q. 18. a. 5., putantes, rectam rationem esse regulam nostrorum actuum; & quia quod conformatur cum regula dicitur rectum, & bonum, ideo actus humani dicuntur boni moraliter, quatenus cum recta ratione conformantur. Posteriorem sententiam docent Suar. disp. 10. Metaphys. sect. 2. Vasq. 1. 2. d. 58. c. 2. & Layman l. 1. tract. 2. c. 7.; quia illud dicitur moraliter bonum, quod decet naturam rationalem, illud vero moraliter malum, quod eamdem dedecet.

III. In hac quæstione mere speculativa utraque sententia facile conciliari potest, si dicamus regulam actuum humanorum, per conformitatem ad quam actus dicuntur moraliter boni, & per difformitatem mali, esse duplicem, alteram Fundamentalem, & remotam, & hæc est natura rationalis, quæ, qua talis, exigit actus rectæ rationi conformes: alteram Formalem, & proximam; & hæc est recta ratio, qua judicamus hoc potius, quam illud convenire naturæ rationali: Quia tamen recta ratio, seu dictamen conscientiæ secundum se repræsentat, & ostendit legem æternam Dei, quæ est objectum talis dictaminis, idcirco sicut recta ratio est prima regula formalis, & proxima honestatis, seu actuum humanorum, ita lex æterna Dei est prima Regula objectiva honestatis.

IV. Quare tunc voluntas dicitur bene moraliter operari, quando sequitur dictamen rationis ostendentis objectum esse conveniens naturæ rationali, & legi æternæ Dei; aut quando refugit ab objecto, quod a recta ratione ostenditur naturæ rationali, ac legi æternæ disconveniens; Cum enim voluntas nostra sit potentia cœca, quæ ductum rationis facem præferentis sequitur, non potest aliter errare, nisi avertendo se ab eo, quod per rationem ostenditur naturæ rationali, ac legi æternæ conforme, aut prosequendo, quod ostenditur eidem difforme. Quamvis autem possit aliquando intellectus decipi, & putare conforme naturæ rationali, quod re vera est difforme; Voluntas tamen nunquam errat, nec male moraliter operatur, si dictamen rationis, etiamsi erroneum, sequatur: nam regula formalis, & proxima actuum voluntatis, per conformitatem ad quam actus dicuntur boni moraliter, non potest esse ipsum objectum conveniens, aut disconveniens naturæ rationali, quia relate ad illud non potest exercere libertatem, nisi in quantum proponitur per rationem cum judicio indifferenti; sed debet esse ipsa recta ratio, seu rationis dictamen, cui se conformando voluntas bene, ac recte operatur, suæ regulæ semet adaptando: Quare optime Divus Thomas 1. 2. q. 16. a. 3. dixit, Rationem esse regulam humanarum actionum, ubi locutus est de regula proxima nobis manifestante objectum conveniens, aut disconveniens naturæ rationali, quæ est regula remota, & fundamentalis.

ARTICULUS II.

Utrum a fine, an ab objecto desumatur bonitas, aut malitia moralis actuum humanorum?

I. Inquiritur, an elargitio v. g. eleemosynæ ob ina-

inanem gloriam sit bona moraliter ratione objecti boni, an moraliter mala ratione finis pravi?

II. Actus exterior bonitatem, aut malitiam desumit ab objecto, non a fine.

III. Actus interior illam desumit a fine, etiam tanquam ab objecto.

IV. Universim tamen actus humani, tam interni, quam externi, bonitatem moralem desumunt ab objecto solum formali; malitiam vero etiam ab objecto materiali.

V. Ideo malitia moralis trahitur etiam ab objecto materiali, quia bonum ex integra causa, malum ex singulis defectibus.

VI. Num circumstantia tribuens actui bonitatem, vel malitiam moralem transeat in rationem objecti, ita ut se habeat tanquam objectum volitum?

VII. Alia huc spectantia alibi a nobis discutiuntur.

I. Diximus in quonam consistat essentia moralitatis, seu bonitas, vel malitia moralis: Inquirimus nunc, unde ea sumatur, ab objectione ipsius actus, an a fine operantis? v. g. elargitio eleemosynæ facta ob finem inanis gloriæ undenam sumit speciem suam, ac moralitatem, ab objectione, quod est subventio pauperis, quod certe est conforme naturæ rationali, an vero a fine operantis, qui est inanis gloria, quæ naturæ rationali est difformis? Nam si ab objecto species moralitatis desumatur, talis elargitio dicenda est moraliter bona; si a fine, dicenda est moraliter mala. Qua in re paucis expediemus, quæ in Scholastica Theologia suse disceptantur.

II. Prima sententia Medinæ 1. 2. q. 18. a. 2. cum Recentioribus Thomistis docet ex Divo Thoma, actum humanum desumere speciem moralitatis a suo objecto. Et ratio est, quia actus exterior sumit bonitatem, vel malitiam suam ab objecto, non a fine operantis; ergo etiam actus interior, atque adeo omnes actus humani. Antecedens constat, quia elargitio eleemosynæ v. g. facta ob amorem Dei non habet bonitatem charitatis, sed solius misericordiæ, quia ejus objectum est solum sublevatio pauperis; Eodem modo, si quis occidat ad furandum, actus exterior habet solum malitiam homicidii, quæ est ejus objectum, non vero furti, quod est finis operantis. Consequentia itaque probatur, quia actus exterior, & interior sunt unus actus in genere moris vel malus, vel bonus; Exempli gratia elargiri eleemosynam, & velle illam elargiri sunt ejusdem speciei moralis; & habent eandem bonitatem; sicut occidere, & velle occidere habent eandem malitiam; ergo si actus exterior bonitatem suam, vel malitiam habet unice ab objecto, etiam actus interior.

Neque obstat, quod erogans eleemosynam ob finem inanis gloriæ ponat actum moraliter malum ob finem malum, quamvis objectum videatur bonum. Nam relate ad intentionem, finis intentionis est objectum illius, unde hic actus est malus propter suum objectum malum; relate vero ad electionem medii objectum talis electionis est ipsum medium, quod dat illi speciem moralem; cum ergo eleemosynæ erogatio sit electio medii, quod est consentaneum naturæ rationali, idcirco hæc moraliter est bona, & solum per denominationem extrinsecam a fine operantis dicitur moraliter mala.

III. Secunda sententia cum Vasquez 1. 2. disp. 51. c. 5. Azor., Cajet. 1. 2. qu. 18. art. 6. docet, actum internum, sive sit intentio finis, sive electio mediorum, sumere suam speciem moralem a fine, tanquam ab objecto; actum vero exteriorem nullatenus a fine, sed solum ab objecto. Ratio est, quia intentio voluntatis fertur in finem, tamquam in objectum suum; ergo ab illo suam bonitatem, vel malitiam desumit: electio autem medii fertur in medium, quatenus est utile ad finem, atque adeo amatur in ordine ad finem, qui proinde est objectum ipsius electionis; ergo etiam electio medii, quatenus actus interior est, sumit suam bonitatem, & malitiam a fine, tanquam ab objecto: Contra vero actio exterior de se non dicit ordinem ad finem operationis, sed ad objectum suum; ergo ab illo sumit speciem. Hinc elargitio eleemosynæ exterior de se est bona, etiamsi fiat ob inanem gloriam, quia ejus objectum est bonum: Contra vero actus interior est malus, & quatenus intendit inanem gloriam, & quatenus eligit tale medium ad talem finem; quia finis, qui est objectum tam intentionis, quam electionis, est malus, & ideo hujusmodi actus elargiendi eleemosynam ob talem finem magis est malus, quam bonus: Eo modo, quo Aristoteles dixit 5. Ethicor. 2., quod qui furatur, ut committat adulterium, per se loquendo magis sit adulter, quam fur.

IV. Dico equidem cum Francisco Lugo 1. 2. cap. 8. qu. 2.; Medina, & aliis Thomistis

stis ex D. Thoma 1. 2. qu. 12. art. 2. & 6., universim actus humanos tam internos quam externos sumere moralem speciem ab objecto suo; cum hoc tamen discrimine, quod bonitatem moralem desumant ab objecto solum formali, malitiam vero moralem desumant etiam ab objecto materiali.

Probatur, & quidem quod actus interior, sive sit intentio, sive electio, sumat suam bonitatem, vel malitiam ab objecto, constat, quia finis est objectum talium actuum; ergo si desumunt moralitatem a fine, desumunt etiam a suo objecto. Propterea Oseæ 9. dicitur: *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt*. Quare erogatio eleemosynæ ob amorem Dei est actus charitatis, non misericordiæ; quia & finis intentus est complacere Deo, quod intenditur a charitate, & electio talis medii habet pro fine, atque adeo pro objecto formali pariter complacere Deo; subventio autem pauperis, quatenus est electio medii ad talem finem, est solum objectum materiale, non formale; & ideo hic actus non dicitur misericordiæ, nec habet meritum proprium talis virtutis, sed solius charitatis, ut mox ostendemus.

Probatur nunc secunda pars conclusionis, quod scilicet actus exterior sumat etiam a suo objecto moralitatem: Nam actus externus per se non respicit finem operantis; cum finis sit illi extrinsecus, & contingens; non potest autem aliquod suam essentiam desumere ab aliquo sibi extrinseco, quod contingenter accidit; ergo actus exterior non desumit suam moralem essentiam a fine, sed solum ab objecto. Hinc actus exterior occisionis ordinatæ ad furtum habet solam malitiam homicidii, non furti, & erogatio externa eleemosynæ ordinatæ ad amorem Dei habet propriam bonitatem misericordiæ, & solum per denominationem extrinsecam dicitur esse actus charitatis.

V. Probatur demum tertia pars, quod scilicet actus humani bonitatem moralem desumant solum ab objecto formali, malitiam vero etiam ab objecto materiali: Nam actus virtutis debet esse amor honestatis propter ipsam; unde est, quod erogans pauperi eleemosynam, ut illum inducat ad patrandum homicidium, non dicitur esse misericors, quia subventionem pauperis non habet pro objecto formali, sed solum materiali; ergo actus non contrahit moralem bonitatem, nisi ab objecto suo formali, seu a fine: Contra vero malitia contrahitur etiam ab objecto materiali, quia ex Dionys. de Divin. nomin. c. 4. *Bonum ex integra causa, malum ex singulis defectibus*; hinc qui pauperi negat eleemosynam, ut illum inducat ad patrandum homicidium, est simul immisericors, & homicida, & ex Aristotele loco laudato, qui vult furari propter adulterium est simul fur, & adulter, quamvis sit magis adulter, quam fur, quia objectum formale præstat materiali.

Hinc patet quid dicendum rationibus pro utraque illa sententia adductis; Quamvis enim actus interior, & exterior sint unum, & idem in genere moris, quia tamen sunt actus physice diversi, diversimode attingentes suum objectum, ideo diversimode contrahunt bonitatem, ac malitiam moralem; Actus enim internus, quia essentialiter, & primario respicit finem, qui est ejus objectum, essentialiter desumit ab illo suam moralitatem; Actus vero exterior, qui per accidens respicit finem actus interni, a quo imperatur, accidentaliter, & secundario contrahit ab illo moralitatem.

Secunda sententia verum habet, quod actus humani universim desumant ab objecto suam moralitatem; sed distinguere oportet inter objectum formale, & materiale actus, cum illud solum bonitatem tribuat; hoc vero etiam malitiam.

VI. Infertur denique, quid dicendum ad quæstionem illam; Num circumstantia tribuens actui bonitatem, vel malitiam moralem transeat in naturam objecti, reddatque actum in ea specie morali, in qua est objectum illius? dicendum enim cum Vasquez 1. 2. dist. 53., & Azor. circumstantiam solius operationis externæ tribuentem actui voluntatis speciem moralem transire in rationem objecti, quatenus est volita simul cum actu externo, & dicit specialem conformitatem, aut difformitatem cum natura rationali: v. gr. qui vult occidere hominem in loco sacro, homicidium simul, & sacrilegium committit, quia circumstantia illa loci sacri transit in rationem objecti voliti: Similiter qui vult iter agere ad adulterandum, ab hac circumstantia volita, tamquam ab objecto desumti illa itineratio malitiam adulterii: & qui erogat stipem ob inanem gloriam, ab hac circumstantia, tamquam ab objecto volito illa erogatio eleemosynæ contrahit malitiam inanis gloriæ.

VII. Ex-

VII. Esset hic ulterius inquirendum, in quonam differant circumstantiæ variantes speciem moralem actus a circumstantiis solum aggravantibus actum intra eandem speciem? Sicut etiam quomodo actus morales numerice multiplicentur? & alia id generis, de quibus commodius in tractatu de Sacramento Pœnitentiæ, & plura etiam hac de re discutiuntur in expositione Thesis XXV. ab Alexan. VII. confixæ, quæ habet; *Qui habuit copulam cum soluta satisfacit confessionis præcepto, dicens; commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam*. Sicut etiam in Scholastico Tractatu de actibus humanis ex professo inquirimus, Num sit possibilis actus moralis indifferens sive in specie, sive in individuo? Necnon in expositione thesium 8. & 9. ab Innoc. XI. proscriptarum, in quibus dicitur: *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui. Et opus conjugii ob solam voluptatem exercitum penitus caret culpa, ac defectu veniali*. Inquirimus pariter ibidem, utrum possit actus virtutis supernaturalis, puta attritio constitutiva Sacramenti Pœnitentiæ, imperari ab actu leviter malo, v. g. ab actu inanis gloriæ, ut proinde hujusmodi actus supernaturalis sit intrinsece bonus moraliter, ac meritorius, extrinsece vero sit malus, ac demeritorius, per hoc quod imperetur ab actu illo venialiter malo. Sit itaque hujus Opusculi

(*Sed oh ubi Æternitatis!*)

F I N I S.

IN-

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

Primus numerus Quæstionem indicat, Alter Articulum, Tertius Numerum marginalem.

Pec-

F I N I S.

Ad majorem Dei gloriam, ac Deiparæ sine labe Conceptæ.

